

พระร่วง

ตัวอย่างแบบเรียน
ของ
กองตำรา กรมวิชาการ

หนังสืออ่านประกอบ

๓ ๐/๕๗๗

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านประกอบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

เรื่อง

พระร่วง

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖

พิมพ์ครั้งที่สิบเก้า ๑๕,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๐๓

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๓.๓๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา

ปากคลองบางลำพูบน พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

๓ ๐๑๔๗๗ (๓ ๑)

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖
คานาฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๗

ในการพิมพ์แบบเรียนพระร่วงครั้งที่ ๑๗ น. กรม
วิชาการพิจารณาเห็นเป็นการสมควรที่จะทำคำอธิบาย
เกี่ยวกับแบบเรียนเล่มนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียน จึงได้มอบให้นาง
เริ่มจิต บุณโยบล เป็นผู้ทำคำอธิบายประกอบ และขอ
ให้ขุนวิรุพจรรยาเป็นผู้ตรวจแก้ไขให้เรียบร้อยดังปรากฏ
ในฉบับพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการหวังว่าจะเป็นประโยชน์
แก่นักเรียน และครูผู้สอนสมควรความมุ่งหมาย

กรมวิชาการ

พฤษภาคม ๒๕๐๑

สารบาญ

	หน้า
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	(๑)
คำนำ	[๑]
แถมเรื่องพระร่วง	[๓]
รูป	[๑๗]
ตัวละคร	[๑๘]
เรื่องพระร่วง	
องกต ๑	๑
องกต ๒	๒ ๑
องกต ๓	๕ ๕
องกต ๔	๘ ๖
องกต ๕	๑๐ ๓
ใจความย่อ ๆ ของเรื่องพระร่วง	(๕)
บทอาขยาน	(๗)
คำอธิบายศัพท์ก่อนคำนำ	(๑๐)
คำอธิบายศัพท์แถมเรื่องพระร่วง	(๑๕)

คำอธิบายศัพท์ใน

อังกท ๑

(๓๕)

อังกท ๒

(๔๙)

อังกท ๓

(๖๔)

อังกท ๔

(๗๕)

อังกท ๕

(๘๐)

กิจกรรม

(๘๙)

แผนทสงเขป

(๑๐๑)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำกลอนเรื่อง “พระร่วง”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมงกุฎ
 เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ในพระบรมวงศ
 จักร ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถประสูติเมื่อ
 วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระ
 เจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑
 พระชนมายุได้ ๘ พรรษา ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศเป็น
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหามุนีเทพธิดาแล้ว เมื่อ
 ทรงพระเยาว์ ได้ทรงศึกษาวิชาภาษาไทยด้วยพระอาจารย์ คือ
 พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล ซึ่งต่อมาเป็น
 เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงศึกษา
 ธิการ) พอพระชนมายุได้ ๑๔ พรรษา ก็เสด็จไปทรงศึกษา

(๒)

ณ ประเทศอังกฤษ มีพระยาวิสุทธิศรีวิชัยกิจโดยเสด็จไปด้วย
ทรงศึกษาอยู่เป็นเวลาถึง ๘ ปี วิชาที่ทรงศึกษา คือ ภาษา
อังกฤษ วิชาทหารบก วิชาแผนกการปืนใหญ่ การช่างทหาร
และทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย
ออกซฟอร์ด จึงทรงแตกฉานในภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะ
ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส วิชาที่ทรงเชี่ยวชาญมาก คือ วิชา
ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ และอักษรศาสตร์ พระองค์เสด็จ
ชนเสวยราชย์ เมื่อวันท ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ขณะ
เมื่อมีพระชนมายุ ๓๐ พรรษา

ตลอดรัชกาลของพระองค์ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วย
พระปรีชาสามารถ ประเทศไทยจึงเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทาง
ทางด้านวัตถุและจิตใจ ทรงเป็นทั้งนักการปกครอง นักประวัติ
ศาสตร์ นักการเมือง กวี และนักหนังสือพิมพ์ ทรงริเริ่ม
งานปรับปรุงการป้องกันประเทศ ทรงพระราชนิพนธ์ปลุกใจชาว
ไทยให้รักชาติ ได้แก่เทศนาเสือป่า ตำนานเสือป่า ปลุกใจ
เสือป่า รวมทั้งบทละครปลุกใจ เช่นเรื่องพระร่วงเป็นต้น ทรง
จัดทำกองเสือป่าและลูกเสือ ในด้านการศึกษาได้ทรงตรา
พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

(๓)

ทรงสร้างจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยแห่ง
แรกของประเทศไทย เปิดหอพระสมุดแห่งชาติ ตั้งโรงเรียน
วิชาวิทยาลัยแทนการสร้างวัดตามชัตติยราชประเพณี ใน
งานการประเพณี ไ้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีไว้ทุกแขนงทั้ง
บทละคร นิยาย สารคดี บทกวี และบทความแสดงข้อคิด
เห็นต่าง ๆ เป็นจำนวนหนังสือมากกว่า ๒๐๐ เล่ม ทรงใช้
พระนามแฝงต่าง ๆ กัน เช่น “ศรีอยุธยา” “รามจิตติ”
“พระขรรค์เพชร” “พนแหยม” “โกเขี้ยว” และ “อศวนาหิ”
ประชาชนได้ถวายพระสมัญญาอีกโดยว่า “สมเด็จพระมหา
ธีรราชเจ้า” ซึ่งแสดงถึงพระเกียรติคุณ พระปรีชาสามารถ
และพระปรีชาญาณรอบรู้ในด้านอักษรศาสตร์ ยากที่จะหาผู้ใด
เสมอเหมือนได้

ในด้านการเมือง ก็ทรงเห็นการณ์ไกลและทรงดำเนิน
นโยบายอย่างเฉลียวฉลาดสุขุมรอบคอบ เมื่อสงครามโลกครั้งที่
๑ ทรงนำประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ส่ง
ทหารอาสาสมัครไปช่วยรบในยุทธภูมิยุโรป ทำให้นานาชาติได้
รู้จักประเทศไทย เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรชนะ ก็เป็นผลทำให้

(๔)

ประเทศไทยได้แก้ไขสัญญาที่ผูกมัดไว้โดยสิทธิอธิปไตยทุก
อย่างกลับคืนมา ทำให้ประเทศไทยมีฐานะเทียบเท่าเทียมไปอยู่กับ
อารยประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
ประชวรด้วยพระโรคโลหิตเป็นพิษในพระอุทร และเสด็จสวรรคต
เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ เวลา ๑ นาฬิกา
๔๖ นาที รวมพระสิริชนมายุได้ ๔๖ พรรษา เสด็จอยู่
ในราชสมบัติ ๑๖ ปี ทรงมีพระราชธิดาซึ่งประสูติแต่พระนาง
เจ้าสุวทนาเพียงองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สรีรังษิยาภรรณวดี

พระบรมรูปอันเป็นอนุสาวรีย์เชิดชูพระเกียรติยศ ประดิษ-
ฐานไว้ ณ ตำบลสวนลุมพินี เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน
ทุกปี มีการถวายบังคมพระบรมรูปเป็นประจำจนกระทั่ง
ทุกวันนี้

คำนำ

บทละครพูดคำกลอนเรื่อง “พระร่วง” น, ข้าพเจ้าได้
แต่งขึ้นเพราะเหตุที่ใคร่มาสมาชิกเลื้อยารักษาคินแดน ได้แสดง
ความปรารถนาจากใคร่เล่นเรื่อง “พระร่วง”, ซึ่งเห็นว่าเป็น
เรื่องปลุกใจคนไทยเราอย่างดีเรื่อง ๑. แต่บทกลอนที่ข้าพเจ้า
ได้แต่งไว้ก่อนนี้เป็นบทสำหรับเล่นละครอย่างแบบเก่า,
จึงยากที่สมาชิกเลื้อยารักจะเล่นได้, เพราะเกี่ยวแก่การต้องใช้
บทอย่างทำละคร ซึ่งเป็นการยากแก่ผู้ที่ไม่ได้เคยฝึกหัด,
ด้วยเหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้คิดแต่งขึ้นใหม่ เป็นแบบ ละครพูด
คำกลอน, เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ที่ไม่ได้เคยฝึกหัดทำละคร
แบบเก่าเล่นได้.

ส่วนฉากสำหรับใช้ประกอบในการ เล่น ละคร พูด เรื่อง
“พระร่วง” น, ข้าพเจ้าได้คิดกำหนดไว้ให้ทำงานง่าย ๆ ทั้งนี้,
ไม่มีความอะไรที่ยากเย็นเหลือเกินไปเลย, จนแม้ที่สุดถ้าหาก
ว่าจะไม่สามารถเขียนฉากขึ้นได้ทีเดียว, จะใช้เพียงเป็นม่าน
กั้นแทนพอให้มีทางเข้าทางออก, หรือแม้จะเล่นกลางแจ้ง
ก็ได้ด้วยซ้ำ.

๔
แถลงเรื่อง

!
พระร่วง

ตามตำนานและโดยสันนิษฐานโบราณคดี

เมื่อจุลศักราชประมาณ ๖๐๐ ปี หรือพระพุทธศาสนา-
ยุคกาลประมาณ ๑๗๘๐ พรรษา แผ่นดินซึ่งเป็นประเทศไทย
เดี๋ยวนี้ ตอนใต้เป็นอาณาเขตของขอมอยู่มาก เมืองละโว้
(คือเมืองลพบุรีทกวนน) ก็เป็นเมืองส่วยชนประเทศขอม
และในละโว้นั้นมีทะเลสาบอันหนึ่งซึ่งนางกโศยวรสัทท พวก
พราหมณาจารย์ขนานนามว่าทะเลชยคร อาศัยเหตุตามลทธิ
ในศาสนาพราหมณ์ถกกันว่า เมื่อพระนารายณ์อวตารลงมา
เป็นพระรามนั้น แม่จะแปลงศรัณวลัญศครเมื่อไร ย่อมเอา
ศมพระแสงศรลงชบในหวนาอนมในทโกลเสียกอน แล้วจึง
แปลง บรรดาหวนาทพระรามาวตารไศยบพระแสงศร คือ
มาจึงเป็นทศกคศทททก ๆ แห่ง และทะเลชยครนเป็นทอาน
แห่งหนึ่งว่า เป็นหวนาอนศกคศททททวอานภาพของพระ
ราม หรือของพระลวะ (ลพ) ผู้เป็นราชโอรส ซึ่งเป็นผู้มี
ฤทธานภาพมาก คือมาจึงเอานามของพระลวะมาขนานเป็น

นามเมืองว่าละโว้ แท้จริงชื่อที่เรียกว่าเมืองละโว้นั้น เห็น
 ว่าจะถ่ายมาจากเมืองละโว้ประในมัธยมประเทศ (อินเดีย)
 ซึ่งว่าเป็นเมืองที่พระละโว้สร้างนั้นเสียด้วยซ้ำไป ชื่อละโว้นั้น
 ชาวอินเดียเองแผลงเป็นละพระก่อน (เพราะอักษร ว ในภาษา
 สันสกฤตเป็น พ ในภาษาปรากฤต) เพราะเหตุนี้จึงเป็น ลพ
 ในภาษาไทย เลยเป็นชื่อเมืองลพบุรี ที่จริงชื่อเก่าเรียกว่า
 ละโว้ ใกล้กับศัพทละโว้เดิมมาก เป็นที่น่าเสียใจของผู้
 อปมาภาษาวารณ ที่เมืองนี้ไม่ใช่ชื่อละโว้อย่างเดิม.

อาศัยเหตุที่น่าทะเลชุบศร เป็นนาที่ถอกนว่าประกอบด้วย
 สรีรมงคล ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น พระเจ้าแผ่นดินขอมจึงได้
 ตั้งพระราชกำหนดให้พ่อเมืองละโว้ตักน้ำทะเลชุบศร ไปส่ง
 ยิงพระนครหลวงซึ่งเป็นราชธานีของประเทศขอม ไว้สำหรับ
 ใช้ในการพระราชพิธี กำหนด ๓ ปีครั้งหนึ่ง.

ในทศวรรษจะอธิบายความเพิ่มเติมไว้สักหน่อยหนึ่ง เพื่อ
 ให้ผู้ศึกษาพงศาวดารและประเพณีโบราณ เข้าใจความชัดเจน
 ความอธิบายมีเป็น ๒ ข้อดังนี้ คือ:

๑. มีธรรมเนียมของชาวอริยะแต่เดิมา ททาวชิ
 ถวายอภิเษกแก่พระเจ้าแผ่นดินของตนแต่แรกไต่ผ่านพิภพ พิช
 อภิเษกนั้นอย่างหนึ่งนั้น เรียกว่ามรธาภิเษก คือพระเจ้า
 แผ่นดินสร้างนาอภิเษก พิชมรธาภิเษกนั้น ไม่ได้ทำแต่เวลา

เสด็จผ่านพสกปทานน ถึงในการพระราชพิธีสำคัญอย่างอื่น ๆ
 ทอดเอาความบริสุทธิ์เป็นสำคัญ ก็ยอมมีการสร้างมรดก
 เชก พอนั้นพวกพราหมณาจารย์ได้นำเข้ามาสู่ประเทศไทย
 และประเทศชอม และยังคงใช้อยู่เป็นพระราชประเพณี
 ทรายเทาทกวนน ตามคัมภีร์พิธีไสยศาสตร์ (มีพระโอตเรย
 พราหมณะ อันเป็นอติถกถาแห่งพระคัมภีร์ฤคเวท และพระ
 ศกตยพราหมณะ อันเป็นอติถกถาแห่งพระคัมภีร์ ยชรวาท
 เป็นอาทิ) นักควรรู้ใช้นามรชกชีเชกนน ต้องนำมาจาก
 หวงนาลวนแต่ที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ นำในทมิฬวสทิมงคล
 แห่งใด ๆ ในแคว้นแคว้นพระราชอาณาจักรของพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์นั้น ก็ต้องนำมาถวายเป็นนาสร้างมรดกชีเชกด้วย
 เพราะฉะนั้นจึงมีพระราชกำหนดบังคับไว้ให้หัวเมืองต่างเป็น
 ขาขุณฑลสมา สังก่อนมสวสทิมงคลถวาย สำหรับสร้าง
 มรดกชีเชก เป็นสำคัญ ในความยินยอมเป็นชาขอย ขณฑลสมา
 ทั่วทุกประการหนึ่ง ถ้าเมืองใดไม่ส่งก็เป็นอันแสดงกิริยา
 ที่ไม่ยอมเป็นชาขณฑลสมาขตแข็งต่อพระราชอำนาจ เป็น
 เหตุที่ต้องปราบปรามและเอาโทษฐานกบฏ เป็นประเพณี
 แต่โบราณคณ คำอธิบายนี้จะทำให้เข้าใจเรื่องพระร่วงที่
 แสดงต่อไปในไตรชาคเจน.

๒. คำว่า “พ่อเมือง” กับ “เจ้าเมือง” สองคำนี้
 กันมาก ภาพเคราะห์คศพททไซคงจะเข้าใจได้ว่า คำว่า
 พ่อเมืองนั้น หมายความว่าชาวเมืองนั่นเอง ทราบฎพลเมือง
 ยินยอมพร้อมกันยกขึ้นเป็นหัวหน้าอย่างเป็น พ่อปกครอง ครอบ
 ครอบครองชาวเมืองนั้น จึงเรียกว่าพ่อเมือง ตำแหน่งที่เรียก
 ว่าเจ้าเมืองนั้น ความหมายว่าผู้ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้เป็นเจ้า
 ของประเทศแต่งตั้งไปอยู่บังคับบัญชาการต่าง พระนคร พระ—
 กรรณ คือเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน ผดกนกกับพ่อเมืองโดย
 อธิบายดังนี้ พระรวงเป็นพ่อเมืองละโว้ เพราะฉะนั้นพระรวง
 นั้นเป็นไทยชาวเมืองละโว้ ถ้าเป็นขอมคงจะตั้งเป็นเจ้าเมือง
 ท่านานเรื่อง พระรวง พ่อเมือง ลพบุรี โต เป็น เจ้ากรุง—
 สุธยธิน มีอยู่ในหนังสือพงศาวดารเหนือ เรื่องราวทกลาว
 เล่าโดยลงข่าวหารยเกินไป มีใจความดังนี้ว่า

นายกคงเคราพ่อเมืองละโว้ซึ่งเป็นนายกอง ส่วยนำมัยตร
 ชายคนหนึ่งชื่อนายรวง เมื่อนายคงเคราตายนายรวงโตแทนที่
 และนายรวงนั้นมีอำนาจวาจาสิทธิ์ ว่าให้อะไรเป็นอย่างไรก็
 เป็นได้อย่างนั้น ครั้นถึงคราวส่งส่วยนำทะเลชบครไปพระ
 นครหลวง นายรวงเห็นว่าตนน้ำใส่มขนไปลำบากนัก จึง
 ให้เอาไม้สานชะลอมเอาไปจุ่มลงในทะเลชบคร แล้วส่งให้น้ำ
 อยู่ในชะลอม น้ำก็ไม่รวตชะลอมไปโต นักคุมเจ้าพนักงาน

ขอมทมาเร่งส่วยนาเหินตงนบยงไมสนสงสัย นายรวงจงส่ง
 ให้นำไหลออกมาเสียหมดซะลอม นักคุมก็ตกใจกลัวยาฏี—
 ทารยของนายรวง ให้นำซะลอมนำไปถวายพระเจ้าพนม
 สร้อยวงศ์พระเจ้าแผ่นดินขอม ณ พระนครหลวง กราบทูลให้
 ทราบว่าผมบุญเกิดชนทเมืองละโว้ พระเจ้าพนมสร้อยวงศ์
 ไต่ทรงทราบดังนั้น ทรงพระดำริเกรงว่านายรวงจะเป็นราช
 ศัตรู จึงให้ขอมไปจับนายรวงมาถวาย ถ้าจะจับขึ้นมาไม่ได้ก็
 ให้ฆ่าเสีย ขอมนงกมฤทธิ ไต่รบรบส่งแล้วก็ตามแต่รณแผ่นดิน
 มา จึงเรียกว่าขอมดำกิน นายรวงไต่ทราบข่าวว่าพระเจ้า
 พนมสร้อยวงศ์จะให้จับตัว จึงหนีขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่เมือง
 เหนือจึงเรียกว่า พระร่วง ไปอาศัยอยู่วัด ณ เมืองสุโขทัย
 (ในทณชาพเจ้าตองกล่าวไว้ว่า ชาพเจ้าไม่เห็นด้วยกับท่านผู้
 รวบรวมพงศาวดารเหนือในข้อที่อธิบายว่า ที่เรียกว่าพระร่วง
 นั้นเพราะไปบวช ตามความเห็นของชาพเจ้าเห็นว่า น่าจะ
 เรียกพระร่วงอยู่ก่อนแล้ว โดยเหตุที่คำว่าพระน ในภาษา
 ไทยโบราณใช้เรียกษัตริย์ตลอดไป ภิกษุเป็นทณบถจึงเรียก
 ว่าพระ แต่พระเป็นคำเรียกยกย่อง คฤหัสถ์เหมือนกัน
 เพราะฉะนั้นพอเมืองกตงเรียกว่าพระอยู่แล้ว พระร่วงกตงจะ
 ไต่เรียกกันว่าพระร่วงมาแต่ก่อนบวชแล้ว เปรี๊ยอย่างชาว
 เชียงใหม่ เรียกใคร ๆ ที่เขานบถว่าเจ้าทงนบ ภิกษุก็เรียก

ว่าตเจ้าคงเป็นตัวอย่าง) วันหนึ่งพระร่วงลงมาทักทาย
 ขอมคำคนไปโผล่ชนในลานวัด แลเห็นพระร่วง ไม่รู้จัก จึง
 ถามว่า นายร่วงชาวละโว้ทหนชนมาอยู่สัโขทัยน้อยทไเหน
 พระร่วงจึงส่งว่าคอยอยทหนเถดจะไปบอกพระร่วงมาให้ ทวย
 อำนางวาชาสัททของพระร่วง ขอมกกลายเป็นหินเลยคค
 แผ่นคน้อยทตรงนจนตราขเทาทกวนน (ทไเหนเมืองสัโขทัย
 ทกวนนก็ยังมีหนกอนใหญ่กอนหนง เป็นหินเขยวจมอยู่ใน
 แผ่นคนทลานวัดพระมหาธาตุ ใครไปเที่ยวพวทชาวเมืองเขา
 ยงชไทคไท วานนแหละขอมคำคน ทงชาวเขาไทกลาวถง
 แลวไคยละเอียคในหนงสือเรอง “เทยวเมืองพระร่วง”)
 ในขณะนพอพระเจากรงสัโขทัยสนพระชนมลง ไม่มีผไค
 จะสับพระวงศ์ เมอกตคคพทแพรหลายว พระร่วงมาจา
 สัททไคสาปขอมไคกลายเป็นหินไปไค คนทงหลายเห่นว
 เป็นผมบุญญานภาพ จึงพอมกนอญเชญไคลาผนวชออก
 ครอบราชสมบัติ ณ กรงสัโขทัย ถวายพระนามวาทะเจ้าศร
 จันทราธิบค (ศรอนทราทคย).

เรองตำนานทกลาวมาในหนงสือ พงคาวการ เห่นอ ดงน
 ผิอานทไมมีความเชอถอในการข่าฎหารยต่าง ๆ ไคอ่านแลว
 ก็เลยเหมาเอาวาทะนทานแถงชนเลาเลนทงอน เหมอนเรอง
 วงค์ ๆ จักร ๆ แลวไคลไมสมควรทจะเอาใจใส่ตอไป แต่

ตามความเห็นของข้าพเจ้าเองเห็นว่า จะว่าเป็นนิทานไปหมด
 ทศกัณฐ์ไม่ได้ คงจะมีเรื่องจริง แต่หากเล่าต่อเติมเพิ่มความ
 อัจฉริยะต่าง ๆ ขนตามนิสัยของคนในชั้นหลัง ทศกัณฐ์เล่าเรื่อง
 อะไรให้ใครเคยแปลกประหลาดเป็นอาหารของเจ้านายทศกัณฐ์
 ความจริงอันควรเชื่อได้ในเรื่องนั้นคือ พระร่วงนาคเป็นทั้ง
 พระเจ้าแผ่นดินและเป็นวรมหา เป็นผู้มีสติปัญญาไหวพริบ
 เช่นการศึกภาชนะอย่างใหม่ชนิดที่คน ๆ หนึ่งเรียกว่าชะลอม
 นั้น น่าจะมีความแต่เพียงว่าเป็นภาชนะที่สานด้วยไม้อย่าง
 ชะลอม ไม่ใช่สานด้วยดินอย่างตุ้มหรือโอ่ง และไม่ใช่เป็น
 ชะลอมตาห่าง ๆ อย่างที่ใช้ใส่ผลไม้ คงเป็นตาถี่และมีชั้นยา
 ภายในจึงตกน้ำได้ไม่รั่ว กล่าวโดยย่อ คือ พระร่วงเป็นผู้
 คิดทำกะละออมหรือครุฑ เป็นของที่คิดขึ้นใหม่จึงพากันคน
 เต้นเห็นเป็นผืนผาย ทว่าวาจาที่ทศกัณฐ์จะอธิบายได้ว่า
 พระร่วงเป็นผู้พลเมืองนบมนกขอมมาก จะมีปัญญาสิ่งอะไร
 ก็เป็นไปตามปัญญาทุกประการ จึงเป็นผทศกัณฐ์พระเจ้าพนม-
 สรรยวงศ์ จะทรงวัดกว่าจะเป็นหัวหนานาไทยที่เป็นข้าขอบขัณฑ
 สยามให้กาเรบ และต้องให้คิดกำจัดเสีย ส่วนนายทหารทั้งสอง
 มานน ก็คงจะเป็นฝีมือ และคงจะให้อาหารพระร่วง
 มากหนักหนา จึงต้องกล่าวว่ามีฤทธิ์มาก ส่วนขอที่ว่าตา
 คนมาจากเมืองขอมนั้น น่าจะมากเกินไป อนึ่งจริงคงจะยก

เข้ามาตรง ๆ ก่อน พระร่วงจึงได้ทราบเหตุแล้วหลบไปบวช
 เสียที่สุโขทัย ถ้าขอมได้คำคืนมาแต่พระนครหลวง ที่ไหน
 พระร่วงจะได้รู้ตัวและหลบหนีไปได้ ฝ่ายนายทหารขอมเมื่อ
 มาใกล้ละโว้ ก็รายงานว่าพระร่วงหนีไปแล้ว ครั้นว่าจะยกติดตาม
 ไปก็ไม่สะดวก ด้วยเหตุที่สุโขทัยเป็นราชอาณาจักรไทยอยู่
 ภายนอกขอบเขตอาณาของพระเจ้าพนมม ทพทยกมากคง
 จะเกณฑ์มาแต่เพียงพอรบละโว้ซึ่งเป็นเมืองเล็ก หากจะยก
 จู่โจมเข้าไปในแดนสุโขทัย ก็คงจะเกิดมเหตตองรบพุ่งกับชาว
 สุโขทัย กำลังไม่พอ ขอมจึงต้องหันลงใจอธิบายเพอล้าง
 ผลาญพระร่วง คอปลอมแปลงตัวเป็นไทยและไปโดยอาการ
 อดลอบประหนางว่าแทรกพเนาะคนไป จึงเรียกว่าขอมคำคืน
 แต่ครั้นไปถึงสุโขทัยแล้ว ไปพบพระร่วงเป็นภิกษุอยู่ ไม่รู้จัก
 จึงเข้าไปถามหาพระร่วง ฝ่ายพระร่วงคงจะเห็นผิดสังเกต
 เพราะคนแต่งเป็นไทยแต่พูดสำเนียงแปร่งเป็นขอม จึงกล่าว
 ประวิงไว้ แล้วไปตามโยมวัดออกมาจับตัวได้ แต่อย่างไร ๆ
 ก็นึกไม่มหัสสยในข้อที่พระร่วงนั้นได้เป็นหัวหน้าทำการสงคราม
 รบพุ่งชิงชัย จนไทยได้เป็นอิสรภาพพ้นจากอำนาจขอม ตั้ง
 ประเทศไทยเอามองสุโขทัยเป็นราชธานี มกษัตริย์สืบ
 พระวงศ์ทรงธำรงภาพแผ่อำนาจเขตยงชนโดยลำดับมา เมื่อ
 พิจารณาเหตุตามหลักฐานในทางพงศาวดารและจดหมายเหตุ

ไต่พบแล้ว น่าจะเชื่อว่าพระร่วงนี้ไต่ประดิษฐานราชวงศ์ครอง
 กรุงสุโขทัยก่อนกรุงเก่า และบรรดากษัตริย์ในราชวงศ์
 คนทั้งหลายเอานามวงศ์มาเรียกว่าพระร่วงเจ้าทุก ๆ พระองค์
 พระร่วงเจ้าองค์เป็นปฐม คือขุนศรีอินทราทิตย์ ที่ปรากฏ
 พระนามในจารึกศิลาหลักอักษรไทยที่เมืองสุโขทัยนั้นเอง (ข้อ
 ที่ในพงศาวดารเหนือกล่าวว่าทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีจันทรา-
 ธิปไตยนั้น ก็ไม่คำนึงถึงความเห็นที่หาพบได้แต่ครั้งมา พระนาม
 จันทราธิปไตยน่าจะเป็นอนันตยศจันทราทิตย์ อย่างเช่นพระ-
 นครินทราชา พระมหันตราชา นักคือนามพระอินทราชา
 นั้นเอง และอินทราชจันทร์ในโบราณกาลมักใช้ควบ ๆ
 กันอยู่ เช่นตำแหน่งหลวงอินทรมนตรี กัมสร้อยต่อว่าศรี-
 จันทรกุมาร ทั้งชื่อเจ้ากรมพระสนมพลเรือน กัมเป็นพยาน
 อยู่ว่าไต่ใช่ทั้งอินทราทิตย์และจันทราทิตย์) ถ้าความจริงเป็น
 เช่นนี้ไต่รู้ พระร่วงเจ้าองค์เป็นที่สองนั้น คือพระเจ้าปดุง
 หรือเรียกในภาษาไทยตามทจารึกไว้ว่าชนบาลเมือง (อันเป็น
 ชื่อเดียวกับกษัตริย์เมือง ซึ่งมาไต่เป็นตำแหน่งขุนนางอยู่ใน
 ปัจจุบัน) และพระร่วงเจ้าองค์ที่สามก็คือ ขุนรามคำแหง
 มหาราช ผู้ที่จารึกหลักศิลาที่กล่าวแล้วนั้น และเป็นผู้
 สร้างพระแท่นมนังสลาบาท กษัตริย์ควรเห็นความต่อไปว่า

พระเจ้าศรีธรรมาโศภิต ได้อภิเษกกับนางเสือง ซึ่งเป็น
ราชธิดาของพระเจ้ากรุงสุโขทัยพระองค์ก่อน ด้วยเหตุที่เป็น
ผู้สืบทอดพระวงศ์ของพระเจ้ากรุงสุโขทัยองค์ก่อนประการหนึ่ง
และเพราะเหตุที่ชาวเมืองสุโขทัยได้พร้อมกันถวายราชสมบัติ
ถวายอภิเษกประการหนึ่ง พระเจ้าศรีธรรมาโศภิตจึงได้ประดิษฐาน
ราชวงศ์มั่นคงในพระนครสุโขทัยสืบมา.

เมื่อเหตุอันควรเชื่อมโยงว่าพระร่วงนั้นมีในพงศาวดาร
เป็นแน่แท้ (คือมีตัวจริง ๆ) ไม่ใช่เป็นแต่ชื่อในเร่องนิทานเท่า-
นั้น) ถึงว่าจะไม่มีพยานพอจะรับรองเรื่องราวของพระร่วงได้ถ่องแท้
นักาคึกคากว่าเรื่อง ของ พระร่วง ที่กล่าวไว้ใน พงศาวดาร
เหินนอน ความจริงจะเป็นอย่างไร จึงลองคิดดู เห็นว่า
เรื่องจริงจะเป็นดังที่ใดสักคนไว้ และแต่งเป็นบทกลอนดัง
ต่อไปนี้.

๕ ขแจ้งความบางข้อ

บทกลอนต่อไปนี้ ถ้าอ่านไปกต หรือถ้าแม้ว่าจะได้ออก
โรงเรียนเป็นละครกต ผู้อ่านบทกลอนหรือผู้ละครกตจะพบข้อ
ที่นาสงสัยหรือหาที่สงสัยบ้างบางแห่ง จึงขออธิบายชี้แจงแก่
กะล่าววงหน้าไว้ดังต่อไปนี้

๑. นามบุคคลในเรื่องนี้ ทมกล่าวนำในพงศาวดาร
เหนือมแต่พระร่วง นักคม และพระเจ้าพนมมสิริวงศ์ ส่วน
นามตัวขอมตาคนนั้น ส้มเค็ญพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้เป็นผู้ทรงขนานนามว่าพญา-
เดโชชนก่อน เมื่อทรงแต่งบทกลอนสำหรับร้องประกอบกับ
ภาพยนตร์เรื่องขอมตาคน ซึ่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช
เจ้ามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ ได้ทรงจัดเล่นที่หอพระสมุทวรญาณ
เมื่อปี ร.ศ. ๑๑๓ นั้น และบทกลอนนั้นก็ได้ใช้ร้องกันมา
เรื่อย ๆ จนกาลยคนชนกันมากแล้ว ทั้งขอเดโชชนนั้นก็เขาที่อยู่
และใครจะเถียงว่าผิดก็ไม่มีหลักอะไรจะเถียง จึงคงใช้ชื่อ
เป็นเดโชในเรื่องนี้ ส่วนนามบุคคลอื่น ๆ ข้าพเจ้าขนานชน
ตามเหมาะใจ เช่นนางแม่ให้ชื่อนางจันทน์ อันเป็นชื่อไทย ๆ
แต่ถ้าไม่ได้ออกเช่นนั้นจริง ๆ ก็ขออภัยโทษเถิด เพราะหา
หลักฐานอื่นใดมิได้.

๒. คนไทยในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเกณฑ์ให้ไว้ผมสูง อย่างที่
เรียกกันตามภาษาละครว่าผมลาว เพราะข้าพเจ้าเชื่อแน่อน
โดยมีหลักฐานอยู่ว่า ไทยสมัยพระร่วงนั้นไว้ผมสูงเป็นแน
คอรูปต่าง ๆ ที่ปรากฏในโบราณสถานเป็นพยานอยู่ ข้าพเจ้า
เข้าใจว่าไทยจะได้ไว้ผมสูงกันลงมานาน แม่พวกรุ่งเก่า

กษัตริย์ มา ตัดผม เมื่อ ราว แผ่น ดิน พระมหาจักร พรต หรือ
พระมหาธรรมราชา ถ้าจะให้เขาเหต ข้าพเจ้าก็จะใคร่เฝ้า
ว่า คงเป็นเมื่อยกยพม่าอยู่ ๆ ไทยจึงตัดผมเสียเพื่อให้แล
เห็นผิดกันได้โดยถนัด ส่วนชาวเชียงใหม่และเมืองชนของ
เชียงใหม่ เป็นพวกข้างพม่าจึงมิได้ตัดผม ยังคงไว้ผมสูง
มาจนราวแผ่นดินพระนารายณ์จึงตัด สระอยจะเป็นเพราะชาว
กรุงศรีอยุธยาบังคับให้ตัด ส่วนผไทยนั้น คงไว้ผมยาว
ต่อมาอกขนแผ่นดินชนหลวงบรมโกศก็ยังไว้ผมยาว ทั้ง
ปรากฏอยู่ในภาพยเหเรือ ซึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (กุ้ง) ได้
ทรงพระนพนธ์ มีความว่า “คตอณงคองคเฮอร์ ผม
ประยาอาเคยมไร” ดังนั้น การทผไทยชาวไทยได้ตัดผม
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเมื่อเสียกรุงจึงตัดผมสั้นให้คล้ายผู้ชาย เพื่อ
จะได้ปลอมตัวเป็นผู้ชายได้ง่าย ๆ ในขณะเมื่อหนีพม่า ส่วน
พวกขอมนั้นได้ความตามรูปที่มอยู่ในนครธมว่า พวกท้าว
พญาไว้ผมยาวมุ่นเกล้า แต่ผน้อยตัดผมบนสั้นผมหลัง
ประยา.

๓. คำว่าขนทไช้ในเรื่องขอมคำคินนี้ ต้องเข้าใจว่าคอ
กนหรือหน้าไม้ ไม่ใช่ขนยงควยคินคำ ซึ่งเป็นของพม่าจะมี
ขนใหม่ในแผ่นดินพระไชยราชากรุงเก่าเท่านั้น อาวุธที่ทมิ
เครื่องส่งลูกศรหรือกระสุนไปประหารใดไกล ๆ ตามภาษาไทย

เรียกขาน เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดมอวอชนคตทอศยคนค้ำ
 จดไฟเป็นกำลังส่งกระสุนไปประหารนชน จึงเรียกขานไฟ
 เพื่อให้ทราบชนคของบน เหมือนเรียกเรอทเตนควยแรงไฟ
 ว่าเรอทไฟ ทอชขานเพอชองกนมิให้ผ้อนทวงว่าข้าพเจ้าไป
 เกณทให้คน โยราณ ไซของ ทยง มิไค มิเข้ามาใน เมือง เรา
 สนน.

๔. คาทเซพคกยพระร่ววพอเจ้า และกบนางจันทน
 ว่าแม่เจนน เดยวณในมณฑลพายัพเขากยงพคถงเจ้าผครอง
 นครว่า พอเจ้า และนางชಾಯาเรียกว่า แม่เจ้า เป็นพยาน
 ปรากฏอยู่ว่าคนไทยเก่าพคเชนน ภาษาทพวกไทยเห่นอพค
 ภาพเควระหคไทยยกยหงสอเกา จะเห่นไคว่าตรงกนอยู่
 โดยมาก ถอยค้ำำนวนทเปลยนแปลงไปมากกแต่ในหมู่
 ชาวกรุงเทานน.

ตามทชแจงมาแล้ว ๔ ขอน หวงใจว่าจะพอเป็นพยาน
 ให้เห่นไคแล้วว ข้าพเจ้าไคพยายามทจะให้เรอกรวเป็นไป
 โดยทางทน่าจะเป็นจริงอย่างมากที่สุดทจะเป็นไปไค แต่ถาแม่
 ยงมชอกบพรอหรือผคอยู่บางแห่งหงแห่งไค กชอชงอย่าไค
 ถอไทยเลย.

นางจันทน์ - อย่าห้ามเราเลยท่าน !

เราจะยกไปสู่ศัทรพาล
ถึงจะม้วยชนมานักก็ตามที.

ตัวละคร

ไทย

พระร่วง

พ่อเมืองละโว้

นางจันทน์

มารดาพระร่วง

หลวงเมือง

หลวงวัง

หลวงนา

กรรมการเมืองละโว้

นายขณ

นายมี

ทนายคนสนิทของพระร่วง

นายมัน ขนยาว

พรานป่า

พระมหाराชาครุ

เมืองสุโขทัย

อามาศย์ ท ๑

อามาศย์ ท ๒

เมืองสุโขทัย

นอกจากนั้กรรมการ, ทนาย, พลเมือง, สาวใช้, ศิษย์วัด ฯลฯ

ขอม

ท้าวพนั้ขอม

เจ้ากรุงขอม

พญามหากไทย

พญากลาโหม

อามาศย์ขอม

[๒๐]

พญาเทโ

แม่ทัพขอม

นาคิม

นกกแก้ว

นายทหารขอม

นักรั้ว

ทหารขอม ที่ ๑

ทหารขอม ที่ ๒

นอกจากนั้นยังมีนางที่เฝ้าในพระโรงและไพร่พล

องกต ๑

ฉาก : หอนั่งในคุ้มของพระร่วง, ที่เมืองละโว้. เป็น
เรือนฝากระดานอย่างโบราณ; เครื่องตกแต่งมีเตียง, ซึ่งมี
เครื่องปลูกและหมอน, มีชนัน, กระโถน, พานหมาก ฯลฯ.

พระร่วง ทวเรานควรที่จะสำราญ
 เบิกบานในจิตห้าน้อยไม่,
 เป็นพอมืองเลื่องชอลอไกล,
 ครองไทยละโว้ธานี.
 ตงแต่บตาสนชวาคม,
 เป็นทายาทครอบครองบุรีศรี,
 โดยความนิยมยินดี
 ในทศวงจิตนรากร.
 แต่ว่าอนิจาไรสนุก,
 เป็นทุกขเฝ้าทอดฤทัยถอน;
 สงสารประชาราษฎร
 ล้วนเดือดร้อนเหลือล้นคณนา.

ทวยหาพชพนธัญญาหาร
 แสนกนการ, แห้งแล้งเป็นหนักหนา;
 มีหน้าซากกรรมมนพณเณมา
 ขอบเวลาส่วยน้ำ, น้ำซ้ำใจ.
 อนิจจา! เป็นข้าเจ้ากรุงขอม,
 ต้องยินยอมสารพัดขัตติไต่;
 ออกเอ๋ยออกกู, ทุกระไร,
 เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาส, อนาถนั้!
 จำต้องยอมให้ขอมจิกหัวใช้;
 ยิ่งคิดไปฟุ่มฟอกแทบหัก.
 ทำไฉนจะไต่พนงอมมอยกษ,
 ให้ชนชอประจักษ์ไต่สักรา?
 ทำไฉนชาวไทยจักไต่รอด,
 ปลอดภัยจากอำนาจยักษา?

[หลวงเมืองออกมาและยกมือไหว้.]

ออหลวงเมือง, มเืองมาเจรจา,
 หรือมาควยเหตุผลยบลใด?

จะ^๕ใช้ให้^๕เดิน^๕คง^๕ฝ่า^๕พง^๕ไพร
ก็^๕เหมือน^๕ใช้^๕ให้^๕ไป^๕ตาย^๕วาย^๕ช้า,
เหมือน^๕แส^๕รง^๕ให้^๕ชน^๕น^๕กร^๕เค^๕อ^๕คร^๕อน^๕ใหญ่,
จริง^๕หรือ^๕ไม่^๕หล^๕วง^๕เม^๕อง?

หล^๕วง^๕เม^๕อง

จริง^{๕๕}เจ้า^{๕๕}ชา;

แต่^๕เม^๕อ^๕ก^๕อน^๕คร^๕าว^๕ไ^๕ค^๕ส^๕ง^๕ไป^๕ช้า,
แม่^๕จะ^๕ล^๕าน^๕ค^๕ห^๕น^๕อย^๕ค^๕อย^๕เร^๕ง^๕ร^๕ค.
ฝ^๕าย^๕เร^๕า^๕น^๕อ^๕อน^๕ห^๕ย^๕อน^๕ถ^๕ธ,
ถ^๕ง^๕ช^๕อง^๕จ^๕ิต^๕จ^๕น^๕ไ^๕จ^๕ไม่^๕กล^๕า^๕ช^๕ค.

พระ^๕ร^๕ว^๕ง

เร^๕า^๕จะ^๕ล^๕อง^๕พ^๕ด^๕จ^๕า^๕ส^๕าร^๕พ^๕ค^๕
เพ^๕อ^๕ล^๕อง^๕ผ^๕อน^๕ผ^๕ค^๕เข^๕า^๕ส^๕ก^๕ท.
ท^๕า^๕น^๕จ^๕ง^๕เ^๕ร^๕ย^๕ม^๕ส^๕าร^๕บ^๕ค^๕ย^๕ค^๕อน^๕
ไ^๕ว^๕ต^๕อน^๕ร^๕ย^๕พ^๕ว^๕ก^๕เข^๕า^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ม^๕ท.

หล^๕วง^๕เม^๕อง

ไ^๕ค^๕เ^๕ร^๕ย^๕ม^๕ไ^๕ว^๕พ^๕ร^๕อม^๕ส^๕ร^๕ร^๕พ, ส^๕าร^๕บ^๕ม^๕
ช^๕อง^๕ค^๕ ๆ ห^๕ว^๕า^๕น^๕ค^๕าว^๕ช^๕าว^๕ป^๕ลา.

พระ^๕ร^๕ว^๕ง

ถ^๕า^๕เช^๕น^๕น^๕ไ^๕ป^๕ล^๕น, ไ^๕ป^๕เช^๕อ^๕เช^๕ญ^๕
เส^๕น^๕ข^๕อม^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ค^๕น^๕ค^๕เ^๕ห^๕า,
ส^๕ว^๕น^๕พ^๕ว^๕ก^๕บ^๕ร^๕ิ^๕ว^๕าร^๕ท^๕า^๕ม^๕มา,

(องค์ ๑)

พระร่วง

หลวงเมือง

จงเลียงหน้าเคหาอย่าขาด.

ข้าจะจัดเสด็จสรรพต้อนรับเขา

ผู้เป็นแขกของเราอย่างเต็มที่ ;

ขอพ่อเจ้าบุญไศลกโศก

จงผด้อนเส้นไต้สุมใจ ! [ไหว้แล้วเข้าโรง.]

พระร่วง

เทศะกศลปางก่อน,

ขอให้กว้างวอนสำเร็จไต่ ;

หรือแม่เขาไม่ยอมประนอมใจ

ขอจงเทพไทให้ขุญญา !

[นักคุ้มออก; พระร่วงลุกไปต้อนรับ.]

ขอต้อนรับเส้นผมศก

มายังสำนักเรือนข้า ! [พานักคุ้มไปนั่งเตียง.]

เฮ้ย, ทนาย ๆ, ใครอยู่หว่า?

[ทนายคนหนึ่งออกมาไหว้]

อย่าไต่ซาจรงบยกส้ารับ

มาไว ๆ จะไต่เลียงท่านข้าหลวง,

และเลียงปวงไพร่พลพร้อมสรรพ ;

อย่าให้บกพร่องการรองรับ,

ทั้งชาวทงกยจักให้พอ. [ทนายไหว้แล้วเข้าโรง]

นักคุ้ม

ขอใจ, ท่านนมัธฉณา.

ข้าชอชนกหนา, ข้าจึงขอ

อย่าให้เลียงพวกข้า, มมาพอ

ทงชาวปลา, ข้าชออย่าเลียงคู้,

เพราะทราบวาพชพนฉฉณฉนาหาร

ในเมือท่านอศคคชคชของคู้,

ไม่ควรเปลืองเสียบยงเลียงคู้;

เพราะพวกข้าจะอยู่อกหลายวาร,

ก็จะเปลืองชาวปลา.

พระร่วง

ข้าชอโทษ;

ขอท่านอย่าโกรธเลยนะท่าน;

เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ,

ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ

อย่างเลศค, ตามมีและตามเกศ,

ให้เพลินเพลินกายากว่าจะกลับ.—

เฮ้ย, ทนายไหว้, ไหนสำรับ?

ยังตกแต่งไม่สรรพหรือนั่นใด?

(องค์ ๑)

พระร่วง

[ทนายหลายคนยกสํารับออกมาตั้ง]

ขอเชิญท่านนายทหารผู้มียศ

จงลมรสทั้งหมื่นแปดโก,

กินเถิดเสนา, อย่าเกรงใจ,

ขอให้มंहันและสำราญ.

นักขุม

ท่านนี้ใจคเป็นทศก,

สมควรเป็นบุตรบิดาท่าน ;

ถ้าแม่ได้ไปเฝ้าพระภูบาล

คงโปรดปรานมากแท้, ข้าแน่ใจ.

เหตุไฉนท่านไชรไม่ไปเฝ้า

พระผ่านเฝ้า?

พระร่วง

ยังไปหาได้ไม่ ;

เพราะละไว้ง่ายยากใจ,

ทำนาไม่ไคเพียงพอ.

ข้าอยากขอให้กรุณา,

จงเมตตาฟังคำข้าขอ ;

อันส่วยน้ำไชรจึงไคร้อ

ไว้ต่อเวลาข้าวปลาท.

ในบั้นแม่ให้ไปส่งน้ำ,
 จะชอกช้ำทุกตนบ้นบ;
 ขอท่านนกคุ้มเส้น
 จงมีนาจตกกเมตตา.
 ขอจงให้หรือ—

นกคุ้ม

อ้อ! พ่อเจ้า,
 ตัวเราเห็นอกท่านคอกหนา;
 ส่วนตัวเรานั่นไชร้ใจกรุณา,
 แต่หากเกรงอาญาพระทรงยศ.
 ส่วยนาเคยส่งตรงตอปป,
 เพอพระราชพณตามกำหนด;
 การส่งน้ำไชร้ไม่เคยงต,
 จะละสคนนไชร้ไม่ควรการ.
 ฎวโนยจะทรงพระพิโรธ,
 คงเป็นโทษแน่แท้.

พระร่วง

นแนท่าน;
 อตกกขกสนพนประมาณ,
 ซาคกสงสารประชาชน.

(องค์ ๑)

พระร่วง

ถ้าแม่ท่านมีไมตรีฉันท์,
จงช่วยฉันผ่อนทวย, ช่วยสักหน;
ชาวละโว้ลำบากยากคน
ถวนทวทุกคนเคอครอน.
ถ้าแม่ท่านจะเอาน้ำให้ได้,
จงมีใจกรุณาแก่ข้าก่อน;
ช่วยขนน้ำสู่พระนคร,
อย่าให้ต้องเคอครอนถึงชาวไทย.
ไพร่พลโยธิต่านมีมา;
จงโปรดช่วยกรุณา.

นักคุ้ม

หาได้ไม่!

อันเราจะรบเอาน้ำไป,
กูจะกระไรไม่เข้าท.
แต่ก่อนไซ้ชาวไทยเคยไปส่ง
น้ำสรงจนถึงทกรุงศรี;
ไพร่ขอมขนไปไม่เคยมี.
ถ้าให้ทควรไทยไปอย่างเคย.

พระร่วง

อนิจจา! กรุณาหน้อยไม่ได้;
ไม่เห็นใจไทยบ้างหรือท่านเอ๋ย ?

ยามท่านมาไซ่ว่าเราจะเลย;
เลี้ยงดูให้เสียยถวณทุกคน.
ชาวละโว้แรนแคนแสนลำบาก,
แสนยากอดคคชคสน;

ต้องทำมาหากินสนทุกคน,
หาไม่เป็นขบ้น, แสนจนใจ.

นักขุม

จงเชอเถิก, พ่อเมือง, อป่าเคอองข้า;
มิไซว่าไม่สงสารท่านเมื่อไหร่.

แต่ส่วนในราชการงานเมืองไซร์
จะผอนผันไม่ได้ด้วยฉันทา.

รบไซเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน
จะผนผนผคไซไคหรือว่า ?

เราคตองยาเบงเกรงอาญา.

พระร่วง

มิไซว่าอยากชคท่านเมื่อไร ?

อนนาทะเลชยศร,
จะเกณทพวกนรากรดกให้;

(องก์ ๑)

พระร่วง

ขอเพียงให้ท่านรั้งไป,
เพอ^๑มิให้ชาวละโว้ยากเย็น.
เวลา^๒นโคกระบือ^๓หรือขกพร่อง,
เกว^๔ยนท่งปวงจะตอง^๕ใช้คน^๖เข็น
ไป^๗ถึงนครหลวง, ปวง^๘ลำเค็ญ,
แสน^๙ลำยากยากเย็น^{๑๐}จงเห็นใจ.
ส่วน^{๑๑}ท่านและทหารชาวขอม
ย่อม^{๑๒}จะต้อง^{๑๓}กลับไป^{๑๔}กรุงใหญ่,
ช่วย^{๑๕}รบชน^{๑๖}นำ^{๑๗}ส่วย^{๑๘}ท่วย^{๑๙}เป็น^{๒๐}ไร ?
ยอม^{๒๑}ไม่ได้ ! จะ^{๒๒}เสีย^{๒๓}ประเพณี.
ถึง^{๒๔}ลำยากยาก^{๒๕}แค้น^{๒๖}แสน^{๒๗}กัณการ,
ชาว^{๒๘}เมือง^{๒๙}ท่านเคย^{๓๐}ส่ง^{๓๑}เงิน^{๓๒}ทอง^{๓๓}
นคร^{๓๔}ธม^{๓๕}บรม^{๓๖}ธานี,
ครั้ง^{๓๗}นั้น^{๓๘}ควร^{๓๙}เป็น^{๔๐}ไป^{๔๑}เช่น^{๔๒}เพรง.
จะ^{๔๓}ผอน^{๔๔}ผน^{๔๕}น^{๔๖}น^{๔๗}ผด^{๔๘}ประ^{๔๙}เพณี^{๕๐}
อัน^{๕๑}เคย^{๕๒}มี.

นักคุ่ม

พระร่วง

อนิจจา ! ช่าง^๑ข่ม^๒เหง !

พวก^๑เรา^๒หย้อน^๓กำ^๔ลัง^๕นกร^๖บ^๗เอง,

จึงต้องจำยำเกรงท่านผู้เฒ่า,
 แต่ถ้ามักรู้อาจารย์,
 คุณท่านจะมีไม่วาย;
 ไพโรพชาไทยไซ้เจียนตาย,
 จะเป็นเครื่องทำลายความจงรัก.
 แม่เสกเมตตา, ข้าแผ่นดิน
 คงไม่สนภักดีทรงศักดิ์;
 ไตรมเย็นเบญทพวงพานก,
 แจงประจักษ์ทั่วแคว้นแดนไทย.
 ชาวละโว้แร้นแค้นแสนอดคึด,
 จะแลธงชัยชัยชากหาไม่;
 ไม่สามารถทั้งไร่นาไป.
 ขอเสนจิงไต่กรุณา.
 นกวล่ียงซาเอาไว้ไซ้
 เต็มกาลงต่อไปในเบ้องหน้า.
 ตัวเรากมเมตตา,
 ทงวาจาทานตอบกชอยกล.
 จะกตชชมแห่งคะเนงราย,

(องค์ ๑)

พระร่วง

เครื่องทำลายภักดีไม่มีผล;
พวกท่านก็คน, เราก็คคน,
เมื่อยามจนก็ต้องคิดจตปธาน.
แต่อดตราวารทสงเต็ม
ยสยเลมเกวยนใหญ่จึงไต่ท;
ตัวเราเข้ามาในคราน,
เกวยนมีมาสยเลมทวยกัน.

ไฉนจะสามารถบรรทุกหมก
ตามกำหนดอดตราทเคยนัน ?
ใจเราส่งสารพวกท่านครัน,
แต่สุดท้ายจะผ่นผอนตามใจ.

พระร่วง

[พูดรำพึง] นัก ๆ ก็ดูจะเห็นท่า
เอาเปรียบยเสนาผ่นไต่,
ถ้าสำเร็จเสร็จสมอย่างใจ,
เขาไซ้รจะตองยอมตาม.
จำจะซักซ้อมเขาเอาสัญญา;
จะลองมีวาทาไต่ถาม.

[พูดกับนักคุ้ม] ถ้าแม้ว่าฝ่ายเราพยายาม

บรรทุกน้ำโตตามอัคราไป,
บรรจุลงแก้วนียบเล่ม
พอเต็ม, ไม่เกินกว่านั้นโต,
ตัวท่านจะรับขึ้นไป.

หรือว่าอย่างไร ? จงตอบมา.

นักคุ่ม

[พูดรำพึง] เอะ ! จะมีอุบายขยายไข
รอกอย่างไร ? ไม่เห็นเลยสักท่า.

พอเมื่อนั้นช่างจ่านรธา;

ตองหาทางลัดทคคค.

อันจะบรรทุกน้ำเต็ม

สับเล่มทเวาเอามาน,

จะพอเท่าเต็มไซ้เห็นไม่มี;

อวดคิเปล่า ๆ ไม่เข้าการ.

[พูดกับพระร่วง] เฮาเถิด! แม้ทำได้เช่นว่า,
เราจะขนธำราไปแทนท่าน.

ท่านจงเร่งรัดจัดการ,

จะได้พาทวยหาญกลับเวียงชัย.

พระร่วง

ถ้าเราทำได้จริงคงยุบล,

(องก์ ๑)

พระร่วง

จะรบชนแน่หรือ ?

นักคุ่ม

อย่าสงสัย,

เป็นรบชนแท้ ๆ !

พระร่วง

แน่หรือไร ?

นักคุ่ม

เราไชรเส้นของภูบาล

ผู้ชนขอม, จะยอมเสียชีวิ

เป็นไม่มีโดยแท้.

พระร่วง

แนะท่าน ?

นักคุ่ม

เป็นแนะ, อย่าช้าอย่าเนิ่นนาน,

ท่านจงเร่งระดมการตามวาท.

ส่วนตัวท่านเองไชร, ให่วจ,

อย่าอวดคึกแต่ปากนะท่านหนา.

พระร่วง

เราเป็นไทยไม่ไร้ซึ่งสติ

ท่านอย่าได้แค้นแกล้งใจ.

เราจะขอปรึกษาว่าท่าน

กับพวกกรรมการน้อยใหญ่.

นักคุ่ม

ถ้าเช่นนั้นข้าขอลาไป

เยี่ยมพวกลาไพรคู่สัท. [เข้าโรง]

พระร่วง

เฮ้ยทนาย, ไว ๆ, ใครอยู่นอก ?

[ทนายคนหนึ่งออกมา]

จงไปบอกหลวงเมืองเขามาน,
พร้อมด้วยกรมการตวัด ๆ.

บอกมายกนอ้ายร้อ. [ทนายเข้าโรง.]

อาเทพคาอารักษ์

ผู้ทรงฤทธิสัทธศกต, คูชาขอ

ให้ช่วยอวยพรสุนทรพอ

ได้มีซองยกยกเกียรติไทย !

[หลวงเมือง, หลวงนา, และกรมการ
อื่น ๆ ออกมา, ไหว้พระร่วงแล้ว,
นั่งเป็นระเบียบตามที.]

ดูรากรมการทั้งหลาย,

เราจะขอขยายข่าวให้;

เราพูดจากับทหารขอมไซ้,

ได้ตกลงยอมสัญญากัน,

ว่าถ้าแม่ฝ่ายเราสามารถ

อาจจกตักน้าขมขมน,

(องก์ ๑)

พระร่วง

บรรทุกเกวียนลี้เล่มีเต็มพลัน
เขานันจะรยชนไป.

หลวงเมือง

อะ ! ลี้เล่มีเท้านันหรือพ่อเจ้า ?
เราเคยส่งลี้เล่มีเกวียนใหญ่ ;
ถ้าส่งเพียงลี้เล่มีเท้านันไซ้,
จะมีบกพร่องไป —

พระร่วง

ไม่เช่นนั้น ?

เราสัญญาจะส่งน้ำเท่า
อย่างเก่าเช่นเคยเป็นแม่นมั่น.

หลวงเมือง

จะส่งอย่างไรได้ ?

หลวงนา

อย่างไรกัน ?

ถ้าเช่นนั้นขาดกึ่งหนึ่งเป็นแท้.

หลวงเมือง

เขาจะยอมหรือเจ้าข้า ?

พระร่วง

ห้ามไว้.

ต้องจักไปเท่าเดิมเป็นแน่.

หลวงนา

ข้าเจ้าไม่เข้าใจเป็นแน่แท้
ว่าพ่อเจ้าจะแก้ฉ้อโกง.

(องค์ ๑)

พระร่วง

หลวงเมือง

พระร่วง

หลวงเมือง

พระร่วง

หลวงเมือง

ขออย่าไต่กินแหนง,
อย่าเคลือบแคลงจะช่วยจนเต็มท.
เราขอขใจนักหนาคราน.
อบายอย่างไรมิโปรดประทาน.
ท่านจงแบ่งปันเป็นหมู่เหล่า,
พากันเข้าป่าไผ่ไพศาล;
ตัดไม้ไผ่มาให้พ่อแรงการ,
แล้วจักสร้างรูปร่างอย่างชะลอม;
แต่ตาถ่วงตเหมือนกระจาด,
รูปขนาดกะบุงใบย่อม,
เอาสนียาภายในไว้ให้พร้อม,
ไซกะละอมนนทกวาร.
ภาชนะเช่นนทจะเขา,
คงจะเอาบรรทุกไต่เต็มท;
แม่ฝ่ายเราทำไต่คงวาน
เสนกจะต้องขนไป.
จริงแล้วหนอ, พ่อเจ้า, ขอขกลลະ;
ถ้าแม่ทำภาชนะเช่นนไต่,

ถึงจะบรรทุกซ้อนกันไซ้
ก็จะไม่แตกราวกลางมรรคา.

หลวงนา ช่างกระไร, ฉลาดแหลมหลัก !

กรมการ เป็นบุญเรือนกทวหน้า !

หลวงเมือง พ่อเจ้าทรงสัดขัญญา,
พวกข้าจะพนว่าคาญ.

หลวงนา จะไ้เปรียบขอมเกาะ !

กรมการ จะไ้ชนะ !

พระร่วง อ๊ะ ! พวกท่าน

อย่าเพอตบกก่อนการ,

จงจัดแจงแย่งงานกันฉยไว. [ต่างคนต่าง

เข้าโรง]

องกท ๒
ตอนที่ ๑

ฉาก : รมฝั่งทะเลชบศร. มีแครอนหงสำหรับตงเครของ
สังเวทยทวทา; มีเสอลาตบนแครเสร็จแล้ว.

[เมื่อเปิดม่าน, นายมีกำลังกำกับไฟให้จืดที่แคร]

มี : เฮีย! ไว ๆ เข้าเถิดพวกเราทั้งหลาย, ประเดี๋ยว
เจ้านายก็จะเสด็จมา; อย่าชักช้า ปู่เสอเขาสิ.

ไฟรคน ๑ : ปู่แล้ว.

มี : นนายบุญยังไม่มาหรือ?

ไฟร : มาโน่นแล้ว

มี : เค้นชำระวักขเป็นขุนนางผู้ใหญ่! [ตะโกน]
บุญ! ไว ๆ, จวนเวลาแล้ว.

[นายบุญออก, นำไฟรผู้ยกหัวหม, เปิด,
ไก่, และบายศรี.]

บุญ : อย่าช้า, วางของลงตามท. [พูดพลางทางช
ให้วางของ] บายศรีตงตรงกลาง.—ข้างโน้นสิ,
อ้ายถ้อย! — เขยิบไปข้างขวาอีกหน่อย—เออ!
ศิลปะ! หัวหมตงนั้น—นั่นแหละ! เปิดไก่เคียง

ยายศรี.—ราวอุปเทียบนางตรงหน้ายายศรี.—
 ละคร, พวกสุไปนั่งพักเสียก่อนเถอะ.

มี นแนพอบญทำไมจึงมาล่านก; จนจวนเวลาแล้ว.

บุญ พวกผีหญิงเขาเย็บยายศรีพงจะแล้ว; ภูไปเร่งเร้า
 เขากดาให้.

มี สุนอย่างไร, หญิงจึงพอใจตานก; จนชนเมยของ
 คนกไม่เว้นคำตน.

บุญ สูดยาเข้าเสียให้ยากเลย; วันนั้นไม่โกรธใคร,
 เพราะกปลมใจเต็มประกาศ, ทเห็นพ่อเจ้าหน้าดา
 ทานชนมน; คงแต่คนกยมแฉ่งราวกับแสงอรุณ.

มี จรงอยู่เมื่อเจ้าชนมุลนายท่านสบายใจ, เราผู้เป็น
 ไพรกพลอยสบาย.

บุญ ชานานมาแล้วไม่ได้เห็นพ่อเจ้าเบิกบานปานเวลาน
 ทานกาชบสงว่าการพอ ให้จิตเต็มทีเช่นแต่ก่อน
 กาล; หมู เบก ไก่ สุรายาน, ท่านกำชัยว่า
 อย่าให้ขาดแคลน. เวลานหรือกเรนแคนเต็ม
 ประกาศ, กุดองเทียบวงหาเสียเจียนจะตาย

มี จรงสิ! พวกขอมผีเป็นนายมานังกินนอนกิน, จน

(องก์ ๒ ท. ๑)

พระร่วง

๒๑

หมูปะโต'แทบจะหมกสนเมืองละโว้. มั่นกินจุ,
อึกไซ—

บุญ

ราวกับผีทะเล! ไม่ว่าอะไรกินได้ทั้งเพ, ส่งเข้า
ไปให้ก็ไม่เหลือหลอ; เลียงเท่าไรมันก็ไม่พอ,
ขอเติมอกร้าไป. ครั้นจะไม่จัดหาให้, มันออก
อยาก, ก็จลาจลเอาลูกเต๋าของเราไปหักคอกันเสีย
เท่านั้น, เพราะมันคล้ายอสุระยักษ์มากกว่าคนเรา!
ม ออกเครื่องสังเวทเหล่านี้เอามารอกได้ทุกอย่าง,
ไหนทหารขอมไม่ยอมแย่งเสียกลางทาง.

บุญ

[หัวเราะ] กูต้องใช้อุบายอำพราง
หลอกมัน, ว่าของเหล่านี้กูจะเอาไปให้นกคุ้ม;
พวกทหารขอมทุกกลุ่มรวมกำลังจะขอเครื่องสังเวท
ก็เลยต่างคนต่างหลกเลียงไป.

ม

เจ้าประคุณขอให้พ่อเจ้าไทยได้สัมความปรารณา,
จะไต่รอกพันจากชายพวดยกษาไปทีหนึ่ง.

บุญ

สู่อายุพุดองให้มากไป! กูเข้าใจว่ามีพวกชาย
ขอมปลอมตัวตามกูมา; แต่ว่าไม่เป็นไร, ในทัน,
มันทำไมเราไม่ไต่รอก, เป็นแต่จะเกะกะความไป

บอกยายทวนาย, ก็อาจจะให้ร้ายแก่ตัวเรา.

ม

ว่าแต่ชะลอมของพ่อเจ้านั้นจะเป็นอันใส่น้ำไม่รั่ว
หรือฉุนใด?

บุญ

ก็เข้าใจว่าคงใส่อยู่นะ, คุณเขาเอาชันยานั่นหนักๆ ไม่
มีรูรั่วไหล. นก ๆ ก็น่าประหลาดใจ ที่มันได้มี
ใครเคยคิดทำของเช่นนั้นขึ้นได้, เคยใช้แค่
กะโหลกกะลาสำหรับตักน้ำน้อยๆ, หรือถ้าจะเก็บ
น้ำไว้ใช้สอยก็ใส่ตุ่มและโอ่งดินเผา. แต่ชะลอม
ของพ่อเจ้าทงเขาทำงี้.

ม

เมื่อท่านพวกขอมมันว่ากระไร?

บุญ

มันมีใครจะโต้เห็นได้ไหน เพราะพวกเราต่างคน
ต่างแบ่งรับเอาไปลอยทำในเรือนในซาน.

ม

แต่ถงพวกอำมาตย์จะเห็น ก็คงไม่รู้ว่าเป็นของ
อะไร.

บุญ

จริงอยู่, เพราะเป็นของใหม่ไม่เคยมีมาแต่
ก่อนเก่า.

ม

นั่นแน่พ่อเจ้าท่านมาแล้วละ, ประเดี๋ยวคงจะได้
ดูกัน.

(ของก ๒ พ. ๑)

พระนาง

[หลวงวังออก]

หลวงวัง พ่อเจ้าจะถง ณ ปคน;

การพบเตรียมเสร็จหรือไหน?

บุญ ทุ๒ ๕ ๘ ๒ ๖ ๗ ๖ ๓
 ไตเตรบมเส็จพรอมพรงคองสงไว,
 ทุไมบกพร่องสิ่งใด.

หลวงวัง

A B C
เรียบรรจบ!

[พระร่วงออก, พร้อมด้วยหลวงเมือง
และกรมการอื่น ๆ, กับมพลเมืองหาบ
กะละออมที่ทำใหม่ตามมาด้วย.]

พระร่วง
วนนวนตเป็นศรวน,
พระสุรย่นเรองรื่องผองศักร;
ประกอบทุกษามยามติ,
เห็นทจระสมจินดา.

ตัก่อนกรมการน้อยใหญ่,
 สกทวยไทยละไวทวนา,
 จงพรอมกันขายวงเทวา
 ขออนุภาพช่วยด้วยไมตรี.

หลวงเมือง

เหล่าชาวภิกษุมิจิตพรอม,
 นอนนอนเฝ้าทุกกราช;
 ขอให้ช่วยอวยชัยในวัน,
 เพอกิจพิธีเสร็จด้วยพลัน.

[พระร่วงขึ้นนั่งบนแคร่และจุดธูปเทียน,
 และผู้อื่นก็นั่งประนมมือ.]

พระร่วง

ข้าขอเคารพนบไหว
 พระไตรสรณะยกมน,
 สามรัตนะคุณอนันต์
 จงช่วยคุ้มครองสรรพภัย,
 อนึ่งไหวเทวาสุราฤทธ,
 สิ่งสถิตวามานนอภัยใหญ่;
 พระจักรมฤทธิเกรียงไกร,
 ประเมศว์เป็นใหญ่และพรหมา;
 เสอเมืองทรงเมืองเรอศกต,
 หลกเมืองอารกษเมืองชา,
 อักท้าวจิตโลกปาลา
 ผนึกษาสัทศฤทธิรอน.

(องก์ ๒ ท. ๑)

พระร่วง

๒๑

ดูขามุงจิตคิดให้
ทวยไทยเป็นสุขสโมสรว,
เป็นไทยไต่สมนามกร,
พนรอน, พนปวงอันตราย
ดูขานมความคต,
ขอให้สมฤทธิสมหมาย;
ขอเทพศักดิ์สถฤทธิชวาย
ให้ชาทั้งหลายสมคต
ยามเอาชะลอมเกลาน
จ้วงคกวารจึงอยุคต,
อย่ารวไหลไปแม่แต่สกันต;
เทพช่วยประสิทธิ์สมปอง.

[พิณพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ; พวก
กรมการกำกั๊บให้ไพร่ตักน้ำ.]

หลวงเมือง

เป็นอย่างไร?

หลวงนา

ไซ้โคตทั้งหมด,

น้ำไม่ร่วนสักหยด?

หลวงวัง

เต็มทั้งผอง!

นายบุญ

ชะลอมตักน้ำได้?

นายม

เขย่มทั้งกอง!

หลวงเมือง

พวกเราทั้งผองควรยินดี!

นายเราท่านมีบุญมาก,
กล่าวอะไรสัพปากอย่างเต็มที.

หลวงวัง

เราควรนิยมชมชอบ!

หลวงนา

ขยันจึงให้!

พลเมือง

ชโย, ชัย!

พระร่วง

ดูราประชาชาวละโว้,
บุญมากอกไขห่าน้อยไม่;
กแสนเกษมเปรมใจ
เห็นชาวไทยบุญมีโชคศิครัน.

ทหารขอมต้องยอมตามกู,
ชนนาล้านเวคนเขตขณท;
ไศลนวามาชื่อนนน,
ถาแมบคเบยงกนกตองอาย.

หลวงเมือง

ถามยอมต้องพยอมกนขงคย!

หลวงวัง

ต้องเอายขเอายขฉยหาย!

(องก์ ๒ ท. ๑)

พระร่วง

หลวงนา

มันยังอาจประมาณเจ้านาย,
แม่เสียสยตยตองวายช้วน!

พระร่วง

มาเถิดอย่าช้า. พากันไป
ที่ในบรมมณีน;
แม่ขอมมียอมตามคำมัน,
ก็จะไต่เห็นกันในวันนี้! [พากันโห่ร้องเข้าโรง]

ตอนที่ ๒

ฉาก : ลานหน้าคุ้มพระร่วง, เมืองละโว้.

[เสียงชาวละโว้โห่กันมาไกล ๆ; นักคุ้มออก.]

นักคุ้ม อะ! นวนนเป็นไหน
 ชาวไทยส่งเสียงองม?
 สังเกตุกริยาท่าที
 หมั่นดูกระหยมกันอย่างไร.
 เฮ้ย, ไพร!

[ทหารขอมคน ๑ ออกมา]

 รีบไปคุนักแก้ว,
 เขากลับมาแล้วหรือไหน? [ทหารเข้าโรง]
 ชาวละโว้ดูกระหยมอยู่ไซร้,
 น่าจะมีอะไรเป็นมั่นคง.

[นักแก้วออกมา]

นักแก้ว ข้าพงกลับมา.

นักคุ้ม เออ, ว่ากระไร?

นักแก้ว ข้าได้สืบความตามประสงค์,
 ปลอมแปลงตนไปตั้งใจจง,

นักคุ้ม
นักแก้ว

คงไ้ความมาอย่างน่าวิ.

เออ, จึงเล่าเรื่อง.

พอเมืองน

มฝนยมมากอัย;

เขาลือว่าชอคงตราช,

อกว่าเป็นผเืองฤทธิ.

ชาวละโว้จึงรักภักดี,

จนกล่าวว่ามีวาจาสิทธิ์;

จะบัญชาว่าไรไ้เป็นนิตย์,

คนทำตามจิตทุกเมื่อไป.

บัดนี้เขาคิดส่านชะลอม

พรงพร้อมมากมายหาน้อยไม่,

เขานำชะลอมนไป

ตักน้ำมาไ้ต้งจนคา.

เขาจะเอาชะลอมนานน ๆ

มาบรรทุกเกวียนพลัน—

นักคุ้ม

อย่าพูดบ้า!

เอาชะลอมตักน้ำผคตำรา;

นำเรื่องอะไรมาเล่าสู้กัน ?
ชาวละโว้ไอ้ชวทอหงกา,
ไฉนท่านเชลยไต่อย่างไฉน ?

จงตรองดู—

นักแก้ว

ข้าพเจ้ามาเช่นนั้น,
ก็มาเล่าสู้กันเพื่อทราบไว้;
แต่ว่าผู้ใดก็ไต่รู้เห็น
กล่าวว่า เป็นความจริงไม่สงสัย;
ชะลอมของพ่อเมืองที่ทำไม
ซึ่งนำอยู่ไต่เป็นแน่นอน.

นักคุ้ม

เมื่อยังไม่เห็นชกฉกตกตา,
ดูลาสงสัยไม่เชื่อก่อน.

นักแก้ว

ถ้าแม้จริงเหมือนว่า—

นักคุ้ม

อย่าทุกข์ร้อน;
จะขอรกรายงามสักสามลา!
จะชมชวทอด้วยคำอันอ่อนหวาน,
ว่าทวนทวนช่างสยเป็นนักหนา;
แต่ถ้าไม่จริงเหมือนเล่ามา

(องก์ ๒ ท. ๒)

พระร่วง

จะให้ข้าทำอย่างไร ?

นักแก้ว

ตามใ้เณาย !

ข้าเล่าความให้ตามทเสาะหา,

ไ้ความมากลยเป็นโทษ ?

นักคุ้ม

อย่าโกรธง่าย !

นักแก้ว

พระร่วงนมีบุญญา, อย่าดูดาบ,
ประมาทเขาง่าย ๆ จะเสียที.

นักคุ้ม

ข้ากเป็นทหารรการอยู่,
จะถูกลศศทรไม่ควรถ;
แต่จะเอาชะลอมตกวาร
ไ้จริงกมแต่เทวญ.
ถงพระร่วงจะมีฤทธทร,
กเป็นเพียงมนุษย์เป็นแน่มน,
จะวิเศษปานใด ?

นักแก้ว

ไม่ข้าพลน

กจะไ้เห็นกันอย่างแนใจ.

[ช] โนนแนพอเมืองเวองยศ

จรรคมาสู่เรือนใหญ่,
ก็พวกพลเมืองชาวไทย
หาบอะไรกันมา ? ข้ายอกแล้ว
ว่าเขาเก่ง.

นักคุ้ม

เพ่ง ๆ คุของนั้น,
ออกอศรรย่นะนักแก้ว.
อะไรหือ ?

นักแก้ว

คือชะลอมตกแล้ว !
คุเถก, หาบเป็นแถว.

นักคุ้ม

พิกลนั้ !
ถามวารเต็มอยู่ไซ้,
เหตุไฉนคุหาบมีใครหนั.
จำระรอชอคุเสียสัักพัก
ให้ประจักษ์จริงแท้แก่ใจ.

[พระร่วงและหลวงเมืองออก, กับมีคน
หาบกะละออมมาด้วย ๒-๓ คน.]

พระร่วง

คุราเส่นนายทหาร,
ขอท่านจงรับน้ำใส

นักขุ่ม

ซึ่งชาวพาราตักมาให้,
จากทะเลสาบใหญ่ตามตำรา.
อันภาชนะที่ใส่,
คือสิ่งอันใด ! แปลกนักหนา.

พระร่วง

นั้ชะลอมซึ่งชาวประชา
สานขึ้นใส่ธำราในครานี้,
เพื่อให้เป็นภาชนะเขา,
จะไ้เอาขรรทุกเต็มท
ในเกวียนสืบล่มของเส็น,
ตามมีวาจาสัญญากัน.

นักขุ่ม

ขอทูลักไข.

พระร่วง

ไ้สืท่าน !

กรรมการ, จงยกชะลอมนนั้น
ให้เส็น.

นักขุ่ม

ท่านนั้นฉลากครัน !

ของนอศัจรรยัเหลือใจ ! [พิจารณาคุชะลอม]

นักแก้ว

[พูดกับนักขุ่ม] ชะลอมสานใส่น้ำอยู่เต็มแปล้,
แนแต่ไม่มทรวไหล !

นักคุ้ม

[พูดกับนักแก้ว] พ่อเมืองคนนั้นกระไร;
ปัญญาไวช่างตรริทำ! [พิจารณาชะลอมต่อ
ไปอีก]

หลวงเมือง

[พูดกับพระร่วง] คุเือกเจ้าข้า, เสนาขอม
ทนชะลอมนักหนา, แสน่น้ำข้า
คามองไม่พอหนอยังข้า
เอามือคลำ !

หลวงวัง

นำขึ้นเป็นพันไป !

พระร่วง

[พูดกับนักคุ้ม] พวกเราก่นำมาแล้ว
จริงตามวาทีแล้วหรือไม่ ?
จะบรรทุกเกวียนสืบเล่มไซร
คงไม่ยากปานใดละคราวนี้.

นักคุ้ม

ว่าอย่างไร ? จะให้บรรทุกหรือ ?
พกลหือ ! อินชะลอมทั้งหลายนี้,
จะไ้ไ้ไ้ไ้ไปเช่นนั้น

พระร่วง

จะไม่ร่วบางหรืออย่างไร ?
ไม่ร่วแน่, ถึงแม่จะชมบาง
ก็ไม่หมดกลางทาง, อย่าสงสัย.

(องค ๒ ท. ๒)

พระร่วง

๓๗

นักคุ้ม

ถาณะนกกงหลงให้
บรรทุกทในเกวียนพลัน.

พระร่วง

หลวงเมือง, จงจกชนชะลอม
พรงพร้อมบรรทุกในเกวียนนั้น.

นักคุ้ม

นักแก้ว, ไปกำกยฉยพลัน.

หลวงเมือง

เชิญมาด้วยกนอขารอชา.

[หลวงเมืองกับนักแก้วเข้าโรง]

พระร่วง

ตัวเราต้องขอขอบคุณ,
ททานการุญเราหนักหนา
ควยว่าแต่ไหนแต่ไรมา
เคยต้องขนธราไปส่งเอง.
คราวนี้พวกท่านจะชนแทน,
เราแสนยินดี !

นักคุ้ม

ท่านนเก่ง

กว่าพ่อเมืองไทยในเมืองเพรง,
ไม่ยำเียงย่นย่อต่อโผยภัย.

พระร่วง

เรามีได้ทำผิดคิดร้าย,
จะต้องเกรงอันตรายแต่ไหน ?

นักคุ้ม

อนทคคคคเบียงเลียงวนย,

เพื่อจะไม่ส่งส่วยคราวนี้
เป็นพยานว่าคิดจะแข็งชน
ผ่านอนาณภาพพระทรงศรัย;
ฉะนั้นไซ้—

พระร่วง

ฉนั้นใดกล่าวดังนี้ ?

เราไต่หาอารมาตามใจ,
มิไต่มีทานทกขตยญา.
จะพาลเลิกสัญญาหรือไหน ?
ถ้าจะคนวาทสัญญาไว้,
ก็ขอให้รู้ตรง ๆ จงว่ามา.

[หลวงเมืองกับนักแก้วกลับออกมา;
หลวงวัง หลวงนามาด้วย.]

หลวงเมือง

อนนายรรทกแล้วพร้อม,
ทุกชะลอมพร้อมพร่งเหมือนดังว่า
พอเต็มสับเลมนนเทยวหนา. [ถามนักแก้ว]
ถูกหรือไม่เสนา ?

นักแก้ว

ถูกเช่นนั้น.

นักคุ้ม

[พูดรำพึง] ตัวกูครานเสียทพลาต,
เพราะประมาทพระร่วง, ทรวงแทยลน !

เสียใจ, เสียธุชศุครัน;

แต่ไ้ล่นวจากจำใจ.

จะคนคากเสียเกยรคยศ,

ผกพจนชาวไทยจะตไ้.

[พูดกับพระร่วง] ทูก่อนพระร่วงขัญญาไว,

เรารบชนน้าไปตามสัญญา.

[นักคุ้มกับนักแก้วเข้าโรง]

หลวงเมือง พวกขอมครานเสียที่เรา !

โกรธไม่เขา.

หลวงวัง ข่นกราวราวกัข้า !

หลวงคลัง ไพร่ขอมทูละลอมกนทวหนา,

จนพวกนายโกรธามากมาย.

พระร่วง จริงอยู่เช่นว่า, ณ คราน;

เราไ้เปรียบเทมทส่มมุงหมาย;

แต่อย่าประมาทชาติขอมร้าย,

เจบอายคงคตมาแกแเคน.

ก่อนไปชาวไทยจำจะต้อง

คตบองกนเมืองทหวงแเหน,

หาไม่ขอมจะกระหน่ำฆ่าแเคน

และทำความคืบคั้นทั่วไป.

ละโว้จำเป็นจะต้องคิด

หาสัมพันธมิตรเมืองใหญ่;

จำเราจะส่งทูตไป

ชักชวนสุโขทัยเป็นมิตร.

ท่านทั้งหลายจะเห็นประการใด?

หลวงเมือง

ชาวไทยต้องเตรียม !

หลวงวัง

อย่างเต็มที่ !

หลวงนา

ควรเริ่มรวมธัญญาสาส์น

แต่ขบวนขุนยงเรอข ๗ ไป.

พระร่วง

ถูกแล้ว. จำต้องหาเสบียง

ไว้ให้พอเพียง, เป็นข้อใหญ่.

แต่ขบวนเราควรจะรีบไป

ส่งทหารขอมให้ถูกตำรา.

แล้วจงคอยกลับมาประชุม,

ชุมนุมกันเพื่อปรึกษา

กิจการงานราษฎร์

ลक्षणางกรุงสุโขทัย.

[พระร่วงและกรรมการพากันเข้าโรง]

[เมื่อเปิดฉาก, ท้าวพันธุมนั่งอยู่บนพระแท่น, และ
พญาเดโช กับขุนนางหมอบเฝ้าอยู่พร้อมตามที่แล้ว.
เสียงแตรงอนกับมโหรีระทก. ขุนนางถวายบังคม.]

กลาโหม ขอเกษราละของจุฬพระบาท

ขงกษมาศปกเกล้าเกศา,
 ทวยนักรัศวรณเสนา
 ซึ่งไปสยบกจจา ณ แดนไทย;
 กลับมาถงพระนครหลวง
 แดลงปวงข้าวคราวน้อยใหญ่.

ท้าวพันธุ

เออ, อย่างไรหว่า, ว่ากระไร ?
 จงแดลงเหตุไปอย่าไต่ถาม.

นักรัศวรณ

ขอเคชะฝ่าละอองธุลีพระบาท
 ขงกษมาศปกเกล้าเกษมศานต์,
 ขาพระบาทขอกราบทูลการณ
 ผิดพลั้งขอประทานชงอภัย.
 ไต่ยินข่าวลือระบอบมา,
 ว่าพระร่วงพ่อเมืองผไทใหญ่
 ผไครอบครองละโว้นั้นไซ้,
 ชาวไทยนิยมขาม.

ชาวไทยรักใคร่พระร่วงนัก
 ชวนชักเชอถอดอย่างเต็มท;
 จนเขาว้าวจากสัทธ,

(องก์ ๒ ค. ๓)

พระร่วง

พอจะเขอล้นพลนัสมบอง.

ชาวไทยเข้าไปสู่ละโว้

มากอกไข, เลาลอระบอทอง

ว่าพระร่วงมีบุญเรืองรอง,

และคิปปองจะกู้คณาไทย.

ท้าวพันธุ

ดูราพญาเทโช,

ท่านเห็นเหตุจะโตหรือไฉน ?

จะควรคิปปายฉนี้ใด ?

ตกไฟตนลมจึงจะคิ.

เดโช

ขอเกชะผ้าละของขลุพระบาท

ขงกษมาศปกเกล้าเกศ;

อนชาวนกสุวรรณเส้น

ขงคมทูลครานเป็นชาวลอ.

จะมีพยานหลักฐานมัน

หรือไฉน ? นักสุวรรณ. มีแลหรือ ?

นักสุวรรณ

หาไม่; ข้าได้แต่ชาวลอ

ระบอถึงขอบเขตไทย.

เดโช

ถากระนนกขงมีขงควร

ที่จะวนนำทูลแถลงไข;
 ถ้าแม่สนลานทำการไป,
 ชาวไทยจะเยาะเย้ยกราว,
 ว่าเรายังฟังไม่สรรพ
 กจขมาคนตาขาว;
 จะเลยกระเทืองเรอกราว,
 ลอดวามากไปไม่เขาการ.
 อันปวงไพรฟ้าข้าแผ่นดิน
 เกรงพระเดชนรินทรมหาศาล,
 ขยาดพระฤทธิไกรชัยชาญ
 อนเทยมฤทธิมณีนวาทธร.
 พระเดชพระจอมจอมไสร,
 แผ่ไกลไปรอบขอบเขตสน;
 ญวนลาวชาวไทยในแดนดิน
 โอนอินทรย์นบอภิวินทน.

[นักคุ้มออก. คลานเข้าไปถวายบังคม
 แล้วหมอบก้มหน้า]

ท้าวพันธุ

เอะ, นนเป็นอะไร, นายทหาร,

นักคุ้ม

มากวากรานกมหน้ากายาสัน ?

มีเหตุเภทภัยอย่างไรกัน ?

เสนคนขยนิงเลามา.

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท

บงกชมาศปกเกล้าเกศา,

ข้าพระบาทนักคุ้มเสนา

พงกลบมาจากแคว้นแดนไทย.

ทวยโปรคให้เป็นข้าหลวง

ไปทวงส่วยละ ไร่เวียงใหญ่,

ข้ากลบเสียดพ่อเมืองไทย;

โทษชานไซรใหญ่หลวงนัก.

ท้าวพันธุ

มั่งว่าเสียทนอย่างไร ?

จงแถลงความไปให้ประจักษ์.

นักคุ้ม

พระร่วงบัญชาคน

แหลมหลักรทางจันรรา.

เขาขอผ่อนผันการส่งส่วย,

ทวยถอยวงวอนอ่อนหนักหนา,

ว่าชาวละโว้พารา

สยเวลาลำบากยากแค้น;
 เหตุด้วยพิษพนอุ อัญญาหาร
 ลวนกนการแห่งแสงเหลือแสน,
 จงขอให้ชาชนน้ำแทน
 มายังดาวแทนพระนคร.
 ตูซาเห็นว่าเขาลำบาก
 จงอยากให้ชื้อยายฉันทอน,
 เพื่อมิให้ประชาชนรกร
 บ่นว่าเคอตรอนจนเหลือทน.
 จงกล่าวว่าตูขามเกวียนไป
 สิบเล่ม, ฉันทิดจระชน
 น้ำใต้เพียงพอ, ขอให้ตน
 เขาไคร้ครองเหตุผลตระหนักใจ.
 พระร่วงเออกลบยอนคำ,
 ว่าถาจนน้ำเต็มทไ้
 ขรรทุกในสิบเล่มเกวียนไ้,
 ข้าจะรบหรือไฉนให้ตอบมา.
 ข้าคิดไม่เห็นเขาจะอา

สามารถทำได้เหมือนคงว่า;

จึงประณอมยอมรบสัจญา,

ว่าถ้าพระร่วงนั้นไซ้

สามารถจับนำเท่าเก่า

เอาลงในสียเล่มแก้วนไ้,

ข้าก็จะยอมพร้อมใจ

ขนน้ำแทนให้คงจินดา.

เขากพลนเกณท์กันสวนชะลอม,

พรังพร้อมรวกเร็วเป็นหนักหนา,

ภายในนั้นไซ้เอาชนยา,

ชะลอมขึงธาราไว้โดยตาย.

ขาน้ำชะลอมของประหลาด

มายังฝ่าพระบาทเพอถวาย. [ยกชะลอมถวาย]

ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย

เป็นยอดชายฉลาดสามารถนัก.

ท้าวพันธุ

ชอบกลอยู่! ก็ยังมีเคยเห็น

ของเช่นชะลอมนี้; เขาคิดหนัก.

พอเมืองคนนคัมภีร์

เป็นคนแหลมหลักข้อนญาโว.

อนทวพอเมืองเรืองข้อนญา

มาทวยหรือหว่า?

นักคุ้ม

หามิไ้.

ตซาเสยทพอเมืองไทย,

สนวาจาโวเป็นมณคง

ว่าถาแม่ผายเขานนกระทำ

ไ้ต้งคำ, จะยอมตามประสงค์;

เขาก้ทำจริงไ้ต้งใจจง,

ครนชาพระองค์จะคนคำ

กเกรงเสียมเสยเกยรตคฺณยอม,

เข้าจะพร้อมตฉนินทาสา;

ข้าไ้ชรจำใจต้องกระทำ

ตามคำบอกมนัสญาโว.

อนจะเสยสจจาวาท

จะเสยศรี, ชาวไทยจะติไ้.

โทษขามากล้นเป็นพันไป,

ไ้แต่ยอมรบพระอาญา.

(องก์ ๒ ท. ๓)

พระร่วง

ท้าวพันธุ

ชอบกลอยู่! ตัวก็เห็นชอบ;
ถูกระบอบ, คำสัตย์ควรรักษา.
อย่างไรท่านเคโซ?

เคโซ

พระเจ้าข้า;

แต่ทว่ายังขกพร่องไป.

ถึงจะยอมชนส่วยควยถอมน
ตามสัญญาเช่นนั้นก็ยอมได้;

แต่ทว่านักคิมเหตไฉน
จึงมีไต่พาทวพธเมองมา ?

อันผู้ทระนองอาจ
ขอทณลากเช่นนมทวงท่า
ทางจะก่อกำเรบอหังการ;

ควรจะนำตัวมาสักกรุงไกร.

นักคิม

ดูข้าไต่คตแลวเช่นนั้น,
แต่เกรงว่ามลนผลันเหตุจะใหญ่;
อันว่ากำลังพลไพร่
มิใช่เพียงหารอยคน.

ถ้าหากจะขบพอเมือง,
ไทยเคืองจะกระหนาบเอาขบ,
เลยกลายเป็นเหตุจลาจล,
รอนถึงยุคลขาทา.

อันพระร่วงพ่อเมืองคนใหม่
ชาวไทยนิยมเป็นหนักหนา,
ถ้าจะปราบต้องยกแสนยา
โยธาทัพใหญ่ไปจริง ๆ.

ท้าวพันธุ

ตามทนกลสุวรรณแกลงการณ,
นักคุมเป็นพยานยืนทุกสิ่ง;
ไทยคนนับบุญมากลาจริง ๆ,
จะละทิ้งช้าไว้ไม่เป็นการ.

ดูราพญาเดโช,
อันพ่อเมืองละโว้แสนเหิมหาญ;
เรานมบุญญาธิการ
ไม่มีใครเปรียบปานแต่เดิมมา.
อันพระร่วงเมืองละโว้
มีบุญญาอภิชัย, ทั้งใจกล้า,

ไม่เกรงพระราชอาชญา,
 ที่ไฉ่จะทำการำคาญใจ.
 จะตงตนชนเป็นผิวเคษ,
 ก่อเหตุกำเริบเติบใหญ่.
 พญาเดโชชาญชัย
 จงรบไปกุมตัวอ้ายสำคัญ;
 พยายามจับเป็นมาให้ง,
 จะโตคุดหน้าคนทเก่งกัน;
 แม่มนัสจึงลางชวน,
 อย่าให้มันคงอยู่รำคาญ.

เดโช

ขอเดชะพระกรุณา, ข้าพระเจ้า
 นอมเกลารบราชบรรหาร;
 อินพระร่วงชวชาสามานย์,
 ไม่เกรงเดชผ่านแผ่นดินไผท.
 ข้าจะขอรบอาสา
 จับพ่อเมืองมาให้งโต;
 ถ้ามมนกลาซงชัย,
 ข้าจะไม่ไวช้วน.

แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่,
ข้าไม่ขอคนสู่เขตขณท;
จะตามปองจองผลาญสังหารมัน,
ให้ทรงธรรมสิ้นเสียนพาลา.

ท้าวพันธุ

ท่านกล่าววันชอย, เราชอยใจ;
ขอประสาทพรให้แก่ท่านว่า
ยามไปบ้าร่ายพวกอหังการ
อ้ายพาลาจงแพ่พ่ายฤทธิ,
นั่นแน่พระแสงฝักทอง
ของเรามอบให้อาญาสิทธิ,
จงถือไปปราชปรามขี้จามิตร
ให้เกรงฤทธิขุนขอมยอมวันทา.
[ยื่นดาบฝักทองให้เดโช]

เดโช

ข้าขอรับพระแสงคำแห่งฤทธิ
ไว้มัชตวางเลอกบาลข้า;
อกทงพระพรนана
ข้าขอน้อมคำนับรับไว้.
อนงนกคุมนายทหาร,

(องก์ ๒ ค. ๓)

พระร่วง

ท้าวพันธุ

เคโซ

ท้าวพันธุ

ขอประทานให้แก้ตัวใหม่;
ขอให้เป็นที่พหุหน้าฟ้าไป
สู่แคว้นแดนไทยในครอง.
เอาเถิดตามใจไม่ขัดขวาง,
เราวางใจท่านอย่างเต็มที.
ถ้าการจะสำเร็จเสร็จก็
ก็เพราะพระบารมีคุ้มครอง.
ญวนลาวชาวไทยในโลกนี้
ถึงจะมีฤทธากันเก่ง,
ข้าพบาทจะกระหน่ำให้ยำเียง
เกรงอานุภาพพระทรงภพ.
จะมุ่งใจไปแผ่พระเกียรติยศ
ให้ปรากฏระบือลือตรลบ,
ให้มนุษย์เกรงกลัวทอฬภาพ
นอบนบอ่อนน้อมจอมไผท.
เออ, เราอยู่ว่าท่านสามารถ
เก่งกาจ, เป็นยอดทหารใหญ่;

ท่านจงสวัสดิ์คมชัย,

ปราบไทยเสร็จสิ้นสมจินดา.

[ท้าวพันธมิตรเสด็จลอกจากราชอาสน์.

ประโคมแตรงอน และมโหรีระทึก;

ขุนนางถวายบังคมสามคาบ; ท้าว

พันธมิตรเข้าโรงแล้ว, ปิดม่าน.]

องกที่ ๓

ตอนที่ ๑

นาค: หอนั่งในคุ้มพระร่วง, เมืองละโว้.
[เหมือนนาคองกที่ ๑.]

[พระร่วงนั่งอยู่บนเตียง, หลวงเมือง, หลวงวัง,
หลวงนา, และกรมการอื่น ๆ นั่งอยู่กับพื้น.]

พระร่วง เรานวิตกด้วยกิจการ
 จึงเชิญท่านทั้งหลายมาปรึกษา;
 สุโขทัยได้ตอบสารา
 ว่าไม่สามารถผูกไมตรี,
 เพราะว่าชนหลวงประชวรหนัก
 ขอให้พักไว้ก่อน, ก็ควรที่;
 แต่เราได้ข่าวมาเวลานี้
 ว่าจอมฉานทวงศต.
 ราชกิจในกรุงสุโขทัย
 นาระรวนเรไปทั้งหมด;
 อันจะหวังกำลังมาช่วยชด
 เห็นจะหมดทวง ๗ ครองน.

นักคุมกลบเป็นครหลวง,
คงแกลงเหตุปวงโดยถ้วนถึ;
เมื่อชนชอบทรายเหตุทงปวงน,
เห็นทระแคนเป็นพนไป.

บางทระสังกาทพ
มาจับตัวเรากเป็นไต่.

หลวงเมือง

พวกข้าจะยอมไต่ไหน?

หลวงวัง

ยอมไม่ได้!

หลวงนา

เป็นไรก็เป็นกัน!

พระร่วง

จะตานทานกำลังทพยอม
อนพรงพยอมอาวอแข็งชน,
ทงทหารเขาชาญแข็งประชัน
จะสู้กันมีแต่แพ้กำลัง.
เพราะถงแม่ว่าไทยเราใจกล้า,
เพลงศาตราอาวอไม่แข็งขลัง;
อกทงจนวนคนพลกำลัง
หรือกยงไม่เทียบทนศศัตรู.
ขอทานอย่าเห็นเป็นเราขลาด,

(องค์ ๓ ท. ๑)

พระร่วง

๕๖

หลวงเมือง

แต่ที่จะประมาณนหมื่นอยู่;

ขอท่านทรงผองจงตรองดู.

ดูข้าไม่ยากให้พลอยตาย.

อันดูข้าไซ้ไรไม่ย่อท้อ

คือพวกศัตรูทั้งหลาย;

ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย

ยอมถวายชนวนฉนพล.

เลือกเนอร่างกายถวายไว้

ภายใต้ยุคลบทศรี;

ไม่ขอยอมให้ขอมชาตอปรีย

มาย้ายเหยียบเล่นเช่นเดิมมา!

หลวงวัง

อนึ่งที่จะขอองค์พ่อเจ้า

เอาไปเหมือนหนึ่งทาส,

เป็นอันยอมไม่ได้, ใครชนมา

พวกเขาจะขอต่อ

จนกว่าจะหมดลมปราณ,

มิให้เคองรำคาญทศรี!

หลวงนา

เกิดมาแล้วต้องตายวายชว;

ขอตายเพราะภักคต่อเจ้านาย!

พระร่วง

อนทานภักคต่อเราไชร,

เราขอขอยใจท่านทงหลาย;

อนแสคงพรงพร้อมจะยอมตาย,

มอขกายแก่เราเช่นนไชร.

ถ้าแม่มปรรณนาพร้อมอยู่
จะต่อสู้, ตัวเราหาชักไม่;

เราขอแต่เพียงอย่าชะล่าใจ

ยกไปสู้รบเขากลางเปล่ง.

พรกยอมพรงพร้อมกำลังพล

เรงรณศาตรากล้าแข็ง;

ควรเราจะคิดซ่อมกำแพง

ตกแต่งคูค่ายทงหลายไว้,

เผอว่าทพขอมยกมา

จะไต่ยศพารามันไต่,

แล้วรบส่งมาเร็วไป

ยังกรุงสุโขทัยธานี,

เมื่อส^๑โช^๒ท^๓ย^๔ร^๕ว่า^๖ข^๗อม^๘
 มา^๑ล^๒อม^๓ละ^๔ไ^๕ว^๖บ^๗ร^๘ศ^๙ร^{๑๐},
 ย^๑าง^๒ท^๓จะ^๔ล^๕ง^๖ไ^๗ย^๘อ^๙
 มา^๑ช^๒ว^๓ย^๔ร^๕ว^๖ศ^๗ต^๘ร^๙เร^{๑๐}า;
 เพ^๑ร^๒า^๓ะ^๔ถ^๕า^๖ละ^๗ไ^๘ว^๙เ^{๑๐}ด^{๑๑}ย^{๑๒}เม^{๑๓}อง^{๑๔}
 ก^๑อ^๒า^๓จ^๔จะ^๕ระ^๖ค^๗า^๘ย^๙เค^{๑๐}อง^{๑๑}ไป^{๑๒}ถ^{๑๓}ง^{๑๔}เข^{๑๕}า,
 ข^๑อม^๒อ^๓า^๔จ^๕ู^๖ไ^๗จ^๘ม^๙โร^{๑๐}ม^{๑๑}ร^{๑๒}น^{๑๓}เ^{๑๔}อ^{๑๕}
 ฝ^๑ั^๒ค^๓น^๔ข^๕อง^๖เข^๗า^๘พ^๙ล^{๑๐}อ^{๑๑}ย^{๑๒}เค^{๑๓}ือ^{๑๔}ค^{๑๕}ร^{๑๖}อ^{๑๗}น^{๑๘}.
 ทุ^๑ข^๒า^๓น^๔เ^๕น^๖ช^๗อ^๘บ^๙ท^{๑๐}ว^{๑๑}ย^{๑๒};
 ต^๑อ^๒ง^๓ช^๔ว^๕ย^๖ก^๗น^๘แ^๙ต^{๑๐}ง^{๑๑}เม^{๑๒}อง^{๑๓}ม^{๑๔}ัน^{๑๕}ก^{๑๖}อ^{๑๗}น^{๑๘},
 ถ^๑้า^๒ห^๓า^๔ไ^๕ม่^๖ศ^๗ค^๘ร^๙ู^{๑๐}ย^{๑๑}ก^{๑๒}จ^{๑๓}ร^{๑๔}
 มา^๑ถ^๒ง^๓น^๔ค^๕ร^๖จะ^๗เส^๘ย^๙ท^{๑๐}.
 ทุ^๑ข^๒า^๓ข^๔อ^๕ล^๖า^๗ไป^๘ร^๙ิ^{๑๐}บ^{๑๑}แ^{๑๒}ต^{๑๓}ง^{๑๔}
 ค^๑ค^๒า^๓ย^๔ก^๕า^๖แ^๗พ^๘ง^๙บ^{๑๐}ร^{๑๑}ศ^{๑๒}ร^{๑๓};
 จ^๑ะ^๒จ^๓ด^๔แ^๕จ^๖ง^๗แ^๘ย^๙ง^{๑๐}บ^{๑๑}น^{๑๒}ห^{๑๓}น^{๑๔}า^{๑๕}ท^{๑๖}
 ค^๑ว^๒บ^๓ค^๔ม^๕ช^๖า^๗ว^๘บ^๙ร^{๑๐}ใ^{๑๑}ห^{๑๒}า^{๑๓}ง^{๑๔}า^{๑๕}น^{๑๖}

หลวงเมือง

[หลวงเมืองและกรมการกราบลา, แล้ว
 เข้าโรง.]

พระร่วง

ดูเอาเถิด! ชาวไทยใจหาญชุก;

นก ๆ ก็แสนจะสงสาร,

จะต่อสู้พยอมชัยชาญ,

จะทนทานได้เพียงสักเท่าไร?

พวกเรามันแต่เพียงหยบมือ

หรือว่าจะทนกำลังไต่;

ละไว้จะมีเกตภัย

ก็เพราะตัวกูไชร้ทะนงตน.

เมื่อก็คิดเอาเปรียบแก่ข้าหลวง,

มิได้ตรองคปวงเหตุผล

ให้ถวนถ, อวดดีทะนงตน,

จนจะแลเห็นผลความทะนง.

หมายหากำลังสุโขทัย,

กมไต่สำเร็จสมประสงค์;

คคกแค่นใจควมวแต่่งง

หลงคิดว่าคมีขญญา!

[นายมัน ปันยาว ออกมา, หน้าตาต้น,

เหลียวซ้ายแลขวา, แล้วกราบพระร่วง.]

เอะ, ออมนั้น, ฉันทักทำหน้าคน ?

ถอยนกลวใครทำไมหว่า ?

กเห็นแต่ไหนแต่ไรมา

มังกลาสนคไม่มกลว.

นายมัน

ทศุขารบมาในคราน,

เพราะจงรกกักตอทุนหวั;

ทมานมิไซภัยตัว,

พ่อเจ้าอย่ามัวตายใจ.

บคนพญาเดโช

คุมทัพใหญ่โตหาน้อยไม่,

จะมาจับพ่อเจ้าเอาไป

ลงโทษที่ในนครอม;

เขาวักัดคกกขญเจ้า,

จึงจะเอาประจานเสียให้ส่ม,

เพอตการที่ไทยใจนิยม;

เป็นลุ่มจมแม่นแล้วในคราน !

พระร่วง

มังกาพญาเดโช

คุมทัพใหญ่โตตรงมาน,

เพื่อจะจับตัวไปอาน
จริงหรือน?

นายมัน

พ่อเจ้าอย่าตายใจ.

ตามชายประเทศกัมพูชา
เขาเล่าลอกกันซ่าเสียงองใหญ่;
เขาว่าบารมีพระร่วงไซ้
ลือไกลไปกะทั้งในวงรัตน.

ขุนขอมทราบว่พระร่วงเจ้า
เป็นทูลเกล้าของไทยแน่นัด,
ทรงอิทธิฤทธาสารพัด.
ซ่งค้ำแห่งแรงนัก.

ทั้งสติปัญญาสามารถ
ฉลาดมากอยู่แสนรู้หลัก;
คิณสานชะลอมพิกลนัก,
ใช้ตักน้ำไว้ไต่กาย.

เขาเกรงจะเป็นผิวเคษ,
ก่อเหตุกำเริบโดยง่าย;
ขนทงต่อไปไม่ทำลาย

จะคิดร้ายเป็นกบฏสืบไป.
 พอลงขอมจึงมบญชา
 ให้พญาเทโหคุมทัพใหญ่,
 มาจับตัวพ่อเจ้าเอาไป,
 เหมือนตักไฟต้นลมให้ฉับพลัน.

พวกขอมเขาเล่าให้ตูลา,
 เป็นข่าวได้มาอย่างแม่นมั่น;

ชาเจ้ากรบมาพลัน,
 เพอแฉ่งข่าวนนโดยทันที.

พระร่วง

อนชอทเกรงอยู่แฉนวน,
 กเบนนอมมาถงท;

อนพวกขอมยกมาในคราน
 มุ่งเอาชวแต่ตัวกู.

แมกจะอยู่ต่อต่าน,

พวกไทยใจหาญคงต่อสู้;

ไหนจะยอมพ่ายแพแก่ศัตรู,

กูยังอยู่คงประยทศศกกาลัง.

แต่ชาวไทยไม่ชาญการณรงค์,

เหลือทนงส์ขอมกำลังขลัง;
 เหมือนแสงให้ไปตายวายชีวัง,
 กะยังอยู่ไซร์ไม่เข้าที.
 จำจะหลกเลียงไป
 สู่แดนสุโขทัยกรุงศรี;
 ขอมรู้ว่ากูไกลบุรี,
 คงจะไม่โงมตีต่อไป.

นายมัน

พ่อเจ้าจะคิดกลอุบาย
 อย่างอนไม่ใดหรือไหน?

พระร่วง

แม้มึงคงอยู่ละโว้ไซร์,
 เหมือนแสงพาชาวไทยให้ย่อยยับ.
 ทวมึงจงแสงทำหลง

เดินตรงเข้าไปให้ขอมจับ,
 แล้วจงเล่าความไปให้แม่ทัพ
 ประหนึ่งรับสารภาพจริงใจ;
 ว่ากูไ้รู้ข่าวคราว,
 สะทกหนาวเกรงกลัวหน้อยไม่;
 จงรบหลกหลหนีไป

(องก์ ๓ ต. ๑)

พระร่วง

สู้แสนสุขโขทัยธานี.

ขอมคงจะตามกันไป,
คงจะไม่ช่วงชิงบุรีศรี;
ชาวละโว้จะไต่อยู่ก็,
ไม่ต้องบ่นบ่พลอยตาย.

นายมัน

ทูนหัว! ฉันทโงกใช่ว่า?

พระร่วง

ถ้ากกกจึงทำเช่นกฎหมาย.

นายมัน

อนิจจา! พ่อเจ้ามูลนาย
จะไปวอกวายบ่นอยู่คนเดียว.
ที่ไหนขอมจะยอมไว้ชีวิต?

พระร่วง

มันร้ายกาจทารุณคนเดียว.
ถึงจะตายก็ตายแต่คนเดียว;
กูจะเที่ยวชวนเรณ.

นายมัน

เห็นไม่พิน!

มันคงจงล้าต๋อไปแน่,
สารถีตามไปทุกแห่งหน.
ขอเชิญอยู่ท่ามกลางประชาชน,

ทวทุกคนช่วยกันประจัญต์
ต่อสู้ขอม.

พระร่วง

ก๊วยอมหาได้ไหม !

เหมือนแสร้งพาชาวไทยให้ปั่นป่วน;
เกโชยกมาในคราน
มีบารณายบแต่ตัวกู;
เหตุฉะนั้นเมื่อรูกจจา
ว่าตัวกูไซ้จะมีไค้อยู่,
ขอมคงไม่ตเวียงกู,
คงจะรู้ตามหา—

นายมัน

อย่าตายใจ !

อายขอมจัญไรใจฉกาจ,
พยายามพ่อเจ้าหนอยไม่;
เกโชนันลั่นวาจาไว้
ว่าจะจับตัวไปให้นายมัน.
มันว่าจะจับไปเป็น ๆ;
ต่อเมื่อเห็นต่อสู้แข่งขัน
จึงจะเอาพลโหมโรมรัน.

พระร่วง

ถ้าจะ^๒น^๕น^๕ก^๕ต^๕ร^๕ง^๕ท^๕ก^๕ค^๕ก^๕!

แม่^๒ก^๕ข^๕น^๕อ^๕ย^๕ ๓ ท^๕น^๕,

อัน^๒ล^๕ะ^๕ว^๕อ^๕บ^๕ร^๕ศ^๕ก^๕ค^๕ง^๕ต^๕ก^๕;

ก^๒ุ^๕ต^๕อ^๕ง^๕ไป^๕, ล^๒่^๕อ^๕ใ^๕ห^๕ย^๕จ^๕า^๕ม^๕ิ^๕ต^๕ร

ตาม^๒ค^๕ค^๕ต^๕ว^๕ก^๕.

นายมัน

อ^๒ย^๕เ^๕็น^๕ร^๕ไ^๕!

อน^๒ิ^๕จ^๕า^๕! ท^๒ล^๕เก^๕ลา^๕ท^๕น^๕ห^๕ว^๕

ช^๒าง^๕ไ^๕ม่^๕น^๕ก^๕ด^๕ง^๕ต^๕ว^๕.

พระร่วง

น^๒ก^๕ไ^๕ม่^๕ไ^๕ค^๕!

อัน^๒ชา^๕ว^๕ล^๕ะ^๕ว^๕เ^๕ียง^๕ไ^๕ท^๕ย^๕

เ^๒ม^๕อ^๕น^๕ล^๕ก^๕ไ^๕น^๕ไ^๕ส^๕ก^๕ท^๕ง^๕น^๕น^๕.

แม่^๒ก^๕ย^๕ง^๕อ^๕ย^๕ค^๕ง^๕ไ^๕ม่^๕ย^๕อ^๕ม^๕

ใ^๒ห^๕อ^๕ม^๕จ^๕ย^๕ก^๕เ^๕็น^๕เ^๕น^๕ม^๕น^๕,

ก^๒ี^๕จะ^๕พ^๕ล^๕อ^๕ย^๕ม^๕อ^๕ค^๕ม^๕ว^๕ย^๕ไ^๕ป^๕ไ^๕ว^๕ย^๕ก^๕น^๕;

ค^๒ง^๕น^๕เ^๕ม^๕อ^๕น^๕ก^๕ผ^๕ลา^๕ญ^๕ช^๕ว^๕.

เพ^๒ระ^๕ก^๕ร^๕ก^๕ป^๕ว^๕ง^๕ป^๕ระ^๕ชา^๕ก^๕ว^๕า^๕ช^๕ี^๕ว^๕ิต^๕,

จ^๒ิง^๕ไ^๕ค^๕ค^๕ค^๕ห^๕ล^๕ก^๕ไ^๕ป^๕เ^๕ย^๕ค^๕ก^๕ว^๕า^๕,

เพ^๒อ^๕ต^๕ก^๕เ^๕ห^๕ต^๕เ^๕ก^๕เ^๕ท^๕ภ^๕ย^๕พ^๕าล^๕า^๕,

นายมัน

ยอมม้วยมรณาลำพังตน;
ขอเพียงให้เวียงละ ไวรอด,
ให้ชาวเราปลอดภัยอีกหน.

ทูนหัวประเสริฐเลิศคน
จะขอยอมวายชนม์เสียชีวิตร,
ยิ่งคิดยิ่งอนาถจิต,
ยิ่งคิดยิ่งหมองแทบร้องไห้ !

ทูนหัวจงอยู่ในหมื่นไทย,
พร้อมใจรับรองป้องกัน.

พระร่วง

อย่าชังกู ! กูก่อนอดมันเอ๋ย,
มึงเคยรักกูเป็นแม่นมั่น;
จงทำตามคำกูเนะเนน
โดยพลัน, หาไม่จะเสียการ.

นายมัน

เมื่อทูนหัวยอมยกคงความคิด,
ดูข้าเจ้าจัตริย์บรรหาร;
ข้าจะประพาศกิจการ
ตามพจมานบัญชา.

พระร่วง

ได้แล้ว ! อนึ่งมึงอย่าชวย

ขอความเพร่งพรายไปนะหว่า
 กูจะไปจึกแจ่งแต่งกายา
 ทำที่เหมือนว่าประพาสไพร.
 จะไปกับทนายคนสนิท,
 เพื่อมิให้คนคิดสงสัย.
 มึงรีบไปยังทัพขอมไว ๆ,
 อย่าร่ำไร.

นายมัน

ดูข้าจะรีบจร. [ต่างคนต่างเข้าโรง]

ตอนที่ ๒

ฉาก: ลานหน้าคุ้มพระร่วง

[เหมือนตอนที่ ๒ องค์ที่ ๒]

[นายมัน บินยาว เดินออกมา, ท่าทางเศร้า.]

นายมัน อนิจจา! พ่อเจ้าขุนหัว
ช่างยอมตัวฝากขังไม่ย่อหย่อน;
เพราะเขอรักประชาชนรากหญ้า
จะสู้จรู๋ตรงเข้าพังไพร.
หวังเอาตนเป็นประหนึ่งเหยื่อ
ล่อล่อขอมร้าย, มุ่งหมายให้
ติดตามตัวเธอเข้าไป
จนถึงสโชทัยธานี;
คงนนพอเจ้าจะยอมม้วย
เพื่อช่วยละไวบริศร
ให้พ้นขอมระยำาย.
นายไหนจะมีเหมือนนายเรา?
แค่นใจอายขอมสามัญ,
ทงส่งสารพระร่วงทรวงเศร้า;

จะตองตายเสียแม่แต่ยังเยาว์,
ชาวละโว้คงเศร้าโศกครัน.
ขอให้เทวาสรรักษ์
ช่วยพทกษพอเจ้าจอมขวัญ;
อย่าให้ขอมหยายหยามตามทัน,
ขอมนมอมควยเสียกลางไพร !

[พระร่วงออก, มินายบุญกับนายมี
ตะพายยามและถือห่อผ้าตามมา. พระ
ร่วงแต่งตัวอย่างจะไปเที่ยวป่า มีดาบ
สะพายเฉียงบ่า, มีคเหน็บผ้าคาด,
และถือธนู.]

พระร่วง

เอะ, ออมนั้น, คนใดไม่รีบร้อน
ขจรไปยังทัพใหญ่ ?
รีบไปเถิดหนา, อย่าช้าไร;
ต้องอย่าให้ทัพมาถึงธานี.
หาไม้จะคลาตปรารภนา,
อย่าชักชารบเดินจงเต็มท;
ออกเดินไว ๆ !

นายมน

ไปเถยวน.

ขอทนนหวสวสภมชย.
จงพนภยทในแนวข่า;
ขอขอมจงอย่าตามทนนไค.
จงชนะศัตรู!

พระร่วง

กูขอบใจ.
จงรีบไปเร็วเถิด.

นายมัน

ข้าขอลา! [ไหว้แล้วเข้าโรง]

พระร่วง

ถึงเวลาจำไป, ใจแทบขาด;
เป็นกรรมจำคลาจากเคหา!
โอ้! แสนสงสารมารดา
ผู้สูกเส้นหายอตรัก!
อยู่หลังจะนั่งแต่กำสรวล,
โหยหวนถึงลูกผูกสมัคร;
แต่ไร ๆ ไม่เคยจะพันพักตร.
มาต้องหักใจร้างห่างไป.
ครั้นจะไปกราบไหว้อำลา,
กลยาคงเห็นขวไวจิงไค;
จำเป็นจริง ๆ ต้องทงไป

เหมือนไม่รักใคร่โยคี.

ขอฝากเทวอารักษ์

ช่วยพิทักษ์มารดา มารศรี;

ลูกต้องขอลาในคราน,

ถ้าบุญมีคงได้กลับมา !

[พูดกับทนาย] ข้าของเสียบยงอาหาร

พรองพร้อมทุกประการแล้วหรือหว่า ?

มีแล้วพร้อมสรรพ.

นายบุญ

พระร่วง

เช่นนั้นมา;

เราต้องรบเขามา ณ บัดนี้ [พระร่วงกับทนาย
เข้าโรง]

ตอนที ๓

ฉาก : ในกลางข้า, ทพกกองทพขอม.

[มีนักสุวรรณกับทหารขอมนั่งกันอยู่เมื่อเปิดฉาก]

นักสุวรรณ พวกมึงอย่าว่านนักเลยหา;
 ไม่ซาถึงละโว้บุรีศรี !
 ถึงแล้วเมื่อใดคงได้มี
 อาหารดี ๆ พอกินกิน;
 อกทองผดุงยงเรอ
 กมมากเหลือเพื่อสมถวิล,
 คงได้ขี่ระโถมโฉมยพิน,
 ทงนอนกนอมหน้าสำราญใจ !
 ขอเพียงแต่ทนในระหว่าง
 เดินทางกันมาในป่าใหญ่;
 ผดอกล่องวนเท้านนไชร,
 คงจะได้ว่างทุกซ, สุขสำราญ.

ทหารที ๑ ส่วนข้าเจานะท่านจงไว้ใจ, เพราะเคยมาเมือง
 ไทยแล้วหลายหน, เคยรู้จักผู้คนภาษาไทย,
 การต้อนรับของเขาไชรแข็งแรงจริงๆ! เขาจัดให้

ทุกสิ่งไม่แน่นอน, ให้ตั้งดวงตาเงินและตามม.

ทหารที่ ๒ แต่ควรวนเรามาไม่เหมือนหนหลัง; ครองก่อน ๆ
เรามาโดยไม่ตรี, แต่ครองจะมาจับพอเมือง,
เขาจะไม่เคืองหรือไฉน ?

ทหารที่ ๑ ก็ช่างเป็นไร ! ไทยจะเคืองไม่ตองวิตก, เพราะ
เปรียบไปก็เหมือนลูกนกอยู่ในกำมือ จิกเรา
หรือ?—ขบออก, กรองปอดไปเท่านั้นเอง.

นักสุวรรณ แน่น, การจะอวดเก่งส่วนตัวไซ้, อวดเท่าไร
ก็อวดไปกูไม่ว่า; แต่ขออย่าได้ประมาทชาติศัตรู.
อันคนเฒ่าเล่าครุฑท่านสอนไว้, ว่าไม่ล้มขามไต่,
อย่าขามคน; มิฉะนั้นจะขบเพราะประมาท.

ทหารที่ ๑ ชาวไทยไม่เก่งกาจสักปานใด; พวกเราไปที่ไร
เห็นแต่กลิ้งอ !

นักสุวรรณ ออ ! เวลาที่อนนไม่ได้นายค ๆ; แต่เวลานม
พระร่วงเป็นพอเมือง, ขนชอลอเลื่องว่าสามารถ
ฉลากนก, ทงมีขญญาแหลมหลัก, ชาวไทย
นิยม.

ทหารที่ ๒ จรงเจ้าขา, ไตยนเขาสมกนทวหนา, ว่าเมตตา

กรณาแก่นคนทั้งหลาย; เขาว่าเหมือนพ่อมาก
กว่านาย, ไม่คิดนั้น; ทั้งดำรงเที่ยงธรรมสุจริต,
อีกเขาว่าวาจาสิทธิ์, พูดอะไรเป็นนั่น.

ทหารที่ ๑ เอะ, แลวกัน, เพื่อนเรานั่นใด, มากย่อง
พ่อเมืองไทยเป็นนักรบนา? หรือว่าจะโจทเจ้า
เข้าไปสวามิภักดิ์, จงรักเป็นข้าพ่อเมืองละโว้?
คงมีบุญอีกไซละพ่อคุณเอ๋ย!

ทหารที่ ๒ ไม่ต้องเขอะเขี้ยว! ข้าได้ฟังเขา, ก็นำมาแล้วสู้
กันฟังกระนั้นแลนะ; จะเซอมนเซอกแลแล้วแต่ใจ.

[เสียงเอะอะในโรง, เหมือนคนไล่จับกัน.]

นักสุวรรณ เอะ, นั่นอะไร? เสียงเหมือนใครไล่จับกัน.

[นายมันวิ่งกระรอกะร่าออกมา. พวก
ทหารขอมที่อยู่นอกโรงแล้ว, ก็ช่วย
กันจับไว้ได้.]

นักคุ่ม [พูดจากในโรง] จับให้มัน! อย่าให้มันหนีได้!
[ออกมา] อ้ายจัญไร! ไล่จับกันเสียแทบตาย

นายมัน โอ๊ย! ขอโทษเถิดนาย! นี่จะจับข้าเจ้าทำไม?
ข้าเจ้าไม่ได้ทำผิดอะไรเลยจนนี่.

(องก์ ๓ ท. ๓)

พระร่วง

นักคุ้ม ทำไมจะไม่ผิด ! มึงบุกขึ้นเข้ามาเกินวัน, จะมั่ง
เข้ามาปลอมพลกระมังหว่า ?

นายมัน หามิได้เจ้าข้า, ข้าเป็นชาวป่าชาวกอง, เดินหลง
มิได้จึงใจเข้ามาในกองทัพ; เมื่อเจ้าประคุณสั่ง
ให้จับข้าจากตกประหม่า, จึงวิ่งซุ่มนุ่นเหมือน
ม้าเพราะอารามตกใจ !

[เดโชออก คนอื่น ๆ ต่างนั่งลงและไหว.]

เดโช อะ ! นั่นใคร ?

นักคุ้ม คนไทยเจ้าข้า, วิ่งเข้ามาทตงทพ. ตูข้าจึงให้
จับเอาตัวไว้.

เดโช จะมาสืบข่าวหรือไฉน ? อ้ายจัญไรจงตอบมา !

นายมัน [ทำเป็นกลัวตัวสั่น] เจ้าประคุณจงกรุณา,
ข้าเป็นสัตว์ผู้ยาก !

เดโช อย่าพูดมาก, เกี้ยวจะให้ตบปากด้วยกะลา ?

นายมัน โอ๊ย ! เจ้าประคุณกรุณา, ข้าไม่พูดอีกแล้ว !

เดโช ยังมีทนตบก็สงเสียดใจ ๆ แล่นจะหนวกหู. อย่า
อ้าพรางจงตอบทุกสิ่งไป.

นายมัน พุทโธ ! จะตอบอย่างไรเล่าเจ้าข้า ? แต่กิน

โตเท้าว้า ขำพุดมาก, จะให้เอาะลาตขปาก
 ขาเจาจงนง.

เดโช อายนข้างล้านวนจริง ๆ. เอาเถิดกุกุฬากไว. มึง
 จงตอบคำไปถ้วนทุกสิ่ง, ตามความจริงธิยาของอา
 อำพรางไว; อินพลเมืองไทยละโว้พารา, โต
 เตรียมการต่อสู้ไว้อย่างไร ?

นายมัน เจ้าประคุณ ! ลูกขอชีวิตไว, จะบอกความโดย
 จริงใจทุกสิ่งอัน. พระร่วงนนครนเมอโตกราบเหต,
 ว่าทพยกมาสประเทศเขตแดนนี้, ก็เกรงกลัว
 ขารมีหนีเอาตวรอดพ้น, ธิบรันจากละโว้โร
 เชาสู่ข่า. เจ้าประคุณกรุณาอย่าสงสัย; ใน
 ละโว้เวียงใหญ่ไม่มีใครโตตระ เตรียมการต่อสู้
 อย่างใด ๆ เลย.

เดโช มึงว่าพระร่วงหนีไปจากละโว้แล้วฉะนั้นหรือวะ ?

นายมัน เจ้าข้า, หนีไปแล้ว.

เดโช มึงอย่ามาโกหกกุนะ ?

นายมัน พุดไธ ! โกหกอะไรโตเจ้าข้า. ขาเจาเกรง
 อาญาเจ้าประคุณทูนหัว, จนใจไม่อยู่กัยตัว

แล้วเจ้าชา.

เดโช ชาจะไว้ไม่มีใครเห็นอะไรกันขางเลยหรือ ?

นายมัน ไม่รู้เลยเจ้าประคุณ. พระร่วงรบหลักหนีไปมิให้
ใครรู้เลย.

เดโช กมังทำไม่รู้เล่า ?

นายมัน ข้าเจ้าเป็นพรานป่า, ไม่ใช่คนในบ้านเมือง; พอ
รู้เรื่องทัพของเจ้าประคุณยกมา, ข้าเจ้ากรย
เข้าไปหาพระร่วงเล่าความให้. พ่อเมืองตกใจ
กรยหนี, และตัวข้าเองก็กรยลเลียงเข้าป่า; ก็
เป็นกรรมเวร พันเญ่เดินเข้ามาประสพพยกกองทัพ,
ข้าก็จับเอาตัวมา. เป็นความจริงเท่านี้แหละ
เจ้าประคุณ.

เดโช [พูดอย่างหมั่นประมาท] อ้อ ! อ้ายร่วงผู้
วิเศษมันกษัตริย์ลาคบ้านฉะนแหละ ! แล้วมันยังจะ
แค้นคึกการ, กำเรียบเสียบसानไม่เกรงพระราช-
อาญา. สัตว์ชาติคนไทยมันกล้าสู้แต่กระต่าย
ก็ไม่ได้ !

นายมัน [โกรธ, พูดหลุดปากออกมา.] เสือนอน

ก็ว่ากลัว, ไม่รู้ตัวว่าแกลงนั่ง, เห็นไม่เอาจริง
ละก็—

เดโช มึงว่าอะไรหว่า ?

นายมัน [รู้สำนัก, แกลงทำกลัวอย่างเดิม.] หามิได้
เจ้าประคุณทูนหัว ! ข้าเจ้าเผลอตัวบนขาคาม
ประสาพรานไพร; จิตใจไปมัวพะวงอยู่ที่ตรง
เสื่อส้ม, ทาษาเจายางไวทหนึ่งแล้วยังไม่ตาย
มันแกลงนอนนิ่งไม่ตึงกายจน อ้ายลูกน้อยมันเดิน-
เลื้อ, วังซนเชื่อเข้าไปให้อ้ายไคร่งมันตะครุบ
ปบเคี้ยวเลือกโซมตัว !

เดโช อ้ายนั้นมาเป็น ข้าเฒ่ามัวแต่ในการ ยิงเสือ ยิง สาง
อะไรกัน ? กูอยากจะได้รู้ว่าอ้ายพ่อเมืองคนสำคัญ
นะมันไปแห่งหนตำบลใด ?

นายมัน พระร่วงท่านว่าจะหนีไปสุโขทัยนอกโน้นนะเจ้าขา.

เดโช แน่หรือหว่า ?

นายมัน ข้าเจ้าได้ยินท่านกล่าวฉะนั้น.

เดโช นักคุม, เจ้าเคยได้เห็นหน้า
พรานป่าฝั้นบางหรือไม่ ?

(องก์ ๓ ค. ๓)

พระร่วง

นักคุ่ม

ไม่เคยเห็น.

เดโช

เช่นนั้นกูเข้าใจ!

เดิมสงสัยว่าจะสร้างแปลงมา.

เมอมาทราบข่าวราวเรื่อง

ว่าพอเมืองหนแล้วจะนหนา,

ต้องเปลี่ยนแปลงความคึกเคิมมา

ไม่ยกไปพาราเวียงไทย.

อันว่าละโว้ธานี

จะโจมตีเมื่อใดคงตีได้,

จริงไหมเล่า?

นักคุ่ม

ข้าเจ้านเข้าใจ

ว่าเขาคงจะไ้เตรียมการ

ป้องกันรักษาพาราบาง.

เดโช

แต่ท่าทางชาวไทยใจไม่หาญ;

เมอข้ากตวันายรวงผู้ตรวจการ

คงไม่หาญรบรอตต่อสู้.

เห็นอย่างไร?

นักขุม

ใจข้ายังสงสัย,
 เพราะเมื่อไปละไวเร็ว ๆ น
 สักเกตเห็นกรยาทา
 ของชาวไทยมีความกึกกัก.
 ไม่เรียบร้อยจ้อยเจ้าเหมือนเช่นเดิม,
 ดูเหมือนแรมแรมชกกัก;
 น่าสงสัย—

เตโช

เห็นไม่กระไรนัก,
 คงกึกกักเพราะอาयर่วงมนยง.
 เมื่อหัวหนาเลียงลั่นแล้วไซ้
 ชะรอยไทยจะวายคลายความหลง,
 น่าจะสนเหิมหาญการทะนง.
 แล้วและคงระยอบย่อต่อไป.
 สาคัญอยู่ที่ตัวอาयर่วงเมือง
 มันจะก่อกระเดื่องชนอกได้:
 แต่อาयर่วงหลบหลีกไป
 สู่แกนสุโขทัยธานี,
 ซึ่งอยู่ภายนอกอาณาจักร;

(องก์ ๓ ท. ๓)

พระร่วง

จะชกชกตะบิงไปดังท,
สุโขทัยกำลังสะพรั่งท,
จะต่อตีระทมไม่สมใจ.
จำนวนพลโยธามาครอง
จะมีมาเพียงพอกหาไม่;
อันจะตละไว้ออเพียงไค,
แต่จะตลสโขทัยเห็นยากนัก.
จำกูจะศึกชงอบาย
ลอบลางทำลายปรบักษ์;
กูจะลอบคอกไปมิให้พัก,
ลอบลักสังหารผลาญชวา.

นักคุ้ม

อันเจ้าพระคุณจะคิดไป
โดยลำพองนั้นไซร, ข้าเกรงว่า
ถ้าแม่เพलयงพลาลงคงมรณา,
พวกข้าจะพลอยเคอครอน.
โปรดคำนึงจงท.

เตโช

ครานไซร

กูตั้งใจมั่นมั่นไม่ผันผอน.

กุ^๑ไ^๒ทูล^๓แ^๔ค^๕อง^๖ค^๗พระ^๘ภู^๙ธ^{๑๐}
 ว่าจะ^{๑๑}ย^{๑๒}บ^{๑๓}ค^{๑๔}ส^{๑๕}กร^{๑๖}ไ^{๑๗}ด^{๑๘}ย^{๑๙}ค^{๒๐}บ^{๒๑}ล^{๒๒}น^{๒๓};
 แม^{๒๔}ว^{๒๕}า^{๒๖}พ^{๒๗}ร^{๒๘}ร^{๒๙}ว^{๓๐}ง^{๓๑}ย^{๓๒}ง^{๓๓}ค^{๓๔}ง^{๓๕}อ^{๓๖}ย^{๓๗}
 กุ^{๓๘}ไ^{๓๙}ม^{๔๐}ข^{๔๑}อ^{๔๒}ค^{๔๓}น^{๔๔}ส^{๔๕}ุ^{๔๖}เช^{๔๗}ต^{๔๘}ข^{๔๙}ณ^{๕๐}ท^{๕๑},
 จะ^{๕๒}ท^{๕๓}า^{๕๔}ม^{๕๕}ป^{๕๖}อง^{๕๗}จ^{๕๘}อง^{๕๙}ผ^{๖๐}ล^{๖๑}า^{๖๒}ญ^{๖๓}ส^{๖๔}ัง^{๖๕}ห^{๖๖}า^{๖๗}ร^{๖๘}ม^{๖๙}ัน^{๗๐},
 ไ^{๗๑}ห^{๗๒}ร^{๗๓}ง^{๗๔}ธ^{๗๕}ร^{๗๖}ร^{๗๗}ม^{๗๘}ั^{๗๙}ส^{๘๐}น^{๘๑}เส^{๘๒}ย^{๘๓}น^{๘๔}พ^{๘๕}า^{๘๖}ลา^{๘๗}.
 ฉ^{๘๘}ะ^{๘๙}น^{๙๐}น^{๙๑}แม^{๙๒}ก^{๙๓}ุ^{๙๔}ไ^{๙๕}ม^{๙๖}ไ^{๙๗}ป^{๙๘}า^{๙๙}ม^{๑๐๐}ต^{๑๐๑}ิ^{๑๐๒}ท^{๑๐๓},
 ก^{๑๐๔}ั^{๑๐๕}จะ^{๑๐๖}ผ^{๑๐๗}ิ^{๑๐๘}ค^{๑๐๙}ำ^{๑๑๐}ท^{๑๑๑}ูล^{๑๑๒}, ก^{๑๑๓}ุ^{๑๑๔}ข^{๑๑๕}า^{๑๑๖}ย^{๑๑๗}ห^{๑๑๘}น^{๑๑๙}ำ;
 อ^{๑๒๐}ัน^{๑๒๑}ต^{๑๒๒}ร^{๑๒๓}า^{๑๒๔}ย^{๑๒๕}ไ^{๑๒๖}ด^{๑๒๗} ๗ ไ^{๑๒๘}ม^{๑๒๙}ำ^{๑๓๐}พ^{๑๓๑}า,
 ต^{๑๓๒}อ^{๑๓๓}ง^{๑๓๔}ร^{๑๓๕}ก^{๑๓๖}ษ^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ว^{๑๓๙}า^{๑๔๐}ท^{๑๔๑}ท^{๑๔๒}ูล^{๑๔๓}ไ^{๑๔๔}ว^{๑๔๕}
 ฉ^{๑๔๖}ะ^{๑๔๗}น^{๑๔๘}น^{๑๔๙}ก^{๑๕๐}ข^{๑๕๑}อ^{๑๕๒}ร^{๑๕๓}แ^{๑๕๔}ร^{๑๕๕}ง^{๑๕๖}, น^{๑๕๗}ะ^{๑๕๘}น^{๑๕๙}ก^{๑๖๐}ค^{๑๖๑}ุ^{๑๖๒}ม^{๑๖๓},
 ไ^{๑๖๔}ห^{๑๖๕}เ^{๑๖๖}า^{๑๖๗}อ^{๑๖๘}ย^{๑๖๙}ู่^{๑๗๐}ค^{๑๗๑}ว^{๑๗๒}ย^{๑๗๓}ค^{๑๗๔}ุ^{๑๗๕}ม^{๑๗๖}ท^{๑๗๗}ัพ^{๑๗๘}ไ^{๑๗๙}ห^{๑๘๐}ญ^{๑๘๑},
 ต^{๑๘๒}ว^{๑๘๓}ก^{๑๘๔}ุ^{๑๘๕}จะ^{๑๘๖}ป^{๑๘๗}ล^{๑๘๘}อ^{๑๘๙}ม^{๑๙๐}แ^{๑๙๑}ป^{๑๙๒}ล^{๑๙๓}ง^{๑๙๔}ไ^{๑๙๕}ป^{๑๙๖}
 ก^{๑๙๗}ะ^{๑๙๘}ท^{๑๙๙}ง^{๒๐๐}ส^{๒๐๑}ุ^{๒๐๒}ไ^{๒๐๓}ช^{๒๐๔}ย^{๒๐๕}ท^{๒๐๖}ย^{๒๐๗}า^{๒๐๘}น^{๒๐๙}ิ^{๒๑๐}น^{๒๑๑}ท^{๒๑๒}ร^{๒๑๓}.
 จะ^{๒๑๔}แ^{๒๑๕}ต^{๒๑๖}ง^{๒๑๗}ก^{๒๑๘}า^{๒๑๙}ย^{๒๒๐}ไ^{๒๒๑}ห^{๒๒๒}เ^{๒๒๓}ม^{๒๒๔}ิ^{๒๒๕}อ^{๒๒๖}น^{๒๒๗}ค^{๒๒๘}น^{๒๒๙}ไ^{๒๓๐}ท^{๒๓๑}ย^{๒๓๒},
 เ^{๒๓๓}ล^{๒๓๔}ล^{๒๓๕}อ^{๒๓๖}ก^{๒๓๗}ค^{๒๓๘}อ^{๒๓๙}ค^{๒๔๐}ไ^{๒๔๑}ป^{๒๔๒}ส^{๒๔๓}ม^{๒๔๔}ถ^{๒๔๕}วิ^{๒๔๖}ธ^{๒๔๗},
 ส^{๒๔๘}ล^{๒๔๙}ย^{๒๕๐}แ^{๒๕๑}ห^{๒๕๒}เ^{๒๕๓}ม^{๒๕๔}อ^{๒๕๕}น^{๒๕๖}ก^{๒๕๗}ย^{๒๕๘}ก^{๒๕๙}ุ^{๒๖๐}ค^{๒๖๑}า^{๒๖๒}ค^{๒๖๓}น^{๒๖๔};
 ค^{๒๖๕}ง^{๒๖๖}จะ^{๒๖๗}ไ^{๒๖๘}ด^{๒๖๙}เ^{๒๗๐}ส^{๒๗๑}เ^{๒๗๒}ว^{๒๗๓}จ^{๒๗๔}ส^{๒๗๕}น^{๒๗๖}ค^{๒๗๗}ง^{๒๗๘}จ^{๒๗๙}น^{๒๘๐}ค^{๒๘๑}า^{๒๘๒}.

(องก์ ๓ ค. ๓)

พระร่วง

ตัวเจ้าจงคุมพลไกร

พักแรมอยู่ในแนวป่า,

เมื่อภูเขาสรรพจะกลับมา

นำโยธาทัพกลับนคร. [เข้าโรง]

องกัท ๔

ตอนที่ ๑

ฉาก : เหมือนตอนที่ ๓ องกัท ๓.

[เป็นเวลากลางคืน. มีทหารขอมนอนหลับอยู่หลายคน, แต่ทกลางโรงม้านั้นนั่งทอดเข่าอยู่, กับมีทหารขอมอีก ๒ คน นั่งเล่นควดกันอยู่.]

นายมัน [พูดรำพึง] โอ้วอนิจจานายของกู!

อายศัตรูใจกรรจ์ไม่ผันผวน;

มันโตโตโมหันธ์หมายพันฟอน,

เร่งรอนรัชไป, อ้ายพาลา!

เมื่อย่านเตโชมันแปลงกาย

ให้ละม้ายเหมือนไทยเช่นว่า,

เลือกสรรอาวุธศาสตรา

ซ่อนในกายาเรยบรอย,

มันอุตส่าห์มันเกล้าเฝ้าม

อย่างไทยนิยมใช้สอย;

แล้วรบเลวลตัสะกตรอย,

ไต่ค้อยติดตามพระร่วงไป.

ส่วนกันแทยตาลโทโส,

แต่ทำไ้เพื่อตคความสงสัย;

สเสงยมเจยมตวงไว,

แต่ใจคลงคลุ่มกลุ่มจริง ๆ!

อายพญาเตโชมันยังอาจ

สยปรมาทชาวไทยกยอมนึ่ง;

แต่ครานแม่ไม้โหวตง,

เหมอนทอคทงมุลนายให้วายชนม์.

คยอมองหาช่องจะแหกล้อม,

รอให้ขอมนอนหลยทุกแห่งหน;

ทอจคคเลคลอกทหนจากรพล;

จะลองไซเลหกลดูลักก.

[นายมันแกล่งทำครางและสั่นสะท้าน,
จนทหารขอมที่ตนอยู่นั้นเหลียวมาเห็น.]

ทหารที่ ๑

เฮย, พรวานไพร, มึงเป็นอะไรไปหรือหว่า?

นายมัน

เดี๋ย, หนาวนกเพื่อน! ทำไมเพื่อนไม่กองไฟ
ชนผงกันยางเล่า?

ทหารที่ ๒

นายเขาห้ามไม่ให้กองไฟ; เขาว่าพวกไทยผ่าน

ไปมาจะรู้เข้าว่าเราคงอยู่ที่ไหน.

นายมัน

อะไร, เพื่อน! ทนกกกลางไฟรใกล้บ้านผู้
เรือนคน; ใครมันจะสัปคนมาในกลางป่ากลาง
ดงในเวลานี้? ไม่มีใครมากอกเพื่อน.

ทหารที่ ๑

จริงอยู่, แต่นายสั่งว่าไม่ให้กองไฟ—

นายมัน

เป็นไรไป? นายท่านก็หลับแล้ว. กองแต่
ย้อม ๆ พอผิงกันสามคนเท่านั้นก็แล้วกัน; แสง
มันจะสว่างไปสักปานใดเทียว.

ทหารที่ ๒

จริงนะ, พรานเขาว่าถูก. นายท่านนอนในเพิง
ที่พักท่านจะรู้จักหนาวอะไร. เรานี้สัต้องอยู่
ตากนาคาง, หนาวจนครางสนพ่นกระทยกันดัง
กราว ๆ. หรือเพื่อนไม่หนาว?

ทหารที่ ๑

ก็หนาวเหมือนกัน.

ทหารที่ ๒

ถ้าเช่นนั้นกองไฟชนผิงกันดีกว่า.

นายมัน

ข้าจะไปหาไม้มาให้. [ลุกขึ้น, แต่ทหารที่ ๑
ยัดไว้.]

ทหารที่ ๑

ไม่ต้องไป! นายเขาสั่งไว้ว่าไม่ให้เคลื่อนไหว.
[พูดกับทหารที่ ๒] มึงไปหาไม้มา; พันมี

(องก์ ๔ ท. ๑)

พระร่วง

ททางเตาหง่าว.

ทหารที่ ๒ ชาร์แล้ว; ข้าจะไปเอามาอย่าร้อนใจ. [เข้าโรง]

นายมัน พกโธ่ยานั้นเช่นอย่างไร, สดสวยทีเดียวจริง ๆ.

ทหารที่ ๑ ไม่ใช่สิวะ, เพื่อนวงเรวนก? แต่เมื่อเช่นนั้น
ต้องไล่จับกันจนเหนื่อย!

นายมัน เอาเถิด, คราวนี้ข้าสัญญาว่าไม่หนี.

ทหารที่ ๑ ค่ะ! นั่งอยู่กับที่เลยเถิด.

[ทหารที่ ๒ หอบไม่ออกมา, จึงช่วย
กันกองและจุดขึ้น.]

ทหารที่ ๒ เออเช่นนั้นค่อยขงชว! เมื่อกันหรือสนระรวิวร
ก็จะเป็นไซ้. [ผิงไฟ] พรานไพร, ใครไม่
กระเถิบเข้ามา.

นายมัน เออเช่นนั้น, ค่อยสยายเหนื่อย.

[กระเถิบเข้าไปผิงไฟ]

ทหารที่ ๑ คอยระวังอย่าให้ไฟไหม้กันนะ, จะเกิดความ.

นายมัน อย่าวิตก! ข้าจะพยายามคอยระวังให้. การ
กองไฟชาสเป็นมอชว, เพราะยามไปพักกลาง

ตงกลางข้าจำเป็นตองกองไฟ.[ทำเป็นเขยไฟ,
แต่ที่แท้ลอบเอาयाสะกด, ซึ่งควักออกมา
จากยาม, โรยลงไป.]

ทหารที่ ๑ อะ, นี่ไปเอาไม้ที่ไหนมา? ข้าถูกคลื่นไอนั้น
ซอบกลืน,

ทหารที่ ๒ ไม่อะไรข้าก็ไม่รู้จัก, เห็นกองๆอยู่ก็ช่วยเอามา.
นายมัน ไม่น่าแถมมันกลืนแปลกกระนั้นเอง.

ทหารที่ ๑ อ้อ! ฉะนั้นก็แล้วไป. [หยิบลูกหวด] มา
ควักกันใหม่เถิดเพื่อน.

ทหารที่ ๒ กัดเหมือนกัน, แก้งวง.

นายมัน เอาเถิด, เพื่อนทั้งสองอย่าเป็นห่วง, ควักกัน
ให้สบายใจ; ส่วนกองไฟนั้นข้าจะนั่งระวังเอง.

[ทหาร ๒ คน เล่นทอดหวดกัน. นาย
มันคอยดู พอเผดอ์ก็เอาयाสะกดโรย
ลงไปในกองไฟ, แล้วค่อยพัคควัน
ให้ไปทางทหารทั้งสอง; พอเห็นว่า
เขาจำเลื่องมากก็ทำเป็นเขยไฟ, แต่
พอเหลียวไปก็โรยยาลงอีก, และพัค

(องก์ ๓ ท. ๑)

พระร่วง

๔๑

คว้นไปอีก. ทหารทั้งสองเริ่มหาคนละ
หอดสองหอด, และวิ่งไปทุกที่, จน
ในที่สุดล้มตัวลงนอนหลับไป. นายมัน
ไปลองเขย่าตัวดู, เห็นไม่ตื่นแล้ว, จึง
ฉวยอาวุธของตน.]

นายมัน

ข้าพเจ้าขอร้อง, กรุณามองทีละละ!
[ย่องเข้าโรงไป]

ตอนที่ ๒

ฉาก : ลานหน้าคูมพระร่วง. (อย่างที่ไซ้ในองกต ๒
นั้นเอง.)

[หลวงเมือง, หลวงวัง, หลวงนา, เดินออกมา,]

หลวงเมือง คุเถิดมาปากนึ่งเขลา,
 วากขเต่าไม้รูลาส;
 ไม่ว่าพ่อเจ้าจากบร.
 ทงนเราผคเป็นพันไป!

หลวงวัง แตกเมอพ่อเจ้าทาสสั่งห้าม
 มิให้ความแพร่่งพรายขยายไซ,
 เราจะล่องรู้เหตุไค้อย่างไร?

หลวงเมือง ก็จริงอยู่; แต่ไฉนจะนั่งกาย,
 ปล่อยให้ขอมต้อมตามพระร่วงเจ้า
 และสังหารนายเราสุมมากหมาย?
 เราต้องคตคตตามอายคนราย.

หลวงนา คงไม่ง่าย, เพราะมันนั้นแปลงไป.
 นายมนวามนนนแสนกล,
 แปลงตนเหมือนไไทยหาน้อยไม่,

(องค์ ๔ ท. ๒)

พระร่วง

อ^๒จะ^๒เท^๒ย^๒ว^๒ค^๒น^๒ห^๒า^๒ใน^๒ย^๒้า^๒ใ^๒ห^๒ญ^๒,
อ^๒า^๒น^๒เ^๒ไ^๒ป^๒ระ^๒ส^๒ย^๒พ^๒ย^๒พ^๒า^๒น
ก^๒ิ^๒จ^๒ะ^๒ป^๒เ^๒ล^๒อ^๒ง^๒ก^๒า^๒ล^๒ง^๒, ท^๒ง^๒เ^๒ม^๒เ^๒อ^๒ง^๒น
ไ^๒ม่^๒ค^๒ว^๒ร^๒ท^๒จ^๒ะ^๒ท^๒ง^๒.

หลวงวัง

จริงของท่าน !

เพ^๒ระ^๒อ^๒าย^๒ข^๒อม^๒จ^๒ญ^๒โร^๒ไ^๒จ^๒พ^๒าล
อ^๒า^๒จ^๒ะ^๒จ^๒ู^๒ม^๒า^๒ม^๒ล^๒า^๒ญ^๒เ^๒ล^๒ย^๒ล^๒า^๒ญ^๒ไ^๒ป^๒.

หลวงเมือง

จ^๒ริง^๒อ^๒ย^๒ู่^๒แ^๒ล^๒; แ^๒ต^๒เ^๒อ^๒น^๒ท^๒พ^๒ว^๒ก^๒เ^๒ร^๒า
จ^๒ะ^๒ท^๒อ^๒ค^๒ท^๒ง^๒พ^๒อ^๒เจ^๒า^๒ห^๒า^๒ค^๒ว^๒ร^๒ไ^๒ม่^๒.

จ^๒ำ^๒จ^๒ะ^๒ต^๒อ^๒ง^๒ค^๒ค^๒ค^๒ค^๒ตาม^๒ไ^๒ป^๒;

ถ^๒ง^๒ม^๒ไ^๒ค^๒บ^๒อ^๒ง^๒ก^๒น^๒ไ^๒ค^๒ท^๒น^๒การ^๒,

ก^๒ิ^๒ข^๒อ^๒แ^๒ต^๒พ^๒อ^๒ไ^๒ค^๒แ^๒ก^๒แ^๒ค^๒น^๒

แ^๒ท^๒น^๒เจ^๒า^๒น^๒าย^๒เ^๒ร^๒า^๒ผู้^๒ไ^๒จ^๒หา^๒ญ^๒;

ข^๒อ^๒แ^๒ต^๒ไ^๒ห^๒ไ^๒ค^๒เ^๒ม^๒า^๒อ^๒าย^๒ส^๒า^๒ม^๒า^๒น^๒ย^๒ !

หลวงนา

ถู^๒ก^๒ล^๒ะ^๒ท^๒า^๒น^๒, แ^๒ต^๒่^๒ต^๒อ^๒ง^๒ต^๒ร^๒อ^๒ง^๒ไ^๒ห^๒ค^๒.

ท^๒พ^๒ข^๒อม^๒มา^๒ต^๒ง^๒ย^๒ง^๒พ^๒ล^๒

อ^๒ย^๒ู่^๒ใน^๒ไ^๒พ^๒ร^๒ส^๒ณ^๒ท^๒ไ^๒ก^๒ล^๒ไ^๒น^๒,

ร^๒ะ^๒ย^๒ะ^๒ท^๒า^๒ง^๒ว^๒น^๒เ^๒ก^๒ิ^๒ย^๒ว^๒จ^๒า^๒ก^๒บ^๒ู^๒ร^๒;

เวลานกำลังชะล่าใจ.
 ถ้าหากเรารีบยกโยธ
 ไปในราตรจนเข้าใกล้,
 ขางที่จะมีเชิงชัย
 ชำนะไต.

หลวงว้ง
 หลวงเมือง

จริงนา!
 ขากยอม,

เห็นความคิดของท่านแหลมหลัก
 คั่น! เราจะชำนะยอม
 กไตแต่เมื่อนั้นไม่พร้อม;
 มรตวยอมจะเสียท.
 อนงการแกแค้นแทนเจ้านาย

จะสมหมาย-

หลวงนา

แน่นอน! อย่างเต็มท!
 จะมาไตทงทพพวกอปรีย.
 คกว่ามาเพียงอายตวนาย.
 อย่างไรท่าน?

หลวงว้ง

ไตการ! ข้าเห็นด้วย.

(องค์ ๔ ค. ๒)

พระร่วง

ขอเทวาทช่วยให้สัสมหมาย !

หลวงเมือง

แต่ควรจรจรองพังวปวาย

ของแม่เจ้า. [ชี้ไปทางในโรง] โฉมฉายเธอ
ลงมา.

[นางจันทน์ออก, มีสาวใช้ตามหลังมา
๒ หรือ ๓ คน, และนายมันมาด้วย,
กรมการ ๓ นายนั่งลงไหว้.]

นางจันทน์

ออหลวงเมือง, รู้เรื่องหรือไหน?

หลวงเมือง

นายมันเขาเล่าให้แล้วเจ้าข้า.

ข้าทงหลายขอรับอาสา

ไปรบขอมพาลาค้วยฉับไว.

นางจันทน์

ก็แล้ว, จงรีบไปรวมพล,

ผู้คนคำตราอย่าช้าไต่;

อันตัวเราเองก็จะไป,

เพราะสศแสนแสนใจอาบศัตรุ.

ตงแต่ไรผดวตผเคียว,

จะแลเกลยวกเหินแต่ลูกอยู่;

เราไม่ยอมเสียให้แกศัตรุ,

จะต่อสู้จนกว่าจะวายปราณ.
 หลวงเมือง ขอไทยเลิกเจ้าข้า, แต่ว่าเห็น
 ไม่จำเป็น

นางจันทน์ อย่าห้ามเราเลยท่าน !

เราจะยกไปสู้ศัตรูพาล;
 ถึงจะม้วยชนมานักตามท.
 หลวงวัง ไม่จำเป็นแท้ ๆ, แม่ทูลเกล้า,
 พวกข้าเราจะรบอย่างเต็มท;
 ยอมตายถวายซึ่งชีว
 เป็นพล !

หลวงนา แน่แท้, อย่าสงกา !

นางจันทน์ เราเชื่อแน้ ! จริงแท้, จะแพ้ยอม
 คงไม่ยอม-ยอมตายเสียดีกว่า !
 และในการท่านห้ามเรานนา
 ก็คือว่าเหล่าท่านภักดีแท้,
 เราขอใจ ! เราไซ้แม่เป็นหญิง
 ก็จะไม่อยู่ไหน ? ไม่ไต่แน้ !
 เราเป็นไทยเชื้อชาตินกรบแท้,

อีกเป็นแม่พระร่วงพ่อเมืองไทย.

เมื่อยามลูกชาไชร์ไกลบุรี

ชานจะไปแทนให้จึงไต่;

ชาวละโว้จะลำบากยากอย่างไร,

เราไชร์ขอลำบากยากเท่ากัน.

ประการหนึ่งลูกชายเราขบขัน

จะร้ายค่ออย่างไรไม่รู้นั้น;

ถ้าแม่ว่าลูกชายวายชวัน,

เราจะทนทนจนนี้ไต่คนใด.

เหตุฉะนั้นจะไปยกกองทัพ,

ชิงชัยไล่ขับประยุทธ์ใหญ่;

ให้อ้ายขอมอาธรรม์จัญไร

พ่ายแพ้ฝีมือไทยโดยพลัน.

หรือว่ามกรวมจำต้องพ่าย

ก็ขอตายพร้อมพวกพลชนธ!

หลวงเมือง

เมื่อแม่เจ้าตงใจไวเช่นนั้น,

ฝ่ายคณจะชักไต่คนใด?

นางจันทน์

ก็แล้ว! ถ้ากระนั้นจงรีบเร่ง

รวมพลเก่ง ๆ อย่าช้าได้.

หลวงเมือง

อันพวกพหลพลไกร

ไม่ช้าจะพร้อมเต็มกำลัง.

นางจันทน์

อันพหลพลไทยนั้นใจกล้า,

แต่ว่าเพลงศาสตร์ไม่แข็งขลัง;

อันจะยกเข้าโหมโรมกำลัง

ก็ยังไม่เหมาะแน่ไสร.

ควรเราจะยกเดินค่อย ๆ,

ไปคอยอยู่ในป่าใหญ่

ใกล้ทัพพหลพลไกร

ของขอมนั้นไสรและคอยที;

จนถึงเวลากองทัพ,

ฟังถนัดความนั้นหลยเต็มที,

เราจึงค่อยโหมโจมตี

โดยพวกไพร่มีทนต์,

เข้าใจหรือไม่?

หลวงเมือง

เข้าใจแล้ว.

(องก์ ๔ ค. ๒)

พระร่วง

หลวงว้าง

อันอุบายนางแก้วค้มากอยู่?
คันทักหนา! ทำทางพวกศัตรู
คจะชุลมุน—

หลวงนา

คงวุ่นจิง!

นางจันทน์

ขอท่านกรมการทั้งหลาย
จงทำตามอุบายให้พร้อมพรัง;
ส่วนเราจะคอยอยู่ข้างหลัง
คอยต้อนกำลังหนุนเข้าไป.
[ประนมมือ] เจ้าประคุณ! พระไตรรัตน์,
อภิศรรมาตยาและผู้ใหญ่
ทงทวยเทวาสราสัย,
ขอให้ช่วยคุ้มภัยพาล.
ขอให้มิชยอำนาจ
แก่ขอมเกาะเกาะหัวหาญ,
เพื่อให้ชาวไทยได้สราญ!
หลวงเมือง เหล่าข้าสาคูการด้วยเต็มใจ. [ยกมือไหว้]
ขอพระคุณแม่เจ้าปกเกศ
ช่วยประมุขพุนเทศยิ่งใหญ;

ขามรบอ้ายขอมจัญไร

ขอให้มันแพ้โดยพลัน !

หลวงว้าง

ขอสิ่งซึ่งประสงค์จึงสัมฤทธิ์ !

หลวงนา

ขอพรจงสิทธิ์ทุกสิ่งสรรพ !

นางจันทน์

อย่าช้า, จงรีบไปพลัน

เตรียมพวกพลชั้นฉัตรอมไว้. [ต่างคนเข้าโรง]

ตอนที่ ๓

ฉาก : ในป่าที่พกทพขอม. (เหมือนก่อนนั้นเอง.)
[เป็นเวลาากลางคืนกสงัด. ที่กลางโรงมัทหารขอม
อยู่ยามคนหนึ่ง, ออกง่วงๆ อีกครู่หนึ่งนายมัน
ค่อยๆ ย่องออกมา, ค้อมมองดูอยู่, พอได้ทีจึงโดด
ไปแทงทหาร ยามขอมด้วย หอก ล้มลงโดย ไม่ทัน
ร้อง, แล้วชูหอกขึ้นเป็นสัญญาณ.]

เสียงไทย [ร้องโห่พร้อมกันในโรง] ชโย! ชโย! ละโว้,
ชโย!

[เสียงเอะอะในโรง, เป็นเสียงโห่ร้อง
ปนกัน เสียงคนเรียกกัน. นักสุวรรณ
วิ่งออกมา, หน้าตาตื่น, มือถือดาบ.]

นักสุวรรณ ขอมตื่น! ขอมตื่น! ตื่นชนเถิด!

เกิดความ! ศัตรูมาอยู่ใกล้!

เร็วๆ เข้าหา!

นายมัน ออย่างไป!

หาไม่ะแทงเสียขคน.

นักสุวรรณ เอะ, เอะ! ใครหนอ? ออ, อายพราน;

อ้ายตัวการ ! พอกักรว่าหน,
ก็เสียใจไหมไต่ผลาญชว.

อ้ายตัวค, เอาเถิดกุฝากไว้ !

เวลานคแต่ตัวกุ

ต้องคุมพลต่อสู้, ถ้าหาไม่

มึงคงต้องม้วยด้วยทนต์ไ;

กุฝากไว้ ! [วิ่งเข้าโรง]

นายมัน

ไม่ต้องให้ร้อ ! [วิ่งตามนัก-

สุวรรณไป]

เสียงต่อสู้กันอยู่ในโรงครู่หนึ่ง, แล้ว
ทหารขอมกับชาวเมืองละโว้จึงออกมา
จากทางขวา, รบพุ่งกันพลาง; ไทย
รุก, ขอมสู้พลางถอยพลาง, ผ่านพน
โรงที่เล่นไป, จนเลยหายเข้าโรงทางข้าง
ซ้าย. เสียงอึงในโรงอีกครู่หนึ่ง, จึง
นักคุมกับนักแก้ว ออกมาจากทางขวา;
ทั้ง ๒ นายเสอผำรุ่งรัง, และท่าทาง
เพี้ย.]

(องก์ ๔ ท. ๓)

พระร่วง

นักคุ้ม

สนแรงสนฤทธ, เพราะคิณฑลาค;
เพราะประมาทชาวไทย.

นักแก้ว

ไม่พอที่!

เราเรียนท่านแล้วหนว่าคราน
ชาวไทยอวดคชนมากนัก;
ท่านก็ไม่ใช่ถือ

นักคุ้ม

ฮือ, อย่าชด!

ท่านแม่ทัพผดถนเห็นประจักษ์;
แต่ส่วนตัวเราเองก็ผดถน,
ทมิฬพิภพทกษรภษาการ.
ปล่อยให้ข้าศึกโจมตี
โดยมิรู้สกลตน.

นักแก้ว

พลทหาร

ตนชนงวเญยจึงเสยการ.

บัดนี้ท่านจะคิดฉนใด?

นักคุ้ม

สนคิต, สนฤทธจะต่อสู้;
เหลือทจะอยู่ต่อไปได้!
ถาเพื่อนเมตตาทาปรานไชร,

จงได้ช่วยพาคนเสียทันที;
อย่าทิ้งไว้ให้ตกเป็นเชลย.
เฮนคนเกิดเพื่อนเอ๋ย!

นักแก้ว

ไม่ควรท!

ถ้าแม่เพื่อนอยากตายวายชีวิ,
จงไปตายในทฤษฎีนา;
จงเชื่อฟังคำเตือน.

นักคุ้ม

เพื่อนพด!

ควรทไปตายตายหน้า.
เสียแรงเป็นทหารชาญศักดิ์,
ต้องไม่ยอมขายหน้า—สยอมา!

[นักคุ้มนักแก้ววิ่งเข้าโรง]

[เสียงเอะอะในโรง, แล้วขอมกับไทยรบติดพัน
ผ่านโรงจากขวาไปซ้ายอย่างเช่นก่อนอีกครั้งหนึ่ง,
แล้วเสียงไทยร้อง “ชโย!” ดังก้อง, แล้วนางจันทน์
กับบริวารจึงออกมาจากทางขวา, กรมการออกทาง
ซ้าย; กรมการต่างหน้าตาชนบาน. ไหว่นางจันทน์.]

นางจันทน์ อย่างไรท่าน?

(องก์ ๕ ต. ๓)

พระร่วง

๑๐

หลวงเมือง

กิจการคราน

สำเรจอย่างคัสมตงหมาย !

ชาจคแฉงแบ่งกำลังพลกาย

แยกย้ายกันเข้าโจมตี.

ต่างคนต่างหาญราญรุก.

ทุกตนรุกรหนาท;

ขอมแผลอหม่ออยู่ไม่รท,

กบนบยอยยบไปฉยพลัน.

นางจันทน์

ชอบใจถ้วนทั่วทุกตัวคน,

ตลอดทั้งพวกพลแซ่งชน;

ขอมแพ้ววกไทยใจกรรจ,

ทพมนครานแตกกระจ่าย.

หลวงเมือง

แต่ว่าเตโชตวกัน

มนเก่งกว่าขอมทงหลาย;

ตรายไคมนั้ไชรัยยังไม่ตาย,

ชนตรายไม่พนทวยต.

ชาขอกราบลารับคณาไคล

๑๐๖

ตำนานไทย

(องค์ ๔ ค. ๓)

ไปยังสุโขทัยกรุงศรี,
พยายามตามจับอายอปรีย
กอนททาวายนายรัก.

ดูชาจะไปกษณายมัน,
กษจะสรรไพรพลคนสมัคร,
เลือกกลวนชาศกชกชก;
ไม่ผ่อนพักจะไปในพรงนี้.

นางจันทน์ คแล้ว; ขอท่านจงไปรอด
ไปวังปลอด, เป็นสุขเกษมศรี;
ตัวเราจะเฝ้าท่าน.

หลวงเมือง ราชอัญชลกราบลา. [ต่างคนเข้าโรง]

องกต ๕

ฉาก : ลานวัดพระบรมธาตุ, เมืองสุโขทัย.

[พระร่วง, ผนวชเป็นภิกษุ กวาดลานวัดอยู่.]

พระร่วง

ชะรอยกุศลหนหลัง

ยังตามชดเชยแก้ตา,

จึงไต่เตนทางรอดปล่อยมา

กระทั่งถึงมหาาน.

ไต่เอาธงชัยพระอรหันต์

มากระพตพองอยู่เป็นสุข;

ถึงแม้อ้อมตามมาถึงตน,

บางทีจะไม่กล้าทำร้าย;

เพราะเป็นชยานาสงฆ์,

จะมาปลงชวณกนง่าย ๆ

ชาวบริคงเห็นเป็นโทษร้าย,

เหมือนทำลายศาสนาทถาคติ

แต่คกถึงเมืองละโว้, ไชรอนิจ,

ทักจะตก, วาญูรเทอดกวอนหมก

หรือจะรอดเพราะขอมมนยอมนก,

และมีสระกรวยก?

ถ้าหากมณฑกเขาคเมือง

ก็จะน่าแค้นเคืองมากอยู่;

ชาวเวียงจะเห็นเป็นตวกู

รู้เห็นเพราะฉลาด! อนาถใจ!

[เดโช, แต่งตัวแปลงเป็นไทย, คล้าย
นายมัน ออกมาเมียงมอง; เห็น
พระร่วงไม่รู้จักจึงไปนั่งลงยกมือไหว้.]

เดโช

ประทานโทษ, โปรดด้วยเถิดเจ้าข้า,

ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่;

ดูชานเป็นคนไทย,

มาไกลจากละโว้ธานี.

ทราบบว่าพ่อเมืองของข้าเจ้า

เขามาผนวชอยู่;

ดูข้าจงรกรกต

หวังที่จะกราบยาทา.

แม้ว่าพระร่วงเออปราน

บางทีจะรับไว้เป็นข้า;

(องก์ ๕)

พระร่วง

๑๐๔

ขอท่านจงไต่เมตตา,
จงโปรดช่วยพาข้าไป.

พระร่วง

[พูดรำพึง] เอะ ! ชายนั้นน่าหลกจิต,
ยิ่งคิดยิ่งออกสงสัย,
บุรุษนี้อาจทนว่าคนไทย,
แต่ไฉนพดแปร่งแกว่งทำนอง ?

ชะรอยขอมจะปลอมแปลงมา;

ท่วงท่าทำออกจงหอง !

ต้องมีให้ขอมไต่ส่มปอง,

จำจะต้องชักเชอนเกลอนไวก.

[พูดกับเดโช] ดูก่อนประสกคนขยัน,
ถ้าจะนงคอยอยู่น;

รูปจะเข้าไปในกฎ,

บางทีพระร่วงเธอจะมา. [เข้าโรง]

เดโช

คแล้วพระร่วง, มงอวคค

วามชงบุญวาสนา,

ไม่ยำเกรงพระราชอาชญา;

จะถึงอายุขัยในวัน.

[นายบุญ, นายมี, กับศิษย์วัดหลายคน
พากันออกมา, นายบุญถือเชือกมา
เส้นหนึ่ง และนายมีกับศิษย์วัดอีก ๒ คน
ถือพลอง; นอกนั้นมือเปล่า]

นายบุญ ชายคนนี้ใช้ไหม?

นายมี ใช้ละสิ! พวกเราล้อมไว้อำไว้มันไปได้!

[ศิษย์วัดล้อมเดโชไว้]

เดโช เอะ! อะไรกัน? [ลูกขี้ขี้ยืนตึงหมด]

นายบุญ อย่าต่อสู้! พวกเราจะเอาพลองร่ำเลียตายคาที่!
[ตรงเข้าไปจับ]

เดโช [สลัดแขน] ช้าก่อน! ภูมาคี่ๆ—

นายมี อ้ายอปรีย, ยังจะมีหน้าโกหก! [นายบุญจะ
มัด, เดโชคืบ.] อย่าคืบไป, อ้ายสัตว์นรก
เที่ยวกุกกิบาลแยะ! จัมนั้ๆ! [เดโชชักมีด
ท่อนในตัวย่อออกมา, นายมีก็ตด้วยพลอง
ทันที.] เอ้า, นี่แน่ะ! ภูมาแล้วไม่ฟัง!
[ตีก]

เดโช โอ๊ย! โอ๊ย!

(องก์ ๕)

พระร่วง

๑๑๑

นายมี

พอหรือยัง? หรือจะให้ตอกเล่า? — ไว ๆ บุญ,
มัตมน้เขา; เติบวแขนมน้ไหลหลัง.

[นายบุญมัดเดโช]

เดโช

อนิจจัง, อนิจจา! นขามค้อย่างไรหรือ?

นายบุญ

มึงไม่ต้องทำไช้สอ, อ้ายขอมจัญไร!

เดโช

พุทไธ้ ขอมทไธ้เน, ข้าเป็นไทยชาวละโว้—

นายมี

[หัวเราะ] โอ้โฮ! โอ้โฮ! โกหกอย่าง
หน้ากาน! อ้ายเคียรจฉานมึงไม่รู้วากุคือ
ใคร. กุกขนายบุญสองคนน้ไซ้รเป็นทนาย
สนิท, คนใช้ชิตของพระร่วงพอเมืองละโว้;
มึงอย่ามาโยโสโกหกให้หนวกหู. ชนพคมาก
ไปอึกกจะกลนโมโหโมโหไม่ได้, ก็ะฟาดลงไป
ควยพลองชกอกยกยทเทานนเอง.

นายบุญ

พวกของ มึงเคย ไป ช่มเหงพวกกูมามาก มาย;
ถ้าเจ้า นายท่านไม่ ก้าชั้ยห้ามปราม ไว้ละ ก็กะ
เอามึงไปทงแม่นาเสยเตยวน! — พวกเราคน
ตูก, มินจะมีศาตราวธอะไรอีกข้าง.

[พวกศิษย์วัดคนใดดาบอีกเล่มหนึ่ง, กับ
ยาห่อหนึ่ง.]

๑๑๒

ตำนานไทย

(องค์)

นายม

คเณศ! มีมาหลายอย่าง; ถ้าใช้อาวุธไม่ได้
ก็จะใช้ยาพิษ.

นายบุญ

อ้ายอปรีย์! มีความผิดมากนักรหนา; เขามัน
ไวทำไมทว่า—[เงือดาบ]

พระร่วง

[ออกมาทันจึงร้องห้าม] ออย่า! ออย่า! จะ
ฆ่าเขาหาควรไม่; ตัวเขานรขไซ้เจ้าขุนมูลนาย.

นายบุญ

กมนนเป็นผู้ร้าย, มุ่งหมายมาฆ่าพ่อเจ้า—

พระร่วง

ก็ช่างเขา! เรารู้ตัวแล้วกแล้วกันไป. ขอบุญ
มิ่งนช่างกระไร ไม่นึกดู; ว่าตัวกูเป็นชยานา—
สงฆ์, จึงปลงศพสวดหอรอมนุษย์ไม่ได้.

[ขณะนั้นนายมัน, หลวงเมือง, กับพวก
ชาวละโว้ออกมา, พร้อมด้วยพวกขุน-
นางเมืองสุโขทัย และพลเมืองเป็น
อันมาก.]

นายมัน

อย่างไร! อย่างไร? อยู่ไหนเล่า?

หลวงเมือง

พระร่วงเจ้าของเราเธออยู่ไหน?

เขาวาอยู่วณ—

นายบุญ

นี่เป็นไร!

(องค์ ๕)

พระร่วง

๑๑๓

หลวงเมือง

เจ้าประคุณ! [กราบ] ก็ใจเหลือประมาณ!

พระร่วง

เราขอบใจท่านสุดสำห
ตามมาสู่โขทัย; ขอบใจท่าน.

หลวงเมือง

อายเคโซชะสาสามานย์
ที่ไถลอบมาผจญพ่อเจ้าไชย,
อวตไฉนจะรบตะบึง,
ยังไม่มาถึงหรือไหน?

นายบุญ

อายขอมคนไหนหรือมิใช่? [ชะเคโซ]

นายมัน

นแหละอายจัญไรตัวการ!

หลวงเมือง

เอะ! ก็คนใดจึงจับได้?
มันมาเมื่อไร?

นายบุญ

อายเหิมหาญ

พงจะไต่เขามามาชานาน,
พยพ่อเจ้ากลางลาน, มันไม่ร,
จึงเรยนถามถึงองค์พระร่วงเจ้า,
เธอรเคาจึงบอกให้รออยู่;
แล้วท่านสั่งให้ขาออกมาดู,
จึงได้ตรูกันขมกไว.

นายมัน

ฉา ๆ เกโซโธ้อ่านา,
 เก่งกาจยิ่งยวดอวดดีใหญ่,
 มิ่งว่าจะมาสุโขทัย
 ลบลมให้ใครลวงรู้;
 ลลยเหมือนนกปากคินมา—
 คิก ๆ ก็น่าหวะเราอยู่!
 มิ่งเคยทำอ่านาจทวาทัญ,
 บदनสคคคชยิบตา!

หลวงเมือง

ฮายขอมมั่งรายหมายขวัญ,
 ทัมนกลบกลายเป็นเสียท่า;
 บญนายเรามากเต็มประกาศ,
 ฮายพาลาจิงแพยารม.

ชะ ๆ ฮายขอมคำคิน,
 สันคคแล้วหรืออย่างไรน?
 เสียแรงอวดตนเป็นคนค,
 ไม่ควรทจะแพลูกคยยวด!

เดโช

เอะ! คนไทย, ช่างกระไรนะเจ้าเอ๋ย,
 มาเยาะเย้ยพดมากปากจิก;

(องค์ ๕)

พระร่วง

๑๑๕

ช่างแคะค่อนว่าสารพัด,
จะชงค้แต่ปากคอกกระมัง?
ไม่^๒ชานัก^๒คุ่ม^๒จะ^๒คุ่ม^๒ทัพ
พรอม^๒สรว^๒พพล^๒ทหาร^๒ชาญ^๒สระ^๒พรัง,
เขาค^๒เมือง^๒มิง^๒, จง^๒ระ^๒วัง!

หลวงเมือง

เดโช

เมือง^๒ละ^๒ไว^๒กาล^๒งมี^๒พรัง^๒พรอม!
อย่า^๒อว^๒คค^๒, ถึง^๒จะมี^๒สีก^๒เท่า^๒ไท
ไม่^๒ทน^๒ท^๒พ^๒ก^๒ไค.

หลวงเมือง

เฮย^๒อาย^๒ชอม,

มิง^๒เคย^๒เห็น^๒พว^๒ก^๒ก^๒เคย^๒ค^๒ค^๒อม,
มิง^๒ก^๒ย^๒อม^๒ปร^๒มา^๒ท^๒ง^๒พ^๒ลา^๒ด^๒ไป.

อน^๒ท^๒พ^๒ข^๒อง^๒มิง^๒ม^๒ว^๒เผล^๒อ,
เลิน^๒เลื่อ^๒หล^๒บ^๒อยู่^๒ใน^๒ป่า^๒ไหญ่;
พว^๒ก^๒ก^๒กระ^๒หน^๒่า^๒ระ^๒ย^๒ำ^๒ไป,
ส^๒น^๒เส^๒ย^๒น^๒จ^๒ญ^๒ไร^๒ไร^๒ราย.

เดโช

[ตกใจ] จ^๒ริง^๒หร^๒อน?

หลวงเมือง

จ^๒ริง^๒ซ^๒, ก^๒ู^๒ไป^๒ล^๒อ^๒ม,

พว^๒ก^๒ข^๒อม^๒ย^๒บ^๒ย^๒บ^๒ค^๒ย^๒ห^๒าย,

เตโช

คร^๕งน^๕แ^๕ส^๕น^๕เจ^๕บ^๕แ^๕ส^๕น^๕อ^๕า^๕ย^๕,
 ค^๕อ^๕ง^๕ข^๕อ^๕ต^๕า^๕ย^๕ไ^๕ม^๕อ^๕ย^๕ค^๕ห^๕น^๕า^๕ค^๕น^๕.
 เจ^๕บ^๕น^๕ก^๕ห^๕น^๕า^๕ ! ค^๕ุ^๕ร^๕า^๕พ^๕ร^๕ร^๕ว^๕ง^๕เจ^๕า^๕.

จ^๕ง^๕เ^๕า^๕บ^๕ญ^๕ค^๕ณ^๕ข^๕า^๕ส^๕ก^๕ห^๕น^๕;
 ข^๕า^๕น^๕ถ^๕ง^๕ท^๕อ^๕บ^๕จ^๕น^๕,
 เ^๕ส^๕ย^๕ก^๕ล^๕เ^๕ส^๕ย^๕ท^๕ห^๕าร^๕ชา^๕ญ^๕ย^๕ท^๕ช^๕,
 ข^๕า^๕เ^๕น^๕ผ^๕ล^๕ค^๕ค^๕ร^๕า^๕ย^๕,
 ม^๕ู^๕ง^๕ห^๕มา^๕ย^๕ข^๕่า^๕ท^๕า^๕น^๕เ^๕น^๕ท^๕ส^๕ุ^๕ค^๕;
 ข^๕อ^๕ต^๕า^๕ย^๕ท^๕ว^๕ย^๕ค^๕ม^๕อ^๕ว^๕ธ^๕,
 จ^๕ง^๕ส^๕ง^๕ไ^๕ห^๕ก^๕ค^๕ห^๕ว^๕พ^๕ล^๕น^๕ !

พระร่วง

ค^๕ุ^๕ร^๕า^๕พ^๕ญ^๕า^๕เต^๕โช^๕,
 ม^๕ู^๕ง^๕อ^๕ย^๕า^๕ไท^๕โส^๕โม^๕ห^๕น^๕ธ^๕,
 ท^๕ว^๕ก^๕ณ^๕ท^๕ร^๕ง^๕พ^๕ร^๕ห^๕ม^๕จ^๕ร^๕ว^๕ย^๕
 จ^๕ะ^๕ห^๕า^๕ห^๕น^๕บ^๕น^๕ม^๕ง^๕ไ^๕ค^๕อ^๕ย^๕า^๕ง^๕ไ^๕ร^๕ ?
 จ^๕ร^๕ง^๕อ^๕ย^๕ม^๕ง^๕น^๕ม^๕ไท^๕ษ^๕ผ^๕ค^๕,
 แ^๕ต^๕ะ^๕ช^๕ว^๕ค^๕ก^๕ย^๕อ^๕ม^๕ย^๕ก^๕ไ^๕ห^๕;
 ก^๕จะ^๕ส^๕ง^๕ท^๕ว^๕ม^๕ง^๕น^๕น^๕ไ^๕ช^๕ร^๕
 ค^๕น^๕ไ^๕ห^๕ข^๕น^๕ข^๕อ^๕ม^๕ก^๕ย^๕า^๕ล^๕.

(องก์ ๕)

พระร่วง

๑๑๗

เดโช

พระร่วงเจ้า, เรากลายแพทยาทา,
ขอจงมีบัญชาสั่งประหาร
ชีวิตชานไชร่อย่าไค่นาน;
ขออย่าไค้ประจานให้อายคน.
ถ้าแม่ส่งเข้าไปนครหลวง
ชนทั้งปวงจะเย้ย—

นายมัน

เฮ้ย! คงปั่น!

มีหน้าซ้ำไค้ทุลฎฐก
ผู้ขายตนเป็นคำอวดตครน;
ว่าถ้าแม่พระร่วงยังคงอยู่,
จะไม่ขอคืนสู่เขตขณท;
อันจะให้กลับไปเมืองมัน
โดยลำพังเช่นนั้นนอกสุใจ.

หลวงเมือง

ทำการไม่สมปากว่า
จะเอาหน้าไปวางไว้ที่ไหน?
ชอยแล้ว, ควรส่งมันคนไป
ให้นายมันฆ่าจึงควรการ!

พระร่วง

ถึงอย่างไรเราไช้เป็นไม้ฆ่า.

ควาอ้อม^๑นใจหาญ,
 มง^๒จ^๓คม^๔ขอม^๕ไปอย่าไ^๖ค^๗นาน
 แทะ^๘ชาน^๙นคร^{๑๐}หลวง^{๑๑}โดย^{๑๒}ท^{๑๓};
 มอ^{๑๔}บ^{๑๕}ให้^{๑๖}แก่น^{๑๗}าย^{๑๘}ประ^{๑๙}ค^{๒๐},
 ขอ^{๒๑}กว่า^{๒๒}ฝ^{๒๓}ชา^{๒๔}ย^{๒๕}ท^{๒๖}ศ^{๒๗},
 ค^{๒๘}ค^{๒๙}ด^{๓๐}ง^{๓๑}พ^{๓๒}น^{๓๓}อ^{๓๔}ม^{๓๕}บ^{๓๖}ก^{๓๗},

ฝ^{๓๘}าก^{๓๙}ข^{๔๐}ร^{๔๑}ร^{๔๒}ณ^{๔๓}า^{๔๔}การ^{๔๕}น^{๔๖}ลง^{๔๗}มา. [น^{๔๘}าย^{๔๙}ม^{๕๐}ัน^{๕๑}พา^{๕๒}เด^{๕๓}โ^{๕๔}ช^{๕๕}]
 เ^{๕๖}้า^{๕๗}โร^{๕๘}ง^{๕๙}ไป]

หลวงเมือง

บ^{๕๖}ค^{๕๗}น^{๕๘}ก^{๕๙}เ^{๖๐}ร^{๖๑}เ^{๖๒}จ^{๖๓}ส^{๖๔}น^{๖๕}เร^{๖๖}อ^{๖๗}ง

ระ^{๖๘}คา^{๖๙}ย^{๗๐}เค^{๗๑}อ^{๗๒}ง^{๗๓}เบ^{๗๔}อ^{๗๕}ง^{๗๖}บา^{๗๗}ท^{๗๘}นา^{๗๙}ดา,

ขอ^{๘๐}เช^{๘๑}ญ^{๘๒}ก^{๘๓}ล^{๘๔}บ^{๘๕}ละ^{๘๖}ไ^{๘๗}ว^{๘๘}พา^{๘๙}รา

เพ^{๘๐}ื่อ^{๘๑}ร^{๘๒}ม^{๘๓}เ^{๘๔}ย^{๘๕}น^{๘๖}แ^{๘๗}ก^{๘๘}ป^{๘๙}ระ^{๙๐}ชา^{๙๑}รา^{๙๒}ษ^{๙๓}ฏ^{๙๔}ร.

พระร่วง

เร^{๙๕}า^{๙๖}ก^{๙๗}ค^{๙๘}ค^{๙๙}จะ^{๑๐๐}ก^{๑๐๑}ล^{๑๐๒}บ^{๑๐๓}อ^{๑๐๔}ย^{๑๐๕}แ^{๑๐๖}ล^{๑๐๗}ว^{๑๐๘}นา,

ม^{๑๐๙}เ^{๑๑๐}ต^{๑๑๑}ต^{๑๑๒}อ^{๑๑๓}ง^{๑๑๔}ลา^{๑๑๕}ส^{๑๑๖}ัก^{๑๑๗}ชา^{๑๑๘}ย^{๑๑๙}ท^{๑๒๐}ก^{๑๒๑}อ^{๑๒๒}น;

ท^{๑๒๓}า^{๑๒๔}น^{๑๒๕}จ^{๑๒๖}ง^{๑๒๗}ค^{๑๒๘}อ^{๑๒๙}ย^{๑๓๐}ล^{๑๓๑}ัก^{๑๓๒}ห^{๑๓๓}น^{๑๓๔}อ^{๑๓๕}ย^{๑๓๖}, อ^{๑๓๗}ย^{๑๓๘}า^{๑๓๙}ร^{๑๔๐}เ^{๑๔๑}ร^{๑๔๒}อ^{๑๔๓}น,

เร^{๑๔๔}า^{๑๔๕}ลา^{๑๔๖}ก^{๑๔๗}อ^{๑๔๘}น--จะ^{๑๔๙}ไป^{๑๕๐}ลา^{๑๕๑}พ^{๑๕๒}ระ^{๑๕๓}อา^{๑๕๔}จ^{๑๕๕}า^{๑๕๖}ร^{๑๕๗}ย^{๑๕๘}. [เ^{๑๕๙}้า^{๑๖๐}โร^{๑๖๑}ง]

มหาราชครู

ท^{๑๖๒}า^{๑๖๓}น^{๑๖๔}ช^{๑๖๕}า^{๑๖๖}ง^{๑๖๗}ค^{๑๖๘}เ^{๑๖๙}ท^{๑๗๐}่^{๑๗๑}ๆ^{๑๗๒} เ^{๑๗๓}้า^{๑๗๔}ป^{๑๗๕}ระ^{๑๗๖}ค^{๑๗๗}ณ^{๑๗๘},

น^{๑๗๙}า^{๑๘๐}น^{๑๘๑}ย^{๑๘๒}ม^{๑๘๓}ช^{๑๘๔}ม^{๑๘๕}บ^{๑๘๖}ณ^{๑๘๗}ของ^{๑๘๘}ท^{๑๘๙}า^{๑๙๐}น !

(องค์ ๕)

พระร่วง

อำมาตย์ ๑

อน^๒อาย^๒ขอม^๒ทะ^๒นง^๒จ^๒ง^๒ผ^๒ลา^๒ญ^๒
ท่านยัง^๒ไม่^๒เอา^๒ช^๒ว^๒ต^๒ม^๒น^๒.

อำมาตย์ ๒

ไม่^๒มี^๒พ^๒ยา^๒ยา^๒ท^๒จ^๒อง^๒เว^๒ร,
เห็น^๒ท่าน^๒ค^๒จ^๒ริง^๒เป็น^๒แม่^๒น^๒ม^๒น^๒.

อำมาตย์ ๑

น^๒าร^๒ก^๒ !

อำมาตย์ ๒

น^๒า^๒ไ^๒ห^๒ว^๒ !

พว^๒ก^๒ข^๒ุน^๒นาง

ใจ^๒ค^๒ร^๒น^๒ !

ม^๒หา^๒รา^๒ช^๒ค^๒ร^๒

เอ^๒อ^๒เท^๒ย^๒ง^๒ต^๒ร^๒ง^๒ !

อำมาตย์ ๑

ท^๒ร^๒ง^๒ค^๒ร^๒ร^๒ม^๒ !

อำมาตย์ ๒

ค^๒ิง^๒ต^๒ร^๒า^๒ช^๒ !

ห^๒ล^๒ว^๒ง^๒เม^๒อ^๒ง

ค^๒ก^๒อ^๒น^๒ท่าน^๒อ^๒ำ^๒มา^๒ต^๒ย์^๒ม^๒น^๒ต^๒ร^๒.

เห^๒น^๒เพ^๒ย^๒ง^๒น^๒ย^๒ง^๒ช^๒ม^๒ค^๒ระ^๒ม^๒ข^๒ย^๒;

ถ^๒า^๒ห^๒าก^๒ว^๒า^๒ท่าน^๒ไ^๒ช^๒ร^๒ไ^๒ค^๒ล^๒ว^๒ง^๒ร^๒

ว^๒า^๒เ^๒อ^๒อ^๒ย^๒ู่^๒ป^๒ร^๒ก^๒ค^๒ิ^๒ณ^๒ไ^๒ค^๒

ท^๒า^๒น^๒ค^๒ง^๒จ^๒ะ^๒ช^๒ม^๒ย^๒ง^๒ก^๒ว^๒า^๒น^๒

แ^๒ล^๒ะ^๒เห^๒็น^๒ว^๒า^๒ไม่^๒มี^๒ไ^๒ค^๒ร^๒เป^๒ร^๒ิ^๒ย^๒ย^๒ไ^๒ค^๒ !

พ^๒ร^๒ะ^๒ร^๒ว^๒ง^๒ร^๒ัก^๒ป^๒ระ^๒ชา^๒ชา^๒ว^๒ไ^๒ท^๒ย^๒

เห^๒ม^๒อ^๒น^๒ล^๒ก^๒ใน^๒ไ^๒ส^๒ไ^๒ท^๒ว^๒ท^๒ง^๒น^๒น^๒.

บ่ไค่คักถึงคนสั่ทนยาก
 ลำบากกายใจทุกสิ่งสรรพ,
 ขอแต่ให้ไฟร้ฟ้าปรธานันท์
 เกษมสันต์สำราญ, ท่านพอใจ.
 จิตท่านโอบอ้อมอารี
 ะมีใครเสมอเหมือนกะหาไม้;
 ถ้าแม่ใครมีเรื่องขุ่นเคืองใจ
 ก็ช่วยให้เหตุร้ายกลายเป็นดี.
 กอขบควยเมตตาการุญ,
 มีคุณแก่ชาวยุทธ
 ยิ่งบิทรมารดาปราน,
 ชาวบุรีละโวส์ขสราญ.
 เคมทเรามวแต่กลวขอม
 ะขอมขอมให้มันขมเหงหาญ;
 ท่านปลุกใจให้เราคึกการ
 อารหาญขักขอมไม่ก้อมัก.
 พระร่วงเชอหวังตั้งใจ,
 ให้ไทยเป็นไทยไค่จริงอยู่,

จึงมาชวนท่านไชย^๑ไปช่วยสู้^๒
 วิชาศักดิ์^๓ครูของชาวไทย.

แต่เหล่าท่านพันเอณ^๔ของขต^๕
 จะจับทัพไปช่วยหาได้^๖ไม่;

พอพระร่วง^๗รู้เหตุเภทภัย^๘
 ว่าทัพขอมยกไป^๙ยังธานี.

รู้^{๑๐}ว่ามาจับตัวพ่อเจ้า^{๑๑}

เพื่อเอา^{๑๒}กลับ^{๑๓}ไปกรุงศรี;

จึงรบ^{๑๔}จาก^{๑๕}ละโว^{๑๖}ธานี

เพื่อ^{๑๗}ล่อ^{๑๘}ขอม^{๑๙}ปร^{๒๐}ย^{๒๑}ให้ตาม^{๒๒}มา,

จะ^{๒๓}ไต่^{๒๔}ละ^{๒๕}เวน^{๒๖}การ^{๒๗}โจม^{๒๘}ตี

บุ^{๒๙}ร^{๓๐}ละ^{๓๑}โว^{๓๒}เว^{๓๓}ียง^{๓๔}ชา,

พระร่วง^{๓๕}ย^{๓๖}อ^{๓๗}ม^{๓๘}ค^{๓๙}า^{๔๐}ย^{๔๑}แต่^{๔๒}เ^{๔๓}ก^{๔๔}า

เพ^{๔๕}อ^{๔๖}ม^{๔๗}ให้^{๔๘}เหล่า^{๔๙}ชา^{๕๐}พล^{๕๑}อ^{๕๒}ย^{๕๓}บ^{๕๔}ร^{๕๕}ร^{๕๖}ล^{๕๗}ย.

อัน^{๕๘}เจ้า^{๕๙}ชน^{๖๐}ม^{๖๑}ล^{๖๒}น^{๖๓}า^{๖๔}ย^{๖๕}ไ^{๖๖}น^{๖๗}ห^{๖๘}ะ^{๖๙}มี

เห^{๖๙}ม^{๗๐}อัน^{๗๑}พระ^{๗๒}ร^{๗๓}ว^{๗๔}ง^{๗๕}อง^{๗๖}ค^{๗๗}น^{๗๘}ห^{๗๙}า^{๘๐}มี^{๘๑}ไม่!

เป็น^{๘๒}เย^{๘๓}ย^{๘๔}ง^{๘๕}อ^{๘๖}ย^{๘๗}า^{๘๘}ง^{๘๙}ป^{๙๐}ระ^{๙๑}เส^{๙๒}ร^{๙๓}ฐ^{๙๔}ี^{๙๕}เล^{๙๖}ิศ^{๙๗}ไทย,

มหาราชครู

ขอจะยงคงไปชวนคนฟ้า!

สุโขทัยนี้ไซ้ไรไต่สคย

กตตศัพทพระร่วงนาถา,

รือยว่าทรงสุธรรมา

อกทงมปญญาวิชาชาญ.

สามารถอาจคิดเอาเปรียบขอม,

ตกนาควยชะลอมของท่าน;

เหมอนบอกลงกล่าวกบขาวขอมพาล

ว่าท่านจะไม่ยอมมน้อมต่อไป.

สุโขทัยกนิยมชมศมด้วย,

อยากจะใคร่ไปช่วยด้วยทัพใหญ่;

แต่มีเหตุขัดขวางอยู่อย่างไร,

ท่านไซ้รือมรืออยู่แล้วค.

ไ้กล่าวกับพวกขุนนางสุโขทัยต่อไป] :

อนพอชนทูลเกล้าของเราไซ้

ไ้เสด็จสวรรคตแต่เดอนส;

ไม้มกษตรยกรองบถพ,

เป็นทว่าเหวโใจประชา.

(องค์ ๕)

พระร่วง

๑๒

อันพระร่วงทรงคุณบุญมี,
เห็นว่าจะเป็นทรมเกศา;
ควรอัญเชิญขึ้นเป็นพระราชา
ครอบครองอาณาประชากร.
ท่านจะเห็นอย่างไร?

อำมาตย์ ๑

โง่ชาน.

เห็นชอบด้วยเต็มท.

หลวงเมือง

อะ! ชาก่อน!

ท่านจะเชิญพระร่วงเป็นพุทธ
ครอบครองนครสุโขทัย.

อันชาวละโว้พารา
จะให้คึกคักพ่อเมืองใหม่,
ยังไม่แลเห็นว่าบุคคลใด
จะใดเหมือนพระร่วงองค์นี้.
ขอท่านจงครอง—

มหाराชครู

ท่านต้องตร,

การรอบคอบจงควรท;
สุโขทัยเป็นมหานคร

ควรเป็นทูลสถิตพระราช.
 ถ้าแม่พระร่วงชนทรงราชย์
 เกลิงอาสน์สโชทยหรรษา,
 พระเกียรติจะกระเดื่องเรองเทศา-
 นภาพทวทศานทิศ.
 ส่วนเมืองละโว้มารวม
 รวมอาณาจักรจะสถิต
 มั่นคง, เพราะองค์พระบพิตร
 จะแผ่ฤทธิ์ปกครองป้องกัน.
 อันว่าละโว้เวียงท่าน
 จะได้เป็นเมืองด่านเขตชั้น;
 ชาวไทยไพร่ฟ้าประชานันต์
 จะรวมกันยกแผ่นแนนต์.
 จะสามารถคอสูศักดิ์รชอม
 ด้วยสมัครพรรคพร้อมเต็มท.
 อันพระครูมงคลเจรงกวงน,
 เราทั้งหลายเห็นคฤกประการ.
 ตัวท่านไม่ควรจะของขัต;

(องก์ ๕)

พระร่วง

หลวงเมือง

อำมาตย์ ๒

มหาราชครู

พระร่วง

ทนายท่านเป็นกษัตริย์มหาศาล,

เราจะไต่พิงโพธิ์สมภาร

เป็นสุขสำราญทั่วกัน.

เมื่อใดไต่ตรองครอบคอบ,

ก็เห็นชอบเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ;

ขอแต่ให้ไพร่ฟ้าประชาชนนี้

เกษมสันต์เสมอหน้าคณาไทย.

การที่ปรองดองกันเช่นนั้น,

เราทั้งหลายยินดีหาไม่.

ควรทูลเชิญชวนนเฑียวเป็นไร?

โน้นแน่ทั่วไท่เสด็จมา.

[ทุกคนหมอบลง, รอพอฟพระร่วงซึ่ง

ลาผนวชแล้วดำเนินออกมา, จึง

ถวายบังคมพร้อมกัน. พระร่วงตะลึง

แลอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงพูด.]

ดูราชาวนครสุโขทัย

เราขอขอบใจท่านนักหนา,

เมื่อเราพลัดพราจากพารา

ใ้มาอาศัยในกรุงนี้,
 ก็ได้อยู่เป็นเป็นสุข
 นรทกชนรภัยไ้เต็มท;
 เราจะต้องขอลากลับไป,
 ออกทางมปรารณจะขอแรง,
 เมื่อความทราบถึงนครหลวง
 ว่าปวงชาวละโว้ขึ้นแข
 ขอมลอมผลาญเสียลาญแดง,
 บางที่จะสั่งแรงแม้รุกข,
 เพื่อบำราบปรามชาวละโว้
 ที่โยโสสามารถหาญ;
 ขอทัพสุโขทัยช่วย
 จงไปช่วยทำการชิงชัย.
 ถ้าแม่ขอมไ้ละโว้ธานี,
 บางที่จะเลยมาไ้
 จนถึงช่งแดนสุโขทัย;
 ฉะนั้นไ้ช่วยช่วยด้วยไมตรี.
 ช่วยเราคือศัตรูขอม,

(องค์ ๕)

พระร่วง

๑ ๒

มหาราชครู

พริกพร้อมชาวไทยให้เต็มท;
ให้ทวยไทยโค่นอสร
ให้สมทชอไทยแก้เค็มมา.

ขอเคชะผาละของอุลพระบาท
ยงกษมาคปกละเกศา,
ข้าขอกราบทูลพระกรุณา
ทราบบฝ่าพระบาทพระภูธร.

ข้าเจ้าเสนาพฤตมาทช
อกทงทวยราชภูธรโมสร,
ระยอบนอบเคียรถวายกร
ทูลวอนพระองค์ผทรงธรรม.
ขอเชิญพระองค์ชนทรงราชย์
เถลิงอาสน์ไสยทรงสรวิ,
เพอผคงไพรพาประชาชนนต
เกษมสนตทวแคว้นแดนไทย,
ขอเชิญจรรโลงแหล่งหล้า,
เป็นสง่าคงดวงมณไส;
พระเกษมศกเกริกแคว้นแดนไกล,

หลวงเมือง

ทวยไทยฟังโพธิ์สมภาร.

อันชาวสุโขทัยไผ่จำนง

เชิญพระองค์เป็นกษัตริย์มหาศาล,

ข้าบาทผู้ราชบริพาร

พลอยมจิตส์มานโมตร.

จะไต่ฟังพระองค์ผู้ทรงราชย์,

ทูลอุลพระบาทเหนือเกศ;

ปวงชาวละโว้ธานี

ก็จะไต่เปรมปรคทวณ.

ขอพระองค์จงทรงชงเดชะ

ชัยชำนะศัตร์ผั่งแข่งชน;

พระชนมยบหม่นขอบจวบสนกลป.

ให้ชาวไทยเกษมสันต์นรนคร !

พระร่วง

ดูก่อนราชครูผู้ฉลาด

อกทงทวยราษฎร์โมสร,

อันท่านกล่าวพจน์สุนทร

วิงวอนให้เราผ่านธานี.

เราณบุญญาบ่อหย่อน,

(องค์ ๕)

พระร่วง

๑๒๕

ยังอ่อนความคิดไม่เต็มที;
แต่ใ้จะคิดหลัก,
ท่านนิยมยินดีพร้อมเพรียง;
เราขาคำวอนท่านมิไ้,
ไม่ม้เก้ใจจะไ้เคียง,
เราขอปฏิญาไม่เอนเอียง,
จะต้งจิตให้เที่ยงในทางธรรม,
เราจะบำรุงกรุงไกร
ให้ทวีไทยอิสระเกษมสันต์;
ขอพระไ้ตรรตนคุณอนันต์
และเทวัญเป็นพยานวาจา.

มหาราชครู

ข้าขอขงคมยุคลบาท
รับราชบรรหารเห็นอเกศา;
ขอพระองค์ทรงเจริญชนมา,
เพื่อบำรุงไพร่ฟ้าประชากร.

[พระมหาราชครูให้สัญญาณ้, พราหมณ์
เบ้าสังข์, จ้งพนักงานเชิญพระกลด

สขาวมากันถวายพระร่วง, และบรรดา
 ชุณนางและพลเมืองถวายบังคมพร้อม
 กัน, และเสียงคนร้อง “ชะโย” อยู่
 เชิงแซ่ที่ทางข้างในโรง ครู่หนึ่งจึง
 สงบเสียง.]

พระร่วง

ททานเชิญเราชนทรงราชย์
 เถลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร;
 เราจะประกาศนการนคร
 ให้ประชาชนนกรสุขสราญ.
 ช่งท่านให้อิสริยยศ
 เรามิอาจหาพจน์พอดอยท่าน;
 ขอแต่ให้เสนาพฤตมาจารย์
 สัมครสมานสามัคค.
 อย่าเห็นแก่ตัวมวพระวง
 ลุ่มหลงวิษยาไม่ควรท;
 อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งต;
 อย่าให้ชองไพรทมู่งร้าย,
 แม้เราวิษยาากันและกัน

ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย;

ระวางการบุยงสงร้าย,

นั้นแหละครองทำลายสามัคคี.

คณะโคศัตร์ผู้ฉลาด

หมายมาดทำลายให้เรรวร,

ก็บุแยกให้แตกสามัคคี.

เช่นกษัตริย์ลจฉววงศ์โบราณ.

พราหมณ์ผู้เคยรบใช้ไปบุแห่

สวระเนนญาตีให้แตกฉาน,

จนเวลาศัตร์จู่ไปราญ

มวเกยงกนเสยการ, เสยนคร.

ฉะนนไชรขอไทยจงร่วมรัก,

จงร่วมสมัครสโมสร,

เอาไวเผอเมอมไพรรัตน

จะไต่สัคสกรด้วยเต็มแรง.

ไทยรวมกำลังตงมน

จะสามารถบองกนชนแขง,

ถึงเมวาศัตร์ผู้มแรง

มายุกุญแจก็จะปลาทไป.
 ขอแต่เพียงไทยเรอย่ำผลาญญาติ;
 ร่วมชาติร่วมจิตเป็นขอใหญ่;
 ไทยอย่ำมุงร้ายทำลายไทย,
 จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวงเมือง
 ให้นานาภาษาเขานิยม
 ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง;
 ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง,
 ให้ขอไทยกระเดื่องทวโลกา.
 ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง
 บำรุงทั้งชาติศาสนา,
 ให้อยู่จนสิ้นคณิศา;
 วัฒนาเกิดไทย, ไชโย!
 [คนอื่นก็ร้อง “ไชโย” ตาม]

จบเรื่องพระระวงเพียงนี้

ใจความย่อ ๆ ของเรื่องพระร่วง

พระร่วงเป็นพ่อเมืองละโว้ ซึ่งขณะนั้นอยู่ใต้อำนาจขอม คราวหนึ่งเมืองละโว้เกิดอดคกขาดแคลนอาหาร จึงไม่สามารถ จักการส่งส่วยน้ำไต่ทันทกำหนด นักคัมภีร์ขอมมาทวงส่วย น้ำ พระร่วงเห็นว่า หากเกณฑ์ชาวไทยให้ไปส่งน้ำถึงนครขอม ย่อมเป็นการเดือดร้อนอย่างยิ่ง จึงอ่อนน้อมขอให้นักคัมภ์ช่วยขน น้ำไปเอง แต่นักคัมภ์ไม่ยอมอ้างว่า ผิดประเพณี และทงตนก็นำ เกวียนมาเพียง ๑๐ เล่ม ไม่พอที่จะขนส่วยน้ำตามอัตราไปได้ พระร่วงจึงออกอธิบายถามว่า ถ้าสามารถบรรจุน้ำตามอัตราที่ เคยส่งลงในเกวียน ๑๐ เล่มได้ นักคัมภ์จะยอมขนน้ำไปเองหรือนักคัมภ์ไม่เห็นทางที่พระร่วงจะทำไถ่ จึงยอมรับคำ พระร่วงจึง เกณฑ์ชาวไทยช่วยกันสานชะลอมให้ตาถี่ ๆ และเขาสั้นยาภายใน ไซ้ชะลอมนั้นบรรจุน้ำบรรทุกไปในเกวียน ๑๐ เล่มได้

นักคัมภ์ก็นำส่วยน้ำไปนครขอมเอง และได้กราบทูล เรื่องราวของตนเสียร ให้ท้าวพนมมทราบ ท้าวพนมมเห็นความ ฉลาดของพระร่วงเกรงว่าจะแข่งเมือง จึงรับสั่งให้พญาเทโว คุมพลไปจับตัวพระร่วงมาถวาย ถวายคชนสู่จึงให้มาเสีย

(๖)

นายมน พราณป่า ได้ทราบข่าวขอมยกทัพมา จึงนำ
ความไปทูลพระร่วง พระร่วงคิดว่า ถ้าท่านอยู่ในเมืองละโว้
เมืองละโว้จะถูกทัพขอมโจมตี จึงรับหนีไปสุโขทัย และบวช
เป็นภิกษุ พญาเตโชทราบจากนายมนว่า พระร่วงหนีออกจาก
เมือง จึงให้คนคุมทัพแทนคน แล้วปลอมตัวเป็นชาวไทย
ติดตามพระร่วงไปเมืองสุโขทัย พบพระร่วงกำลังกวาดลานวัด
แต่พญาเตโชไม่รู้จึงถามหาพระร่วง พระร่วงฟังสำเนียงพูด
แปลกสงสัยจึงบอกให้รอ ท่านจะไปตามพระร่วงมาให้ แต่แล้ว
กลับไปบอกให้ทนายคนสนิท กับศิษย์วัดมาช่วยกันจับพญาเตโช
ไว้ได้

ฝ่ายทางเมืองละโว้ เมื่อพระร่วงหนีไปอยู่เมืองสุโขทัย
และกำลังถูกพญาเตโชติดตามอยู่ กรมการเมืองพร้อมด้วย
นางจันทน์มารดาพระร่วง จึงพร้อมใจกันยกทัพไทยเข้าล้อม
โจมตีกองทหารขอมแตกพ่ายไป แล้วยกทัพติดตามไปยังเมือง
สุโขทัย

ขณะนั้นกษัตริย์กรุงสุโขทัยทวังกตแล้ว ข้าราชการ
เมืองสุโขทัยจึงพร้อมใจกัน เชิญพระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์ครอง
กรุงสุโขทัยต่อไป

บทอาชยาน

สำหรับหนังสือเรื่องพระร่วง กำหนดให้ทอง ๒ ตอนด้วย
กัน ตอนที่ ๑ หน้า ๑๑๘—๑๒๒ ตั้งแต่ “ดูก่อนท่าน
อำมาตย์มนตรี” ถึง “ขอจะยังคงไปชวนคนฟ้า” และตอนที่ ๒
หน้า ๑๓๐—๑๓๒ ตั้งแต่ “ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์”
ถึง “วัฒนาเกิดไทย ไชโย”

ถอดความบทอาชยาน ตอนที่ ๑ เป็นร้อยแก้ว

ท่านข้าราชการทั้งหลาย ท่านได้เห็นการกระทำของ
พระร่วงเพียงนกยงชมแล้ว ถ้าหากท่านได้ทราบว่า ตามปกติ
พระร่วงได้ประพฤติตนอย่างไร คงจะชมมากกว่านี้ และจะ
เห็นว่าไม่มีใครเปรียบกับท่านได้ พระร่วงรักชาวไทยเหมือนลูก
ในไส้ ไม่คิดถึงความสุขส่วนตน ยอมทนลำบากทุกอย่าง เพื่อ
ให้ชาวไทยได้รับความสุข ท่านมีใจโอบอ้อมอารี ถ้าใครมีเรื่อง
เดือดร้อน ท่านก็ช่วยเหลือผ่อนหนักให้เป็นเบา ท่านเต็มไปด้วย
ด้วยความเมตตากรุณา มีพระคุณแก่ชาวไทยยิ่งกว่าบิดามารดา
ชาวละโว้จึงมีแต่ความสุข เดิมทีชาวไทยเรามัวแต่กลัวยอม
ยอมให้ข่มเหงได้เสมอ พระร่วงท่านปลุกใจให้เรากล้าหาญ
ไม่กลัวยอมอีกต่อไป ท่านตั้งใจจะให้เราเป็นไทยสมชื่อจริง ๆ

จึงมาชวนทางสุโขทัยไปช่วยสู้รบ แต่ขงเบญจมีเหตุชักของเสียจึง
จัดทัพไปช่วยไม่ได้ พอพระร่วงทราบข่าวว่า ทัพขอมยกมาทาง
เมืองละโว้ เพื่อจับตัวท่านเอาไปยังเมืองนครธม ท่านจึงได้รีบ
ออกจากเมืองละโว้ เพื่อล่อให้ขอมติดตามมา เมืองละโว้จะได้
พ้นจากการโจมตี พระร่วงยอมตายแต่คนเดียว เพื่อมิให้ชาวไทย
พลอยไทรย่นอันตรายไปด้วย จะหาเจ้านายที่ไหนเหมือนพระร่วง
ได้ ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีของคนไทย เกียรติคุณของท่านคงจะ
ปรากฏไปชั่วกาลนาน

ตอนที่ ๒

การที่ท่านข้าราชการทั้งหลายเชิญเราขึ้นครองกรุงสุโขทัย
นั้น เราจะปกครองบ้านเมืองให้ประชาราษฎร์มีความสุขทั่วหน้า
กัน และการที่ท่านยกย่องให้ความเป็นใหญ่ครั้งนี้ เราไม่อาจ
สรรหาคำพูดใดมาตอบสนองให้สมได้ ขอให้ท่านทั้งหลายจง
ร่วมใจสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อย่าริษยาแก่งแย่งแข่งขัน
ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ อย่าให้โอกาสแก่ศัตรูที่คอยมุ่งร้าย
ถ้าหากเราริษยาชิงกันและกันแล้ว ไม่ช้าบ้านเมืองก็จะประสบ
ความพินาศ จงระวังการยุแหย่ใส่ร้ายกัน เพราะเป็นเครื่องมือ
ของพวกศัตรู ที่คอยทำลายความสามัคคีของเรา ศัตรู

(๕)

ผลจากมุ้งหมายจะทำลายหมื่นคณะใด ก็ใช้วิธีให้แตกสามัคคี
กันก่อน ตัวอย่างเช่น กษัตริย์ลพบุรี พราหมณ์คนเคียวรบอาสา
ไปขยี้เหยียนญาติพี่น้องแตกแยกกัน ครั้นเมื่อศัตรูยกไปโจมตี
จึงเกลี้ยกันจนเสียบ้านเมือง

ฉะนั้นขอให้ชาวไทยจงร่วมรักสามัคคีกัน เมื่อศัตรูมา
รุกราน จะได้ช่วยกันต่อสู้อย่างเต็มกำลัง ถ้าไทยรวมกำลัง
กันไต่มนคง จะสามารถขบถกันบ้านเมืองใดเข้มแข็ง แม้ศัตรู
มีกำลังมาก มารุกรานก็จะพ่ายแพ้ไป ขอให้ไทยเราอย่าคิด
ร้ายทำลายชาติ จงร่วมใจกันรักชาติและช่วยกันป้องกันบ้าน
เมืองอย่างพร้อมเพรียง ให้ชาติต่าง ๆ เขายกย่องและให้เกียรติ
ของไทยเลื่องลือไปทั่วโลก จงช่วยกันทะนุบำรุงชาติ ศาสนา
ให้คงอยู่กาลนาน ขอให้ไทยจงเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น

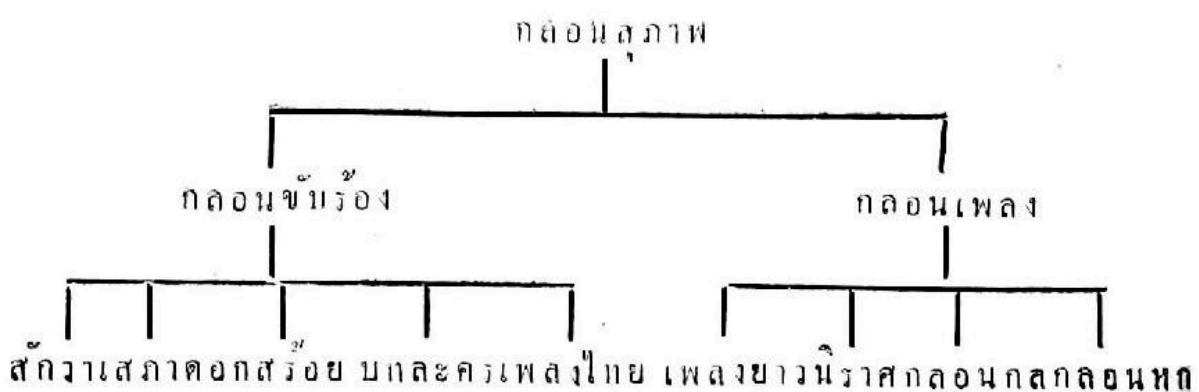

คำอธิบายศัพท์ตอนคำนำ

กลอน

คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้คำสุภาพ (คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์เอก โท) เราเรียกว่า กลอนสุภาพ มีวรรคละแปดคำ เป็นบรรทัดฐาน บางคนก็เรียกว่ากลอนแปด และกลอนชนิดนี้เอง ใคร ๆ ก็จำได้ทั่วไป จึงมีชื่อออกอย่างหนึ่งว่า กลอนตลาด และคำกลอนอย่างนี้แหละ ถ้าใช้ ร้องก็กลายเป็นกลอนขับร้อง เช่น กลอนสักวา กลอนเสภา และกลอนตอกสร้อย และถ้าใช้ในการแสดงละครว่า คือบอกทำนองเพลงไว้ท้ายบท ก็เปลี่ยนเป็นกลอนบทละครไป กระบวนการแต่ง การใช้คำวางสัมผัสเป็นอย่างดีเช่นนี้

ชนิดของกลอนอาจแยกได้ดังนี้

(๑๑)

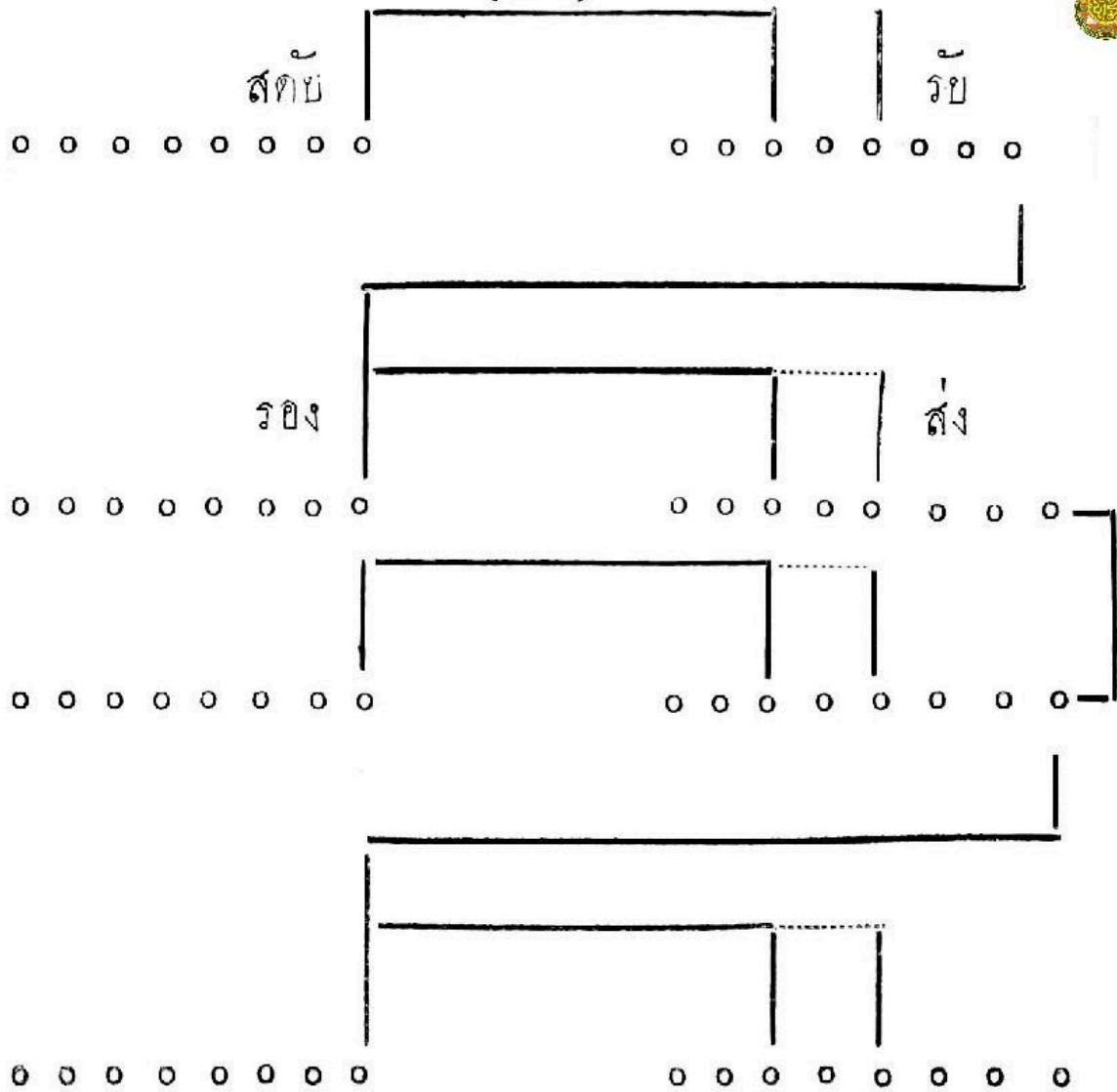
ลักษณะของกลอนสุภาพ

กลอนสุภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
กลอนแปด วรรคหนึ่งกำหนด ๖-๘ คำ หรือ
มากบ้าง น้อยบ้างก็อนุโลมให้ใช้ได้ คำประพันธ์
๒ วรรคเป็น ๑ คำกลอน และคำประพันธ์ ๒ คำ
กลอนเรียกว่า บทหนึ่ง มีแผนผังสัมผัสดังนี้

กลอนตลาด บางท่านกำหนดไว้ ๗-๘ คำ
บางท่านกว่า ๖ - ๘ คำ

แต่อย่างแต่ก่อน ถ้าผู้แต่ง ๗ ๘ คำ เขา
มักจะเรียกว่ากลอน ๖ อย่างกลอนกนกนครคำท ๖
วรรคแรก สัมผัสกับคำท ๒ หรือคำท ๔ ในวรรค
ต่อไป แต่ปัจจุบันเห็นพุดกันเป็น ๖-๘ เสียโดยมาก

(๑๒)

ลักษณะสัมพัทธ์ คำสัทททายวรรคที่ ๑ สังสัมพันธ์
ไปยังคำที่ ๓ หรือคำที่ ๕ ของวรรคที่ ๒ และคำ
สัทททายวรรค ๒ ทอดสัมพันธ์ไปยังคำสัทททายวรรค
ที่ ๓ และคำสัทททายวรรค ๓ น ทอดสัมพันธ์ไปยังคำ
ที่ ๓ หรือที่ ๕ ในวรรค ๔ ถ้ามบทแต่งต่อไป คำ
สัทททายวรรค ๔ ทอดสัมพันธ์เชื่อมบทไปยังคำสัท
ททายวรรค ๒ ในบทต่อไป โภชนยันเสมอ

ตัวอย่าง

กลอนสุภาพแปดคำประจำบ่อน อ่านสามตอนทุกวรรคประจักษ์
แสดง

ตอนต้นสาม ตอนสอง สองแสดง ตอนสามแจ้งสามคำครบจำนวน
กำหนดบทระยะกะสัมผัส ให้ฟาดฟัด ชัดความ ตามกระสวน
วางจังหวะ กะทำนองต้องกระบวน จึงจะชวนฟังเสนาะเพราะจับใจ

เสือนำ ในสมัยโบราณหมายถนอมทหารซึ่งมีหน้าที่สืบข่าวทาง
ฝ่ายข้าศึกมาแจ้งแก่ฝ่ายตน ในรัชกาลที่ ๖
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้ง
กองเสือนำขึ้นโดยมีพระราชประสงค์จะให้ผู้ไม่เคย
เป็นทหารได้รับการอบรมวิชาการ

เสือนำรักษาดินแดน เป็นชื่อเสือนำกองประจำมณฑลหรือภาค

ศีกษาจาริก หน้าที่จารควยวัตถุแหลมเป็นเรื่องราวต่าง ๆ

สุโขทัย เป็นเมืองหลวงแรกของอาณาจักรไทยในแหลมทอง

นครธม ชื่อเมืองหลวงเก่าในประเทศเขมรสมัยขอมมีอำนาจ

โบราณคดี เรื่องราวโบราณ

พงศาวดาร เรื่องตลาดบวงศสกุล โดยมากกล่าวถึงองค์
กษัตริย์

สันนิษฐาน ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน, คิดเอาเอง

(๑๔)

ป.ร.

อักษรย่อ กำกับพระนามพระเจ้าแผ่นดิน จากคำ
ปรหม - ราชาธิราช เข้าใจว่าเขียนแบบการเขียน
พระนามของกษัตริย์ของกฤษ ซึ่งลงท้ายด้วย
R. (R. = Rex คำละตินแปลว่าพระเจ้าแผ่นดิน)
เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ป.ร. คืออักษรย่อของ
ปรมินทร หรือ ปรเมนทร

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๓] ตำนาน

เรื่องนันทาทเลาถึงวัดถ้ำแก้ว

จุลศักราช

ศักราชที่ไซมาแต่ก่อน ซึ่งขคนเปลี่ยน

ใช้พุทธศักราช (การนับจำนวนขตาม

วิธีของกษัตริย์มอญองค์หนึ่ง)

พุทธศาสนายุกาล (พุทธ + ศาสนา + อายุ +

กาล) เวลาเป็นอายุพระพุทธศาสนา

เรียกว่า “พุทธศักราช” (การนับ

จำนวนข ตั้งแต่วันปรินิพพานของพระ

พุทธเจ้า)

พรรษา

ข

อาณาเขต เขตแดนในอำนาจปกครอง

เมืองสวย เมืองข ทตอง สง สง ของ ตามกำหนด

ไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน

ทะเลสาบ ห่วงน้ำใหญ่คล้ายข แต่โตกว่า

พราหมณาจารย์ (พราหมณ + อาจารย์)

พราหมณขเป็นอาจารย์

พราหมณ เป็นคนในวรรณหนึ่ง (อินเดียโบราณ

แบ่งคนเป็น ๔ วรรณ) ถือเพศไว้

ศัพท

คำอธิบายศัพท์

ผมนั่งขาวหม่นขาวเป็นพวกนกบวช มี
 หน้าที่ส่งสอนวิชาความรู้และประกอบ
 พุทธทางศาสนา ถือกันว่าพวกนม

กำเนิดมาแต่โอรสของพระพรหม

ลักษณะ ความเชื่องอ ความนิยม

ศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาที่ชาวอินเดียส่วน

มากนับถือ เป็นศาสนาเก่าแก่ตก

ท้ายบรรพมามาก่อนพุทธศาสนาเกือบพัน

ปี เดิมนับถือเทพเจ้าองค์เดียว คือ

พระนารายณ์ซึ่งเรียกว่าปรพพรหม เมื่อ

พระองค์มีประสงค์ที่จะสร้างโลก จึง

แบ่งภาคเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. พระอิศวร นามพระเป็นเจ้าผู้

สังหารโลก พระชายาชื่อ พระอุมา

๒. พระนารายณ์ นามพระเป็นเจ้าผู้

บริหารโลก พระชายาชื่อ พระลักษมี

๓. พระพรหม นามพระเป็นเจ้าผู้

สร้างโลก พระชายาชื่อ พระสุรัสวดี

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อวตาร

การลงมาเกิด การแบ่งภาคมาเกิด
หมายถึงพระนารายณ์แบ่งภาคลงมา
เกิดในโลกมนุษย์ถึงสิบปาง มีเรื่อง
ของแต่ละปางต่างๆ กัน (ขุนารายณ์
สิบปาง)

พระราม

(ราม แปลว่า เป็นทฤก) รามาวตาร
ปางที่ ๗ ของพระนารายณ์ เป็นโอรส
ท้าวทศรถกับนางเกาสรียา ครอง
กรุงอโยธยา มีมเหสีชื่อนางสีดา
มีโอรส ๒ องค์

๑. พระมงกุฏ ในเรื่องรามาวตาร
เรียกว่า พระกุศ ครองอาณาจักร
โกศล นครหลวงชื่อ สāvasthā

๒. พระลพ (โอรสองค์หนึ่งพระฤๅษี
วชิรมฤค ทำพิธีชุบขนเพราะเข้าใจว่า
พระมงกุฏซึ่งท่านรบฝากจากนางสีดา
ให้ช่วยเลี้ยงดูไว้หายไป แต่ความจริง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

นน นางสีดาพาโอรสไปเลี้ยงเลี้ยงเอง
โอรส ที่ ชุบ ขนใหม่จึงมีศกค เป็นพระ

อนชา

ศร

อาวุธชนิดหนึ่งใช้ยิงด้วยกำลังสายให้
ลูกลูกแล่นออกไป ลูกธน ลูกหน้าไม้
คณณ

รามาวตาร (ราม + อวตาร) พระนารายณ์แบ่ง
ภาคลงมาเกิดเป็นพระราม เป็น
นารายณ์อวตารปางที่ ๗

ศกคสทธ ขลัง (ศกค + สทธ = อำนาจ + สำเร็จ
ว. สำเร็จด้วยอำนาจ)

อานุภาพ อำนาจ ฤทธิเดช ความยิ่งใหญ่
ฤทธานุภาพ (ฤทธิ + อานุภาพ) อำนาจที่ยิ่ง
ใหญ่

หน้า [๔] สันสกฤต ภาษาอินเดียโบราณภาษาหนึ่ง เป็น
ภาษาราชการ คำภาษานี้ใช้ในภาษา
ไทยเป็นจำนวนมาก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ปรากฏ ภาษามันเมือง ใช้ตาม ท้องถิ่นต่าง ๆ
 ในอินเดียสมัยโบราณ ซึ่งสืบเนื่องมา
 จากภาษาตระกูลอริยกะ

ผู้ปมาภาษาวิจารณ์ ผู้พิจารณาภาษา ที่ใช้
 เปรียบเทียบกัน

สริมงคล สิ่งนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ

อริยกะ คนชาติหนึ่งซึ่งเป็นคนตระกูลของพวกเขา
 อินเดียโบราณ และชาวยุโรปโดยมาก
 ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า อริยกะ
 เป็นชาวอารยันชาติหนึ่งในเอเชีย มา
 ธุรานถิ่นเดิมทางทิศเหนือของอินเดีย
 ทางช่องโคเคอร์ เข้าแย่งถิ่นแดนจาก
 เจ้าของถิ่นเดิม รุกไล่พวกมีลักษณะ
 ถอยลงทางใต้ นโยถเทพเจ้าต่างๆ
 ซึ่งกลายเป็นศาสนาพราหมณ์

อภิเชก การรคนำ หมายถึงการแต่งตั้ง
 โดยการนำพรคนำ เช่นพจน
 เสวยราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ผ่านพิภพ ปกครองแผ่นดิน

อภิเษกนยะ พริตคนา

มูรธาภิเษก นารท พระเคียร ในงาน วาชาภิเษก

หรือพระราชพิธีอื่น

สรง อาบน้ำ รตนน้ำ ใช้สำหรับบรรพชิต
และเจ้า

หน้า [๕] คัมภีร์ ตำราที่ยกย่อง เช่นตำราทางศาสนา
ตำราโหราศาสตร์ ตำราแพทยศาสตร์
ไสยศาสตร์ ตำราที่วาดด้วยลหิตินเอนองด้วยเวท
มนตรคาถาซึ่งถือว่าได้มาจากอินเดีย
อรรถกถา คำอธิบายเรื่อง

ฤคเวท, ยชุรเวท (อยู่ในไตรเพท)

ไตรเพท ตำราพระเวทของพวกพราหมณ์, มี
๓ อย่าง

๑. ฤคเวท เป็นบทสวดสรรเสริญ

(๒๑)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เกียรติของเทพเจ้า และขอความคุ้มครอง

๒. ยศรเวท เป็นบทสวดในเวลา
บำเพ็ญผลกรรมอน ๆ

๓. สามเวท เป็นบทสวดเห่กล่อม
เทพเจ้าในเวลาทำพิธีช้ายัญ คือ พิธี
ทรมการฆ่าสัตว์ หรือโยนอาหารนม
เนยเข้าในกองเพลิงเป็นการสังเวย

เวลาต่อมา พวกพราหมณ์ได้จัด
ให้หม่อมการ "อาถรรพเวท" เพิ่มขึ้น
อีกเป็นประมวลเวทมนตร์สำหรับทำเพื่อ
ความสริมงคลประเภทหนึ่ง และ
สำหรับทำความชั่วร้าย ให้แก่ศัตรูอีก
ประเภทหนึ่ง

สวัสดิมงคล สิ่งทนามาซึ่งความสุข ความดี
ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง
ขณทัสมา เขตแดน เขตแดนส่วนหนึ่ง ๆ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อำนาจ สิทธิ กำลัง ความสามารถ ความ
บังคับบัญชา

ปราบปราม ทำให้กลัว ทำให้ร้ายคาบ กำจัด
ให้ร้ายคาบ

กบฏ การ ประทุษร้าย ต่อ ทาง อาณาจักร
ความทรยศ

ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผน

หน้า [๖] พ่อเมือง หัวหน้าปกครอง ซึ่งพลเมืองยินยอม
พร้อมกัน ยกขึ้นเป็นหัวหน้าอย่างเป็น
พ่อปกครองครอบครอง คือเจ้าเมือง
นั่นเอง

เจ้าเมือง ผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของประเทศ
ตั้งแต่ง ไปอยู่บังคับการต่างพระเนตร
พระกรรณ คือเป็นตัวแทนพระเจ้าแผ่นดิน
ไปปกครองดูแลราษฎร

ปาฏิหาริย์ การแสดงฤทธิซึ่งพนวสัยคนธรรมดา
จะทำได้

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

วาทาสัท พุทออกมาสำเร็จตามวาท พุค
บ

อย่างไรเป็นอย่างนั้น

ชะลอม เครื่องสานชนกหนึ่ง สานด้วยตอกเป็น

ตาห่าง ๆ กัน สำหรับใส่สิ่งของ

หน้า [๗] คำวิ คติ

แทรก เสียบ เบียดเข้าไป

ภิกษุ พระผู้ชายในพุทธศาสนา

คฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน ผู้ไม่ใช่ภิกษุ

หน้า [๘] สันพระชนม์ ตาย

กิตติศัพท์ เสียงเลื่องลือ (กิตติ—เลื่องลือ ศัพท์
—เสียง)

สถาป คำให้ร้ายให้เป็นไปต่าง ๆ

บุญญานุภาพ (บุญญ+อานุภาพ) อำนาจ

แห่งบุญ

อัญเชิญ เชิญ เชิญด้วยความนอบถอ

ลาผนวช สกจากพระภิกษุ

ครองราชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระเจ้าศรจันทราธิบดี (ศรีอินทราทิตย์) ปฐม

กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย พระบิดา

พระเจ้ารามคำแหง

เรื่องวงศ์ ๆ จักร ๆ หนังสือประโลมโลกอย่าง

หนังสือ มชอลงท่ายด้วยคำาววงศ์ เช่น

ลักษณวงศ์ มณเฑียรวงศ์ และชนชั้น

ด้วยจักร เช่น จักรเพชร จักรแก้ว

เข็นคาน เป็นคานกลอนเรื่องอ่านเล่น

สมัยก่อน

เหลวไหล ไม่ใช่เรื่อง เลอะเทอะ

หน้า [๕] นิทาน คำเล่าเรื่อง เรื่องนยาย

อัศจรรย์ แปลก ประหลาด

อุกนิหาร อำนาจ บุญขารม

วรบุรุษ ชายผู้กล้าหาญ นักรบ

สติปัญญา ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาด

เกกเต้ เรือนและคต

ไหวพริบ รู้ นักชนทนทนทนใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

กะละออม หมอน้ำ ตระกรายาชนสำหรับใส่น้ำ
คล้ายครุ (ดังที่ปรากฏในเรื่อง)

ครุ ภาชนะสานชนิดหนึ่งรูปกลมๆ ขาค่วย
ชนสำหรับตักน้ำ

บัญชา สั่ง คำสั่ง

วิตก เป็นทุกข์ ร้อนใจ กังวล

กำเริบ ชักเหิม แรงชน

หน้า [๑๐] ยกจู่โจม ยกเข้าไปโจมตีโดยไม่ให้รู้ตัว

อุปาย วิธ หนทาง กล เล่ห์เหลี่ยม

ลบลบ ล้างสูญ สูญหาย ลกซง

ประวิง หน่วงไว้ ทำให้เนิ่นช้า

โยมวัด ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติพระในวัด

อิสราภาพ ความเป็นใหญ่ในตัวเอง ความไม่ชน
แก่ใคร ความเป็นไทย

พิเคราะห์ ใคร่ครวญ

จดหมายเหตุ เรื่องราวที่มนุษย์บันทึกไว้

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๑๑] ประดิษฐาน ตั้ง

ปฐม ที่แรก ของตน

พระนครินทราชา กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๑๘๕๒ - ๑๘๖๗) เป็น

โอรสของเจ้าเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งเป็น

พระอนุชาของสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑

ไทรยเชื้อเชญ เขามาครองราชสมบัติ

กรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระรามาธิบดี

พระราเมศวรยอมถวายโดยดี มีราช

โอรส ๓ องค์ คือ เจ้าชายพระยาเจ้าย

พระยา และเจ้าสามพระยาเสวยราชย์

อยู่ ๑๖ ปี ก็นสวรรคต เจ้าชายพระยา

กษัตริย์พระยาภิรมย์ภักดีขึ้นครองราช

สมบัติ ไทชนช้างกันสนพระชนม์ด้วย

กันทั้งสององค์ เจ้าสามพระยาจึงได้

ครองกรุงศรีอยุธยา เป็นสมเด็จพระ

พระบรมราชาธิราชที่ ๒

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระมหินทราธิราช กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๒๑๑๑ - ๒๑๑๒) เป็น

โอรสสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กับ

สมเด็จพระศรีโยทย ในรัชกาลนี้ไทย

ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระมหินทรา-

ธิราชถูกคุมตัวไปกรุงหงสาวดี ได้

ประจวบสวรรคตเสียกลางทาง เป็น

กษัตริย์องค์สุดท้ายในราชวงศ์สุพรรณ

ภูมิ ไทยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ๑๕

ปี พระนเรศวรจึงก่อสร้างภาพใต้

กรมพระสนมพลเรือน มหนาทเกษของกบ

เครื่องนมัสการ โกลี และหีบ คุมขัง

เจ้านายที่ต้องโทษ สมัยสมบูรณา-

ญาสิทธิราชย์

พระมหากษัตริย์ซึ่งสถิตอยู่ ณ เมืองสุโขทัย

ตามทพอจะรไคณนม ๕ องค์ คือ

๑. พระเจ้าศรีธรรมาธิราช (พระ-

ราชบิดาพระเจ้ารามคำแหง)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

๒. พระเจ้าบาลเมือง (พระเชษฐา
พระเจารามคำแหง)

๓. พระเจารามคำแหง (ผู้จารึก
หลักศิลาที่ ๑)

๔. พระเจ้าฤทัยหรือพระบาทสมเด็จพระ
กรมมเทญวตฤทัยไชยเชษฐสุริยวง
(โอรสพระเจารามคำแหง)

๕. พระเจ้าธรรมกราช หรือพระบาท
สมเด็จพระกรมมเทญวตศรีสุริยวงศ์-
รามมหาธรรมราชาธิราช (โอรส
พระเจ้าฤทัย และผู้จารึกหลักศิลา
ที่ ๒ กับหลักศิลาเมืองกำแพงเพชร)

มณังศิลาบาต ซอแทนเห็นของพระเจารามคำแหง
อยู่กลางดงตาลกรุงสุโขทัย เวลาน
นำมาประดิษฐานอยู่ณวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม

หน้า [๑๒] ถ่องแท้ ชัดเจน ถูกแน่
สงสัย ไม่แน่ใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ท้วง

ทัก คัดค้าน

กระทุ้ง

ขอความ หวขอ เคาเงอน

หน้า [๑๓] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

เป็น พระ โอรส ในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ พระ องค์เจ้า
พรพรรณราย (น้องนางกรมสมเด็จพระ
เทพศิรินทราธิบดี) เป็นต้นสกุล
“จิตรพงศ์”

สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
เป็น พระราช โอรส ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระ
พระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรม
ราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา
พระพันวัสสาอัยกาเจ้า) ประสูติเมื่อ
วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๑
ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสา-
ธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สวรรคต

(๓๐)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗
พระชนมายุได้ ๑๖ ปี ๖ เดือน
๗ วัน

หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัว โปรดให้รวมหอสมุดแต่ครั้ง

รัชกาล ๔ คือ หอพระมนเทียรธรรม

และพททสังคหะ เข้าเป็นหอสมุดใหญ่

สำหรับพระนคร พระราชทานนามว่า

หอพระสมุดวชิรญาณ

อภัยไทย ยกไทย

หลักฐาน ความมั่นคงอันเป็นพนทตง พนเพ

มั่นคง

เกณฑ์ กำหนด หมาย บังคับ

พยาน ผู้เห็นเหตุการณ์ คน เอกสาร หรือ

สิ่งของซึ่งอาจเป็นหลักฐาน

กรงเก่า หมายถึงกรงศรียุคยา

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๑๔] พระมหาจักรพรรดิ กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา
 พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑ เป็นโอรส
 สมเด็จพระรามาธิบดี ๒ อินชาท่าง
 พระมารดาภิเษกสมเด็จพระชัยราชาธิราช
 มีพระมเหสีทรงพระนามว่า สมเด็จพระ
 พระสุริโยทัย ซึ่งเป็นวีรสตรีองค์แรก
 ในประวัติศาสตร์ไทย ในรัชกาล
 พระเจ้าหงสาวดีครองเมืองนครศรีธรรมราช
 โดยยกทัพมาตีไทย พระมหาจักรพรรดิ
 เห็นว่าจะต้านทานมิได้จึงยอมทำไมตรี
 กับพม่า

พระมหาธรรมราชา (เดิมชื่อขุนพิเรนทรเทพ)
 ราชบุตรเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 เป็นปฐมกษัตริย์วงศ์สุโขทัยครองกรุง
 ศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓
 พระมเหสี คือ พระวิสุทธิกษัตริ
 เป็นพระราชบิดาของพระนเรศวร ผู้ก
 ษัตริย์ไทย หลังจากที่เป็นประเทศ
 ราชพม่าอยู่ ๑๕ ปี

(๓๒)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระนารายณ์ กษัตริย์ กรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๑๘๘-๒๒๓๑ เป็นราชโอรส

สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็น

กษัตริย์ที่ครองพระองค์หนึ่ง จึงได้รับ

ถวายพระนามว่า “มหाराช” มี

พระปรีชาสามารถในการปกครองบ้าน

เมือง ในรัชกาลนี้มีสัมพันธภาพกับ

ต่างประเทศ เจริญถึงขีดสูงสุดสมัย

กรุงศรีอยุธยา โปรดฯ ให้ราชทูตไป

เจริญทางไมตรีกับฝรั่งเศส

ขุนหลวงบรมโกศ กษัตริย์กรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑ เป็นโอรส

สมเด็จพระพุทธเจ้าเลิศ ในรัชกาลนี้

ได้ส่งพระสงฆ์ไทยออกไปประดิษฐาน

ศาสนวงศ์ในลังกาทวีป ไทยเป็น

ไมตรีกับพม่าในยุคนั้น แต่เป็นอริกับ

มอญซึ่งตงตวเป็นเอกราช

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (เจ้าฟ้ากุ้ง) เป็นพระโอรส

องค์ที่ ๑ ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

บรมโกศ ทรงรับสถาปนาพระอิสริยยศ

เป็นเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาพิทักษ์ กรม

พระราชวังบวรฝ่ายหน้า ทรงมีความ

รทางอักษรศาสตร์แตกฉานมาก เป็น

กวีเอกแห่งกรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย

ทรงนิพนธ์ นนทโท ปันนเทศร คำหลวง

พระมัลลย์คำหลวง กาพย์เห่เรือ ฯลฯ

อนงค์

นาง นางงาม

อร

นาง นางงาม สวย งาม

ไร

รอยที่ถอนผมออกเป็นวงกลม เช่น

ไรผม ไรจุก เป็นแบบผมของสตรี

ตามสมัยนิยม

พระไชยราชา กษัตริย์ครอง กรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๘๘ เป็นโอรส

ในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ใน

รัชกาลนี้ได้เสด็จยกกองทัพไปตีเขา

(๓๔)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เมืองเชียง ตราบน กลบคิน จาก พม่าได้
ซึ่งเป็นเหตุทำให้พม่ากับไทยเป็นอริกัน
ต่อมาและยังยกกองทัพ ไปตีได้เมือง
ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่

หน้า [๑๕] บันไฟ

บันไฟคินคำจุดไฟเป็นกำลังส่งกระสุน
มณฑลพายัพ คินแคนฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ

ของไทย แบ่งออกเป็น ๗ จังหวัด คือ

๑. เชียงราย ๒. แม่ฮ่องสอน

๓. เชียงใหม่ ๔. ลำพูน

๕. แพร่ ๖. ลำปาง

๗. น่าน

ชายา เมีย (เป็นราชาศัพท์) ภรรยา

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๑

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
หน้า ๑	องกั เรืองละครที่แสดงแบ่งเป็นองกั องกั หนึ่งอาจแบ่งเป็นตอนหรือฉากอีกด้วย
คัม	บ้านชาหลวงประจำจังหวัดบางทเรียก ว่า จวน ในทนมหายถึงบ้านพระร่วง
สำราญ	สบายกายใจ
เบิกบาน	แจ่มชื่น สว่างใจ
เลื่องลือ	ร่ำลือกัน เชื่องแซ่
ไทยละโว้	สมัยนั้นชาวไทยแบ่งแยกออกเป็นหลาย พวกด้วยกัน เช่น ไทยสุโขทัยพวก หนึ่ง ไทยละโว้พวกหนึ่ง ไทยสุโขทัย นั้นเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร ส่วนไทย ละโว้ คือ ไทยที่ตั้งอยู่เมืองลพบุรี เคียงวัน เป็นไทยที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ของเขมร มีพระร่วงเป็นผู้ปกครองอยู่

(๓๖)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ธานี

เมือง

ชีวาत्म

ชีวิตตน (ชีว + อาत्म, ชีว — ชีวิต,
อาत्म — ตน)

ทายาท

ผู้รับมรดกสืบตระกูล

ครอบครอง ปกครอง

นรากร

หมู่คน

ราชวร

(นร + อากร,

นร — คน, อากร — หมู่, กอง)

ฤทัยถอน ถอนใจ (ฤทัยย่อมาจาก หฤทัย แปล

คณนา

การนับ

ถินคณนา สัตถ์ที่จะนับได้

หน้า ๒

พช

เมล็ดพันธุ์ไม

สิ่งที่จะเป็นพันธุ์ต่อไป

พนธ

พช เหลือกอ

ธัญญาหาร

อาหารคือข้าว

(ธัญญ + อาหาร,

ธัญญ — ข้าวเปลือก,

อาหาร —

ของกิน)

กนดาร์

อดคต

ผกเคอง

(๓๗)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พันเอญ

เพอญ บังเอญ

จวบ

ถึง

ส่วย

ของทเรยกเก็บจากพนเมืองส่งเป็นภาค

หลวง ตามวิธีเรยกเก็บภาษีอากรใน

สมัยโบราณ เงินช่วยราชการตามที่

กำหนดเรยกเก็บจากราษฎร

ส่วยน้ำ

พ่อเมืองละโว้จะต้องทักน้ำในทะเลสาบ

ชบคร ส่ง ไป ยัง นคร หลวง ของ ขอม

สำหรับใช้เป็นน้ำในพิธีมูรธาภิเษก ๓

ปี ต่อครั้ง

อนิจา

เป็น คำ ออกเสียง แสดง ความ สงสาร

หรือใช้เหาความหมายว่า น้ำสงสาร

ยินยอม

ยอม ไม่ขัด

สารพัด

ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ทั้งหมด

กระไร

อะไร อย่างไร

ทาส

ข้าท้าวไป คนที่เป็นเชลยหรือสมุทซาค

อิสรภาพจะทำอะไรได้ตามชอบใจ

(๓๘)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เพราะ มี นาย เป็น เจ้า ชวต คอย กต ข
บังคับ

อนาถ

นำสังเวช นำสลทใจ ไม่มที่พึง ควร

สังสาร

เกิดเป็นไทยต้องเบ็นทาส อนาถนัก เกิดเป็นไทย

แล้วต้อง ตก อยู่ในอำนาจ ของชาติอื่น

เป็นสังทนาสลทใจนัก

ขอม

เป็นชอทคนอื่นเรียกประเทศเขมร

เขมร

เป็นชอทชาวพนเมืองเรียกตัวเอง

ฟุ่มฟก

เจ็บชามาก

ยักย

พวกตราย หมายถึง ขอม

ประจักษ์

ชัดเจน แจ่มแจ้ง

ครา

ครั้ง คราว หน

รอด

หนีมาได้ อยู่ในอันตรายแล้วหลุดพ้น
จากอันตรายมาได้

ปลอด

พ้นไป รอดไป

ยบล

เวียงราว คด

หน้า ๓

พรงพรง

ครบถ้วน ร่วมใจกัน

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไพร่หลวง ทหาร (ในทศคำ “ไพร่” ไม่ได้
 หมายถึง ตำ หรือ เลว ตามที่ใ้
 ธรรมดา “ไพร่หลวง” นั้นทาง
 ราชการ คัดเลือกแต่คนไทยชั้น อี
 เท่านั้น ฆ่าหรือเชลยหรือชาวต่าง
 ประเทศเป็นไพร่หลวงไม่ได้

จอมเกศา พระเจ้าอยู่หัว หมายถึง เจ้าเมืองขอม

ยาม เวลา คราว

สล่า ช่าง ช่างชนิดหนึ่งเพาะปลูกกันใน
 ประเทศหนาว สำหรับทำขนมปัง

แสนอดใจ หนักใจเหลือเกิน

หน้า ๔

พงไพร ป่า

นิกร หมู่ พวก

ชนนิกร หมู่คน คือ ราษฎร

ล่า ฆ่า ทิ้ง ภายหลัง

ฤทธ อานาจศักดิ์สิทธิ์

ข้องจิต คิดใจสงสัย

จนใจ ไม่มีทางคิด

คำอธิบายศัพท์

ขอเลือนเวลาไป

สารบคบคอน คยคอินเบนนทนนสรอยยบท หมาย

ความว่า จิตอาหารให้พรอมสรวพ

สรรพ ^๑ทุกสิ่ง ^๒ทุกอย่าง ^๓ทั้งหมด

พลน เรว ควน ทนททนโด

แสน,แสนา กองทหาร กองทัพ หม่อมทหาร

๑๑๗ ๑๑๗

บรรณาการ ๕ ๒ ๒ ๑
 ๔ ๒ ๒ ๑

พระปราชัย หรือผลหมั้นตาม

หน้า ๕ แยก ๑. ผู้มาหา ๒. ผู้มาต้อนรับ ๓. คนต่างดาว ๔. คน

๒. ๒.
แปลกหนา

โศลก โฉลก ไชยคติ ฤกษ์คติ (เต็มหมาย)

๑
๒
๓
๔
๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

[illegible]

บุญโศลก ๒. ๕ ๔. ๑
 ๖. ๓

ผมบุญเขนทนาสรวเสริญ

เดชะ,เดช ยานาจิ

กุศล บุญ สังเกต ความ

ปาง เมอ ครง คราว

จ.จอน ค.ค.น.น พ.ราช.ร.ร.

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ประนอม

เอาอกเอาใจ ยินยอม

เทพไท

เทวดาผู้เป็นใหญ่

ปัญญา

ความรู้รอบรู้ ความรู้ทั่ว

ศกต

อำนาจ

สำนัก

ที่อยู่ ที่อาศัย

ทนาย

คนใช้ของขุนนางผู้ใหญ่

ไว

ทนทนใด ไม่ช้า

บกพร่อง

ขาดไป น้อยไป ไม่เต็มท

หน้า ๖

อชฌา

นิสัยใจคอ (ตัดมาจากอชฌาสัย)

มอชฌา

มกรียาค

ขัดข้อง

ติดขัด ไม่สะดวก

เสบียง

อาหาร อาหารที่จะเอาไปกินระหว่าง

เดินทางไกล

วาร

วัน ครั่ง คราว หน

ธรรมเนยม

แบบอย่างทนยมน

เรือนชาน

หมายถึง บ้านที่อยู่ (ชาน คือ ฝา
เรือนที่ไม่มีหลังคา)

เพลินเพลิน สนุกสนาน ร่าเริง

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ฉันใด อย่างใด เช่นใด

หน้า ๗ ยศ เกียรติคุณ

ขอเชิญท่านนายทหารผู้ยศ ขอเชิญท่านนาย
ทหารทนาย

ล้ม ชิม ล่องรสทุกวัยปลายลิ้น

สมควรเป็นบุตรบิดาท่าน ส้มเป็นลูกพ่อ เป็นคำ
ที่นักคุม ยอพระร่วง วามนัสยใจคอก
เหมือนบิดา

ภูบาล พระเจ้าแผ่นดิน ในทนต์หมายถึง ท้าว
พนม

โปรดปราน เอนดู รักใคร่

พระผ่านเฝ้า เป็นคำแทนชื่อของพระเจ้าแผ่นดินเช่น
เดยวภยคำ จอมเกศา

กรุณา ความสงสาร ความปรารถนาจะให้
อันพนทกข

เมตตา ความรักและเอนดู ความปรารถนา
จะให้ผู้อื่นได้สุข

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไชร

เป็นคำสำหรับเน้นความหมายของคำ

หน้า มีความหมายไปในทางว่า อย่าง

นั้น เช่นนั้น ทศเคียว

เมื่อน ครองน เวลาน

หน้า ๘ บคน

ชอกชา

ชา เจ็บ ระบม

บ่นป

ยบเป็น ย่อยยบ

อาญา

อำนาจลงโทษ

พระทรงยศ พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ท้าวพนม

ภูในย พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ท้าวพนม

พิโรธ โกรธ เคือง

หน้า ๙ ไมตรฉันท ความรักใคร่กันฐานเพื่อน

ฉันท่อน ลดหย่อนตาม

เดือตรอน ไม่เป็นสุข กระทบกระวาย

ไพร่พลโยธ พลรบ ทหาร

หน้า ๑๐ ละลาย ไม่เอาใจใส่ ทอดทิ้ง

เสบาย สบาย

แรนแคน ผิดเคือง ขัดสน ข้นจน

ฉันทา ความพอใจ ความรักใคร่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

แต่ส่วนในราชการงานเมืองไซ้ หมายความว่า
จะผ่อนผันไม่ได้ด้วยฉันทา ก็ราชการจะ
ผ่อนผันให้กันตามความพอใจรักใคร่กัน
ไม่ได้

เจ้าพาเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดิน

ผันผินผิด กลับทำความผิด

ยำเยง กลัว เกรง

หน้า ๑๑ ยากเย็น ลำบากมาก

เข็น ฉุดชน คั้นไป ทำให้เคลื่อนไป

ลำบาก ยาก แค้น

ประเพณี ขนบธรรมเนียม แขนงแผน

บรมฐาน เมืองใหญ่

เพรง เก่า ก่อน

ถึงลำบากยากแค้นแสนกัณดาร หมายความว่า

ชาวเมืองท่านเคยส่งจนถึงที จะลำบากยาก

นครบรมฐาน ครังนี้ควร แค้นอย่างไร

เป็นไปเช่นเพรง ชาวละโว้ก็เคยนำน้ำไปส่งถึง

นครหลวง ครังนี้ควรปฏิบัติเหมือน

เช่นก่อน

ข่มเหง ใช้กำลังรังแก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หย่อนกำลัง กำลังน้อย ถอยกำลัง

หน้า ๑๒

ยำเกรง

กลัว เกรง

ปรานี

เอ็นดู เผื่อแผ่

ไพร่ฟ้า

ฟ้า หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน ไพร่ฟ้า

หมายถึง ข้าราชการแผ่นดิน คือ

พลเมืองนั่นเอง

เจียนตาย

จวนตาย เกือบตาย

ทำลาย

ทลาย ทำให้หมดสิ้นไป

จงรักภักดี

ความนบถอ ความเลื่อมใส

พำนัก

ที่พัก แผลงมาจาก พัก

คะเนงร้าย

คิดร้าย

หน้า ๑๓

เครื่อง

ในทนต์ใช้เป็นกริยา เอาความว่า เป็น

เหตุให้ ทำให้

อัตรา

กำหนด เป็นประจำตามกำหนด

เกณฑ์ จำกัด

แต่อดร้าวรทสงเต็ม ยสับ หมายความว่า ส่วย

เล่มเกวียนใหญ่จึงได้ท นาทเคยส่งตามกำหนด

ต้องบรรทุกลงในเกวียน ๒๐ เล่มเต็ม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เอาเปรียบ

เอาฝ่ายตนให้เป็นฝ่ายได้

สำเร็จ

เสร็จ แล้ว สมประสงค์ บรรลุผล

ชักชวน

ลอบให้แม่นยา

สัญญา

ขอตกลงกัน

หน้า ๑๔ อุปาย

วิธี หนทาง เล่ห์เหลี่ยม มารยา

จันรรจา

พด กลาว

คิด

เรื่อง ความ

ธารา

น้ำ

ทวยหาญ

เหล่าทหารกล้า

เวียงชัย

เมือง

ยุบล

เรื่องราว หมายถึง เรื่องราวที่พูดไว้

หน้า ๑๕ สงสัย

ไม่แน่ใจ

ผู้ขุนขอม

พ่อขุนขอม หมายถึง ท้าวพนัชม

พ่อขุน

ผู้เป็นใหญ่ พระเจ้าแผ่นดิน

วจ

วจา คำพูด

สัจจา

คำจริง

แห่ง

สงสัย ระแวง

แคลง

สงสัย ระแวง

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์
 ปรีกษา หารอ ขอความเห็น พิจารณาหารอ
 ขาน กล่าว พศ
 กรมการ คณะเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น

หน้า ๑๖ เทพดาอารักษ์ เทวดาผู้พิทักษ์รักษา
 ผู้ทรงฤทธสหฤศศักดิ์ ผู้มอานาจอเนกศักดิ์
 ตู ข่า ฉน เรา
 อวย อำนวย ให้
 สุนทร ศิ งาม
 ยกยอ เชิดชู
 เกียรติ คำเลาเลอ คำสรรเสริญ
 ขมขมน เรว ทนท

หน้า ๑๗ แม่นมั่น แน่นอน เทียง ไม่ผิด
 กิ่ง ครอง

หน้า ๑๘ สลับซับซ้อน วางซ้อนกันเป็นลำดับ
 สะทอน กระเด็นกลับ กระตอนชน
 ดำริตรตรอง คึก ตรกตรอง
 ช่อง โอกาส ทาง
 สมหมาย ตรงกบตคคไว

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

วิตก เป็นทุกข ร้อนใจ กังวล

บรรลักษ์ ตาย

หน้า ๑๕ เกลือบแคลง ระแวง สงสัย

ประธาน ให้ (สำหรับเจ้านาย)

ไพศาล กว้างขวาง

กระจาด ภาชนะสานรูปเคียว ปลายกว้างกันสอย

กระบุง ภาชนะสานทึบรูปร่างกลมสูง แต่พนัก
กันเข็นลเอียดม ถ้าสานโปร่งกระเบ็น
ตะกร้า

หน้า ๒๐ มรรคา ทาง

ฉลาด เฉียบแหลม ไหวพริบดี ขัญญาทิ

แหลมหลัก ฉลาด คมคาย เฉียบแหลม

เกะกะ เกเร

ตบถ เอาศอกตีสข้างทั้งสองข้าง อย่างไก่อ
ตบถ เป็นการแสดงความคิดใจ

อย่าเพ้อตบถก่อนการ หมายความว่า อย่าคิดใจ
ก่อนทำการจะสำเร็จเป็นผล

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๒

ตอนที่ ๑

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
หน้า ๒๑ แคร่	ร้านเล็ก ๆ สำหรับนั่ง มีรูปเป็นส- เหลี่ยม พนเป็นไม้
สังเว	เครื่องทงกถวายเทวดา
บายศรี	ข้าวอันเป็นศรี ข้าวขวัญ ภาชนะใส่ เครื่องสังเวในพิธีทำขวัญ
ถ้อย	ชั่ว เลว ทรมาน
หน้า ๒๒ สู้	เจ้า สรรพนามบุรุษทั้งสอง เป็นคำท สู้ใหญ่หรือสู้อำนาจไซ่แก่ผู้น้อย
ชนม	เบิกบาน
อรุณ	พระอาทิตย์แรกขึ้น
มูลนาย	นายเดิม
สุราบาน	นำสุรา
หน้า ๒๓ อักโข	(ตัดมาจากอักโขภิน) มาก หลาย
อสุระยักษ์	ยักษ์อมมนุษย์พวกหนึ่ง เป็นศัตรูต่อ เทวดา

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
อำพราง	ขัณฑ์
หลักเคียง	หลบจากที่เคย
หน้า ๒๔ ขา	ทำให้หายเร็ว
แน่นหนา	มั่นคง
มาร	ยักษ์ ในทนต์หมายถึง เขมร
หน้า ๒๕ ศรี	มิ่ง มงคล ความสำเร็จ ความดี ความเจริญ
สุริยัน	พระอาทิตย์
เรื่องรอง	สว่าง สุกใส
สมจินดา	สมความคิด สมใจนึก
บำบวง	บูชา
ไม้ตรี	ความเป็นเพื่อน ความหวังดีต่อกัน
หน้า ๒๖ นอบน้อม	อาการซึ่งแสดงความเคารพอย่างสูง
ราศ	แหล่งที่อยู่ของเทวดาบนท้องฟ้า
นบ	ไหว
ไตรสรณะ	พึ่งสามประการ คือ พระพุทธ พระ ธรรม พระสงฆ์
รัตนะ	แก้ว

(๕๑)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สามรัตนะ แก้ว สาม ดวง หรือ แก้ว สาม ประการ
เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระไตรรัตน์
ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และ
พระสงฆ์

อนันต์ มากล้น ไม่สิ้นสุด

สรรพภัย อันตรายทุกอย่าง

เทवासुरาฤทธ เทวดาสู่มฤตฤทธ

สังสติด อยู่

วิมาน ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา

พระจักร พระนารายณ์

ปรเมศวร์ พระอิศวร (ปรหม + อิศวร)

พรหมา พระพรหม

เสอเมอง เทวดาซึ่งถือกันว่าเป็น เชือกยศรบมา

แต่โบราณ

ทรงเมือง เทวดาทิศมครองเมือง

หลักเมือง เทวดาซึ่งตั้งอยู่ที่หลักเมือง

อารักษ์ เทวดาทิศอัยยภักขารักษ์

จัตุโลกपालา เทวดาผู้รักษาโลกประจำทิศทั้งสี่

(๕๒)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

๑. ท้าวภูเวร (จอมยุทธ์) ประจำ
ทิศเหนือ

๒. ท้าวธตรฐ (จอมภูตหรือจอม
คนธรรพ์) ประจำทิศตะวันออก

๓. ท้าววิรุฬหก (จอมเทวดา)
ประจำทิศใต้

๔. ท้าววิรุฬภักษ์ (จอมนาค) ประจำ
ทิศตะวันตก

หน้า ๒๓ สโมส

ร่วมชุมนุมกัน ร่วมกัน พร้อมเพรียง
กัน

สุขสโมสร เป็นสุขพร้อมเพรียงกัน

สัมฤทธิ์ สำเร็จ

ประสิทธิ์ ทำให้สำเร็จ

สมปอง ตรงกับมุ่งหมายไว้

ผอง ทั้งหมด

(๕๓)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๒๘ นายเราท่านมีบุญมาก หมายความว่า
กล่าวอะไรสมบัติอย่างเต็มที่ พระร่วงมีบุญมาก
กล่าวอะไรออกมา ก็ไต่ผลเหมือน

ปากพูด

บารมี บุญอันไต่สร้างสมไว้

เกษม สบายใจ

นิเวศน์ ที่อยู่ วง บ้าน

เขตขัณฑ์ เขตแดน บ้านเมือง

ยิบ ละเอียด

หน้า ๒๔ บังอาจ ไม่ยำเกรง ล่วงเกิน อาจเอื้อม

ประมาท คุ้มกัน

แมเสยสตัยตองวายฉ้วน (จากคติพจน์ของเสยปา

“เสยสพอปาเสยสตัย”) หมายความว่า

ว่า ถ้านักคุ่มไม่ปฏิบัติตามที่ตกลงไว้

ก็ต้องตาย หมายความว่า จะฆ่าเสย

ให้ตาย

ขมขมน เรว พลน ทนท

(๕๕)

ตอนที่ ๒

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๓๐

โห่

สนาม ทเตยน ทวาง

เสียงที่เปล่งออกมามากๆ เป็นเสียงนำ

เพื่อแสดงถึงความพร้อมเพรียง

องม

อกทก เอะอะ

กระหึ่ม

คึก คุ่ม

หน้า ๓๑

ลือ

โจษกัน

ช่อ

ตรง ไม่คด

ตราขู

เครื่องขึงมทขึงสองข้าง

ช่อดังตราขู เป็นคนตรงเที่ยงธรรมดุจตราขู

นิตย์ เสมอ เที่ยง ยั่งยืน

จะบัญชาว่าไรได้เป็นนิตย์ หมายความว่า พระร่วง

คนทำตามจิตทุกเมื่อไป จะสั่งอย่างไร คนก็ยอม

ทำตามทุกอย่าง

ตำรา

แบบ อย่าง

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
หน้า ๓๒ อหังการ	ทะนงตน อวดดี หยิ่ง จองทอง
ยอกร	ยกมือ
สามลา	สามครั้ง สามหน
หน้า ๓๓ เสาะหา	ค้นหา
จะตุลกศัตรุไม่ควรที่ หมายความว่า ไม่ควรจะ	
ตุลกศัตรุ (พระร่วง)	
โทษ	ความผิด
เทวัญ	เทวดา
ฤทธิรุทร	ฤทธิร้ายแรง ฤทธิมาก
หน้า ๓๔ จรจรด	มาถึง
พิกุล	ผิดปรกติ แปลกไป
วารี	น้ำ
หน้า ๓๕ ตามตำรา	หมายความว่า อย่างที่เคยทำ คือ
คักน่าจากทะเลชุบศรมาให้อย่างที่เคย	
ปฏิบัติมาแต่ก่อน	
แปล	เพียบ เต็มที่
หน้า ๓๖ ริ	แรกคิด แรกทำ
จำ	ขบขัน สนวนให้หัวเราะ

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

น้ำข้า น้ำหัวเราะ

ซึม เล็ดลอดไปตามช่องเล็ก ๆ

หน้า ๓๗ กำกับ ควบคุม คุแล

การุญ ความกรุณา

ย่นย่อ ทอถอย

โพล่ภัย อันตราย

ท่านน่^๕เก่ง หมายความว่า ท่าน
กว่าพ่อเมืองไทยในเมื่อเพรง น้^๕ฉลาดกว่าพ่อเมือง
ไม่ยำเียงย่นย่อต่อ คนก่อน ช่างไม่กลัว
อันตราย^๕บางเลยหรือ

วินัย ระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ

หน้า ๓๘ พระทรงศรม เจ้าเหนือหัว หมายถึง ท้าวพนม

ทนต์ พุทพรมปรัม ทกทวง

ทรวง อก

หน้า ๓๙ อดส อาย

เกียรตยศ ยศคือความสรรเสริญ

พอน คำพูด ถ้อยคำ

(๕๗)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

จะคนคำก็เสียเกียรติยศ จะไม่ยอมขนน้ำไป

ผิดพจน์ชาวไทยจะติได้ คนไทยจะว่าได้

บันกราวราวกับบ้า พร่ำพูดอย่างไม่พอใจมาราว

กบเป็นบา ขนเสียงเอตองเหมือนคนบา

กระหน่ำ ชำ ๆ ลงไป อย่างตักชำ ๆ

ย่า เขยตเขยน

หน้า ๔๐ ฐัญญาสาธิต ขาวเปลือก

สาราลักษณา หนังสือ จดหมาย

ตอนที่ ๓

หน้า ๔๑ ท้องพระโรง ท้องที่สำหรับข้าราชการเข้าเฝ้าพระเจ้า

แผ่นดิน

เสวต ขาว

ฉัตร เครื่องสูงทำเป็นชั้น ๆ ใช้สำหรับปักเป็น

เกียรติยศ

ระบาย รมผ้าทหอยลง

แดรงอน ช่อแดรงชนิดหนึ่ง ใช้ในพิธีหลวง

มโหระทึก เครื่องประโคมชนิดหนึ่ง เป็น รูปกลอง

หน้าเดียว ทำด้วยโลหะ

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ชนบท หวเมือง

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นสิรรพนามบรม
ที่ ๒ สำหรับใช้เวลากราบบังคมทูล
พระมหากษัตริย์ให้ทรงทราบ

บงกช บัว

บงกชมาศ ดอกบัวทองใช้ร่วมกับพระบาท หมายถึง
ความว่า เทาผู้มีบุญ

เกศ เกศา หวี

บ่ ไม่

หน้า ๔๒ กิจจา กิจ ธุระ งาน หนาท

เกษมศานต์ ชนชมยินดี ไปรุ่งอารมณ์

การณ เหตุ เรืองราว

ผดปลั่ง ผดพลาต

อภัย ยกโทษ

ระบอ เลื่องลือไป

หน้า ๔๓ เรืองรอง รุ่งเรือง สว่าง สุกใส

พญาเดโช คำว่า “พญา” เป็นคำโบราณ แปลว่า
เจ้าแผ่นดิน เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า แต่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พญาเศโสนเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่
ของขอมเท่านั้น ขางทกเรยก ออกญา
เศโ

ตัดไฟต้นลม คัมไฟที่ไหม้อยู่ต้นทางลมที่จะพัดมา
บ้านเราเสียก่อน เป็นคำพ้องเปรียบ-
เทียบ หมายความว่า ระงับต้นเหตุ
เสียก่อน

หน้า ๔๔ แถลงไซ ขอก เล่า

ถนน ทะลทะลัน วนไปต่าง ๆ

ฟังไม่สรรพ ฟังยังไม่หมดเรื่อง

ตาขาว หลวกลว มักใช้กับคำว่า หลวกลว เช่น
“หลวกลวตาขาว”

นรินทร์มหาศาล กษัตริย์ผมั่งคั่ง

มัจฉวน พระอินทร์

เทวินทร์ (เทว + อินทร์) จอมเทวดาหมายถึง
พระอินทร์

อินทรีย์ ร่างกาย

โอณอินทรีย์ นอมนกาย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อภิวันทน

การกราบไหว้

หน้า ๔๕

เภทภัย

ภัยต่าง ๆ

ขยัน

ขยันแข็ง

นัก

เขมรใช้เป็นคำนำหน้านาม อย่างคำว่า

นาย ท่าน นักคุม ก คือ นายคุม หรือ

ท่านคุม นั่นเอง

ข้าหลวง

ผู้มีตำแหน่งซึ่งพระเจ้าแผ่นดินส่งไป

ราชการ

เสียด

แพ้ว พลาดท้วงท

อ่อน

อ่อนหวาน

หน้า ๔๖

สบ

ถึง พบ

ไทร่ตรอง

ตรกตรอง คึกทขทวน

ตระหนักใจ แน่ใจ ชัดแจ้งใจ

หน้า ๔๗

จินดา

ความคึก ความนุก

โดยดาย

โดยง่าย

ชอบกล

เขาที่ แปลก

หน้า ๔๘

ตฉินนินทา

ตเคยนลยหลัง

(๖๑)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สำ

พวก หมู ทนหมายความว่า หมก
ทั้งพวก

สัจฉาว่าท

พูดจริง จริงต่อวาจา

หน้า ๔๕ ระบอบ

แบบอย่าง ธรรมเนียม

ทะนง

ถือ

องอาจ

กล้าหาญ สง่า ผึ่งผาย

อหังการ

ถือตัว เย่อหยิ่ง

ผลุนผลัน

เหวี่ยง ใจเร็ว ไม่ระมัดระวัง ไม่ยั้งใจ

หน้า ๕๐ กระหนาบ

ซ้ำเติม

จลาจล

วุ่นวายใหญ่

ยุคลบาท

ยุคล แปลว่า ทั้งคู่ ยุคลบาทาแปลว่า
เทวาทศนามบรรพต ๒ สำหรับเจ้านาย
พระเจ้าแผ่นดิน ว่า ฝ่ายบาท ใต้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาท

แสนยา

กองทัพ

โยธา โยธี

พลรบ ทหาร

บุญญาธิการ

บุญขารมี (บุญญา + อธิการ)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๕๑ พระราชาชาญา โทษหลวง

เคิบ ไหญ่

กั้น กุ กล้า

บรรหาร คำสั่ง

สามานย์ ทวไป ชั่วชาสามานย์ ชั่วชาทวไป

ทุกอย่าง

ไฟท ฝนแผ่นดิน

อาสา ส้มคร ทำโดยเต็มใจ

ชิงชัย รบกัน

ชวัน ชวค

หน้า ๕๒ จองผลาญ ทำลายล้าง

สังหาร ฆ่า ทำลาย

พาลา พาล อ่อน เลว ชั่ว

สนเสียนพาลา หมกคัทร

บาราบ ปราย ทำให้แพราย

อาญาสิทธิ อำนาจเกกขาภ คอสดอกทแม่ทพไทรท

พระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดินในเวลา

(๖๓)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไปสงคราม เป็นต้น มกมสังสำคัญเป็น
เครื่องหมาย โดยมากเป็นพระแสงดาบ
ซึ่งเรียกว่า พระแสงอาญาสิทธิ์

บัจจามิตร

ข้าศึก ศัตรู

ชนขอม

พระเจ้าแผ่นดินขอม หมายถึงท้าวพนม

คำแหง

เชิง

บุชต

บุชา

เลอ

เหนือ เลอกบาล เหนือหัว

นานา

ต่าง ๆ

หน้า ๕๓

คุ้มเกรง

ปกครองไว้ให้คนอื่นเกรงกลัว

พระทรงภพ พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึงท้าวพนม

ตรลบ

(อ่านตระหลบ) พง

พิภพ

โลก

กาจ

กล้า เก่ง ร้าย

เก่งกาจ

เก่งกล้า

หน้า ๕๔

สวัสดิ์

ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง
ในตนหมายถึง ให้เดินทางไปด้วย
ปราศจากภัยอันตราย สะดวกทุกอย่าง

(๖๔)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ชัย

ความชนะ

ปราบ

กำจัด ทำให้ราบ

ประโคม

ทำเพลงดนตรี

คาบ

ครึ่ง คราว

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๓

ตอนที่ ๑

หน้า ๕๕ หอ

เรือนซึ่งใช้เฉพาะกิจการอย่างใดอย่าง

หนึ่ง เช่น หอพระ หอนง

ปรึกษา

หารือ ขอความเห็น พิจารณาหารือ

ขุนหลวง

พระเจ้าแผ่นดิน เป็นคำโบราณ ต่อมา

เลิกใช้

ประจวร

เจ็บ บัวย (สำหรับเจ้านาย)

จอมธานี

เจ้าเมือง

ทิวังคต

ตายไปสู่สวรรค์ (ใช้สำหรับพระยุพราช
หรือเทียบเท่า)

รวนเร

ไม่แน่นอน ไม่แน่ใจ

(๖๕)

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

เชยชด เพิ่มเติม ไซ้แทนที่เสียไป

หน้า ๕๓ ประชัน สู้รบ แข่งขัน

จะต๋านทานกำลังทัพขอม อันพรั่งพร้อมอาวุธ
แข็งขัน ทังทหารเขาชาญเชิงประชัน จะสู้กันมี
แต่แพ้กำลัง หมายความว่า จะต่อสู้กับกองทัพขอม
ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยกำลังอาวุธ แข่งขัน
ทั้งการรบกันแต่จะแพ้

ศัตรารัฐ ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง (ศัตร+
อาวุธ)

ขลัง กำลัง แรง ไซ้ในความศักดิ์สิทธิ์

เทียบ เหามาใกล้ชิดเสมอกัน

ขลาด ขยาด กลัว ไม่กล้า

หน้า ๕๓ หมั่น ไม่ระวัง เกือบพลาด

ย่อท้อ ไม่คิดสู้

ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย จากสุภาษิตโบราณ
“อาสาเจ้าจนตัวตาย”

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ฉันท

เช่น

ฉันทพล

เช่น ส่วย คอสะลวตของตนถวาย

ดังส่วย

บทสร

เทอมนมสง่า หมายถึงเทอนนเอง

อัปรีย

ชวชา เลวทราวม

ลมปราณ

ลมหายใจ

รำคาญ

รบกวน

หน้า ๕๘ ถ้าแม่มปรารถนาพร้อมอยู่จะต่อสู้ตัวเราหาขัด

ไม่ เราขอแต่เพียงอย่าชะล่าใจ ยกไปสู้รบเขา

กลางแปลง พระร่วงกล่าวว่า เมื่อทุกคนปรารถนา

จะต่อสู้ตัวท่านก็ไม่ใช่ขออย่าชักเหิมใจ

ยกไปต่อสู้ซึ่ง ๆ หน้าไม่ได้ ต้องใช้วิธี

จู่โจมโดยไม่ให้ข้าศึกรู้ตัว

ชะล่า

เหิมใจ ใ้ใจ กำเริบ

รณ

สู้รบ

คู

ทุกคนซึ่งขกเป็นคลองหรือร่องเพื่อล้อม

ท เช่น บานหรือเมือง คลอง

	ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
	กาย	ทพกกองทพ
	มาเร็ว	คนเกินข้าวไซ้มาเป็นพาหนะ
หน้า ๕๕	ระคาย	ทำให้กระเทือนใจ
	โรมรัน	รบพุ่งกัน
	แบ่งปัน	แบ่งให้ตามส่วน
หน้า ๖๐	หาญฮัก	กล้าทวยความคะนอง
	ชัยชาญ	ว่องไว ชำนาญ คล่องแคล่ว
	ทนทาน	มั่นคง ไม่เป็นอันตรายง่าย
	หยิบมอ	เลกนอย
	งง	มึน คึกไม่ออก
หน้า ๖๑	ออ	โบราณไซ้เป็นคำแทนข้อผิดพลาดหรือ
		อ้างถึง สำหรับไซ้แก้ผิดเสมอกันหรือ
		ต่ำกว่า เป็นอย่างกันเอง
	ตน	ตกใจแล้วงันอยู่ ตะลึงพรงเพร็ด
	คืดคด	คืดไม่ตรง โกง
	ประจาน	ประกาศความชั่ว
	ลุ่มจม	ล้นเนื้อประกาศตัว
	แม่นแล้ว	แน่นอน ไม่ผิด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๖๒ กัมพูชา

เขมร

เล้าล่อ

โจยกันอย่างแซ่แซ่

วังรัตน

วังแก้ว วังอันประเสริฐ หมายถึง

วังท้าวพนม

ทูลเกล้า

ในท้นแปลว่า เจ้าเหนือหัว หมายถึง

พระร่วง

อิทธิ

ฤทธิ อำนาจศักดิ์สิทธิ์

สามารถ

มีคุณสมบัติเหมาะแก่การจัดทำสิ่งใด

สิ่งหนึ่ง

ผู้วิเศษ

ผู้ยอดเยี่ยมในทางวิทยาคุณ

หน้า ๖๓ คอตาน

คอส

ประยुทธ

รบ คอส

ณรงค์

(ตัดมาจากคำณรงค์) การรบ การ

ทำสงคราม

หน้า ๖๔ ชวัง

ชีวิต

สะทก

หวาดกลัว ตกใจ

หน้า ๖๕ บันบ

ยับเยิน ย่อยยับ

ทารุณ

โหดร้าย

(๖๘)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ฉุนเฉียว

โกรธเร็ว

เร้น

ซ่อน หลีก หลบ

สาระแน

แต่ไม่เข้าเรื่อง ไม่ใช่กิจของตัวก็สอด
เข้าไปทำ

ท่ามกลาง

ตรงกลาง ระหว่างกลาง

หน้า ๖๖ ประจัญ

ต่อสู้ สรรบ ต้านทาน

แสรัง

แก่ง

จู่

ไม่ระวัง

ฉกาจ

คร้าย เก่งกาจ

พยาบาท

ปองร้าย ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น

หน้า ๖๘ ขอมม้วยมรณา ขอมตาย

หมอง

ซุ่น มัว ไม่ผ่องใส

พจมาน

คำพูด

หน้า ๖๙ แพร่งพราย กระจ่ายไป เบียดเผย แผ่ไป

ประพาส

เที่ยวไป

รำไร

ซึกซ้า ซ้าๆ ซากๆ อยู่คนเดียว

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ตอนที่ ๒

หน้า ๗๐ ผาภัย ทนร้อนนตราย

ประชาชนรกร พลเมือง

ประหนึ่ง เช่น คิง เหมือน

เหยื่อ เสร็จลือ

เชื่อ โง่ ไม่รู้เท่าถึงการ

หน้า ๗๑ สุรารักษ์ เทวภาพพิทักษรักษา อารักขเทวคา
บทจร เค้นไปหน้า ๗๒ เสน่หา ความรัก
กาสรวล โคกเศร้า คร่ำครวญ ร้องไห้
โหยหวน คร่ำครวญถึงไม่รู้จักหยุด
กลยา นางงาม หมายถึง นางจินตนมารดา
พระร่วงหน้า ๗๔ ไยดี เอาใจใส่
มารศร ผู้สง่า หมายถึงนางจินตน
ตอนที่ ๓หน้า ๗๔ วุ่น ยุ่ง เป็นอิสระมากเกินไป โกลาหล
ผู้หญิงยิ่งเร็ว ยิ่งเร็วเป็นอู่ทาสร้อยขบถ มิได้มี
ความหมายในทางใด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เหลือเฟือ

มากเกินไป

สมถวิล

ตรงกับที่คิดไว้

ประโลม

ฟังใจ ทำให้ฟังใจ

ยุพิน

หญิง

หน้า ๗๕ แหนหวง

หวง

หน

ตรงคราว

แต่ขออย่าให้ประมาทชาติศัตรู

อันคนเฒ่าเหล่าครูท่านสอนไว้

ว่าไม่ล้มข้ามได้ อย่าข้ามคน

มิฉะนั้นจะบป็นเพราะประมาท

นักคุมเตอนทหาร

มิให้ประมาทชาว

ละไว้ อ่างสุภาณิต

ที่ผู้ใหญ่สอนไว้ว่า

ไม่ล้มข้ามได้ แต่คนล้มไม่ควรข้าม

หมายความว่า ไม่ให้ถูกเพื่อนมนุษย์

ควยกัน มิฉะนั้นจะย่อยยับเพราะความ

ประมาท

หน้า ๗๖ ชำรง

ทรงไว้ ชูไว้

เที่ยงธรรม

ตรงตามธรรม

สุจริต

ประพฤติชอบ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โจิตเจ้า เอาใจออกหาก กล่าวร้ายเจ้านายของ
ตนเอง

สวามิภักดิ์ อ่อนน้อมนัยเป็นนาย ยอมตนหรือมอบ
ตนอยู่ใต้อำนาจ

เยาะเย้ย พุคหรือเสียดังกริยาจงใจล่อให้รู้สึกอาย
และเจ็บใจซ้ำใจ

กะเรือกะระ แต้งตัวพระร่วงพระร่วง แยกหรือหอยของ
พระร่วงพระร่วง

จัญไร ชั่วช้า เลวทราม

หน้า ๗๗ บุ๊กบัน ยากหน้าเข้าไป

ปลอมพล ปลอมตัว ปลอมเป็นไพร่พลในกองทัพ

ตกประหม่า สะทกสะท้าน

ชุลมุน วุ่นวาย ชวักไขว่

อาราม มั่งหมายอย่างรบรอน ตกใจกลัว

กะลา ส่วนแข็งทนมเนอมะพร้าว ถาผาครึ่ง
ชกทนมู เรยกว่า กะลาตัวผู้ เพราะ
เป็นส่วนขนของลกมะพร้าว ชกทนม
เรยกว่า กะลาตัวเมีย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อำพราง

พูดหรือแสดงอาการไม่ให้ความจริง
ปกปิดโดยลวงให้เข้าใจไปทางอื่น

พุทโธ'

เป็นคำเปล่งเสียงแสดงความรู้สึก
เป็นต้น

หน้า ๓๘ จำนวน เล่นถ้อยคำ

้องอ

นั่งอต่อ

ร่น

เร่งรัด

โร่

เร็ว

ตระเตรียม จัดไว้พร้อม

โกหก

พูดปด พูดเท็จ

หน้า ๓๙ พรานป่า ผู้หากินในทางจับสัตว์หรือยิงสัตว์ในป่า

ล

หน

ประสบ

พบ

หมิ่นประมาท คหมิ่น

แค้น

ฝัน ชน สะเออะ

กำเร็บเลียบส่าน เลียบส่านเป็นอุทยานสัตว์ขยบท

สัญชาติ

ผู้ที่อยู่ในบังคับประเทศชาติเดียวกัน

(๑๕)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เด็ดลอด

แอบซ้อนไป

คำดิน

พญาเตโชใช้อุบายโดยวิธีแปลงตัวเป็น
คนไทย และไปโดยอาการแอบซ้อน
ไป ประหนึ่งว่า แทรกพื้นแผ่นดินไป
จึงเรียกว่า ขอมคำดิน มิใช่แทรก
ไปใต้ดินได้จริงๆ

หน้า ๘๕ พลไกร

พลยิ่งใหญ่ หมายถึงพลทหาร

คำอธิบายศัพท์ในองก์ที่ ๔

ตอนที่ ๑

หน้า ๘๖ ควด

คือการเล่นชนิดหนึ่ง ใช้เบี้ยทอดแล้ว
เดินแต้ม

โทโส

ความโกรธ ความฉุนเฉียว

โมหันธ์

โกรธ ความมีคัมน์ด้วยความหลง
ความเขลาถึงตาชอด

พันฟอน

พันให้ย้อยยิบ

สรร

เลือก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

มุ่น กระหมวก

มุ่นเกล้าเฝ้าผม กระหมวกผม

สะกดรอย ตามไปโดยไม่ให้รู้ตัว

หน้า ๘๗ ดาล เกิด

ดาลโทโส ยังเกิดความโกรธถึงขนาด

เสงี่ยม รมัถรวัง เรียบร้อย ไม่กระนอง

เจียมตัว รู้จักประมาณ เสงี่ยมตน

คลั่งคลุ้ม กระวนกระวาย กลุ้มใจ

ไหวติง ทักท้วง แก่คำคำนั้น

วายชนม์ ตาย

แหกกล่อม หนีจากที่ล่อม

รพล กองทหาร กองทัพ

หน้า ๘๘ สัปดน อุตรินอกเรื่อง หยายโลน

ผิง อด ทำให้อ่อนหรืออ่อน

เพิง หลังกาด่านเคียวท่มงลาดไป

เพิงที่พก ค่ายที่พก (ปลูกเหมือนเพิง)

หน้า ๘๙ ระรว สัน

กระเถิบ ขยับเข้าไป

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โซน

ลูกสว่าง

หน้า ๕๐

ยาสะกด

ยาทำให้นอนหลับ

ยาม

ถุงผ้าสำหรับห่อศพ

ชอบกล

แปลก

ตอนที่ ๒

หน้า ๕๒

เขลา

โง่ อ่อน ไม่รู้เท่าทัน ไม่มีไหวพริบ

สาส์

(คัดมาจากประสาประสี) เรื่องราว

ความเป็นไป

ไม่รู้สาส์

(ประสาประสี) ไม่รู้เรื่อง (ไม่รู้

ภาษา หรือพูดไม่รู้เรื่อง)

นั่ง

เฉย เงียบ

คาย

เพิกเฉย ไม่เอาใจใส่

ด้อม

แอบซ่อนเข้าไป

สมมาตหมาย สมที่มุ่งหมายไว้ สมประสงค์

แสนกล

มากด้วยเล่ห์กล

มีอุบายมากมาย

ฉลาดแกมโกง

หน้า ๕๓

ไพโรสณฑ์

แนวป่า

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๕๔	ชะล่าใจ	เห็นใจ ใต้ใจ กำเริบ กล้าล่วงเกิน
	ราตร	กลางคืน เวลาค่ำ
	เชิง	ท่าที่ ท่วงที
หน้า ๕๕	อภิปราย	(ตัดจากอภิปราย) อธิบาย
	แม่เจ้า	หมายถึงนางจันทน์มารดาพระร่วง
	โฉมฉาย	รูปงามสดใสร
หน้า ๕๖	วាយปราณ	ตาย หมดลมหายใจ
	ชนมาน	มาจากคำ ชนม์ แปลว่า ชาย
	สงกา	ความสงสัย
หน้า ๕๗	วายนวัน	ตาย
	อาธรรม	ไม่เป็นธรรม ไม่เที่ยงธรรม
	พ่าย	แพ้
	พลันธ	กองทัพ
	คินัน คินัน	คำใช้แทนชื่อผู้พูดในทูลสภาพ ตามแบบ ผู้หญิงใช้คำ อฉัน ผู้ชายใช้ว่า คฉัน
หน้า ๕๘	พหลพลไกร	กองทัพใหญ่
	สังค	เงยบเขยบ ไม่มีเสียงอะไรออก
	โหม	รบ ระดม

(๓๕)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๕๕ นางแก้ว นางผู้ประเสริฐ หมายถึง นางจันทน์
สุราลัย เมืองสวรรค์
สาธุการ แสดงความเห็นชอบด้วย
ประมุข เพิ่ม เต็ม
ตอนที่ ๓

หน้า ๑๐๑ สัญญาณ์ เครื่องหมาย

หน้า ๑๐๓ สันแรงสนฤทธ หมดกำลัง หมคอำนาจ
อย่าขัด อย่าขัดความผิดไปถึงคนอื่น
พทกษ คแล คุมครอง
จ้วเงย จ้วง

หน้า ๑๐๔ ฟาดฟัน เอาของมีคม เช่นดาบฟาดลงไป
เชลย พวกข้าศึกที่จับมาได้
ยุทธนา สงคราม การรบพุ่ง ในที่นี้หมายถึง
สนามรบ

ควรที่ไปตายดาบหน้า หมายถึง ยังไม่ควรตาย
ด้วยเหตุเล็กน้อยเพียงเท่านั้น ควรตาย
ด้วยเหตุสำคัญกว่านี้

(๘๐)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๑๐๕ ราษฎร รุกขราญ รม
เหม่อ เผลอ ไม่ตั้งใจระวัง
ฉกรรจ์ เก่งกาจ แข็งแรง
คลาไคล เค้นไป เคลื่อนไป

หน้า ๑๐๖ โปร่งปลอด พันภัย
อัญชลี ไหว้ การประนมมือ
คำอธิบายศัพท์ในองค์ที่ ๕

หน้า ๑๐๗ ผนวช บวช ใช้สำหรับเจ้านาย
ทรงชัยพระอรหันต์ ผาเหลืองทพระนุ่งห่มซึ่งเป็นทอง
เคือง หมายถึงของ พระสังฆมณีสรรพ
อรหันต์
กระพัด ผูกมัด หมายถึง นุ่งห่ม
ได้เอาทรงชัยพระอรหันต์ เขาความว่า ได้มา
มากระพัดพองอยู่เป็นสุข บวชพองผาเหลือง จึง
เป็นสุข
ชบานาสงฆ์ พระสังฆ

(๘๑)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ปลง ปลด วาง

ศาสนาตถาคต พุทธศาสนา (ตถาคต - พระผู้
ไปแล้วอย่างนั้น เป็นพระนามของ
พระพุทธเจ้า)

หน้า ๑๐๘ อนาถใจ น่าสลดใจ

เมียงมอง แอ้มอง

หน้า ๑๐๙ นำหลากจิต นำประหลาดใจ

พูดแปร่งแกว่งทำนอง สำเนียงพูดแปร่ง หรือ
เพี้ยนไป

ประสก (จากคำอวยสก) ผู้เคร่งครัดในพระ
พุทธศาสนา ห่วง เรยก สก จาก
อวยสก ทนไซเป็นคำทเรยกคฤหัสถ์
ผู้ชาย

รูป ภิกษุใช้คำแทนชื่อของตนเองว่า รูป
เพราะท่านถือว่าตัวของท่านเองไม่มีตัว
ไม่มีตน และใช้เป็นลักษณะนาม เช่น
เรยกพระภิกษุ พระสงฆ์ ว่าพระสงฆ์
๕ รูป พระภิกษุ ๑ รูป เป็นต้น พระ
ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเรียกว่า สงฆ์

(๘๒)

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

กฏ ทอຍຂອງພະກັກຊ

วาสนา ບຸນທຸສຽງສມມາແຕກອນ

อายุขัย ສັນຊວດ

หน้า ๑๑๐ เอาพลองรำเสียดายคานที่ เอาไม้พลองตีเสียดให้
ตายคาน

สลัดแขน สะบัดแขน

หน้า ๑๑๑ เตะว มัด

ไขสอ ອຸ່ງແລ້ວທຳເປັນໄມ້ຮູ້

หนาดาน ໄມ້ອາຍ

เดयरจณาน สัตว์นอกจากมนุษย์

โยโย อวดค

หน้า ๑๑๒ ยาพิษ ຢາທັກນແລ້ວເປັນອັນຕຽງແກ່ຊວດ

เจ้าขุนมูลนาย นายผบงคยบัญชา

หน้า ๑๑๓ ฐิเภา ฐิเวอง ฐิสำเหต

จึงได้ตรุกนจับมัดไว้ ทรู ควรเป็น กรู จึงได้

พรมกันวงไปจับมัดไว้

หน้า ๑๑๔ ฉา ๆ (เหมือนชชะ) เสียงที่เปล่งออกมา

เมื่อรู้สึกโกรธ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โอ้อ่านาจ อวคอ่านาจ

ยั้งยวด เยยมทสฺส

คุดคู้ งอ มคลงไป

ขยิบตา กะพริบตา แสดงความเกรงกลัว

เต็มประดา เต็มท

หน้า ๑๑๕ แคะค่อน ขอดค่อน

คูค้อม ออนน้อม นอบน้อม

หน้า ๑๑๖ กุดหัว ตักหัว (กุด-ทำให้สั้น)

พรหมจรรย์ การบวชซึ่งเว้นจากการผสมเมีย ใน
ทณหมายถงเบณภิกษุ

ภูบาล พระเจ้าแผ่นดิน

หน้า ๑๑๗ ภูวดล พนแผ่นดิน ในทณหมายถงพระเจ้า
แผ่นดินขอมหน้า ๑๑๘ ชานนครหลวง นอกตัวเมืองหรือตัวกำแพงเมือง
นครธมบรรณาการ ของถวายซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเมือง
หนึ่งนำไปถวายแก่พระเจ้าแผ่นดินอีก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เมืองหนึ่ง สิ่งส่งไปให้ด้วยความ
เคารพหรือด้วยไมตรี

เบื่องบาทนาตา พระเจ้าแผ่นดินหมายถงพระร่วง
สิกขาบท ข้อศีล

ลาสิกขาบท ลาจากศีลของพระ คือ ลากจาก

พระภิกษุ

หน้า ๑๑๕ จงผลาญ ตั้งใจทำลายล้าง

จองเวร ผูกเวร

กรรม การม ถอยค้ำทคมคาย

หน้า ๑๒๐ ประชานันต์ ชนหม่มาก (ประชา + อนันต์)

โอบอ้อมอารี แสกงน้ำใจติดต่อผู้อื่น

ขุ่น มัว ไม่มองใส

เคือง โกรธ แค้น

หน้า ๑๒๒ ยง กล่าวหาญ

สุธรรมา ธรรมอนงาม

เสด็จสวรรคต ไปสู่สวรรคต ตาย

บถพี แผ่นดิน

ว้าเหว เปลี่ยวใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๑๒๓ อาณาประชากร พลเมืองในปกครอง
 รอบคอบ ถ้วนถี่ ระวังเหตุการณ์ข้างหน้าข้าง
 หลังเสมอ ไม่เผลอเรอ

หน้า ๑๒๔ ทรงราชย์ ครองแผ่นดิน
 เถลิงอาสน์ ขนสู่อาสน์ (เถลิง-ขนสู่)
 หารรษา รนรง
 กระเดื่อง โต้ตั้ง
 ทิสานุทิศ ทิคน้อยทิศใหญ่
 พระบพิตร “ผู้มทรพยครองปถมใจ” เป็นคำ
 เรียกเจ้านาย ทนหมายถึงพระร่วง

หน้า ๑๒๕ กษัตริย์มหาศาล กษัตริย์ทมอานาจมาก
 โพธิสมภาร บุญบารมีของมหากษัตริย์
 ท้าวไท ผู้เป็นใหญ่ หมายถึงพระร่วง

หน้า ๑๒๖ นีรทุกข์นिरภัย ไม่มีทุกข์ ไม่มีภัย (นिर-ไม่มี
 ปราศจาก)

ลาญแลง แดกแยก

หน้า ๑๒๗ อสุร หมายถึง ขอม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พฤตมามาตย์ ข้าราชการผู้เฒ่า หมายถึง ข้าราชการ-
การชนผู้ใหญ่ (พฤตม + อามาคย์)

รังสรรค์ สร้าง แต่งตั้ง

จรรโลง ค้ำชูไว้

จรรโลงแหล่งหล้า ปกครองแผ่นดิน

เกริก ไก่เกริก

หน้า ๑๒๘ ราชบริพาร (บริพาร แปลงเป็นบริวารได้) คน

ผู้แวดล้อมโดยเกียรติยศ ผู้รับใช้

กัลป์ อายุของโลก หมายถึง เวลาตั้งแต่
โลกมีมาจนถึงโลกทำลายไป

นิรันดร์ ไม่มิตสนสค

หน้า ๑๒๙ ปณิญา ให้คำนัสสนญา

อิสระ เป็นใหญ่โดยไม่มีใครบังคับบัญชา

เกษมสันต์ ไปรังใจด้วยความสงบ

เทวัญ หมู่เทพ พวกชาวสวรรค์

หน้า ๑๓๐ ประศาสน์ ปกครอง

อิสริยยศ ยศคือความเป็นใหญ่

สมัคร ยินยอม เต็มใจ เขาพวก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สมาน เทากัน เสมอกัน

สามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความปรอง
ดองกัน

ลุ่มหลง หมกมุ่น มัวเมา

ริษยา ความไม่อยากจะให้คนอื่นได้ดี นิสยท
เห็นเขาได้ดีแล้วทนอยู่ไม่ได้

หน้า ๑๓๑ นิบทย สุนทรียะ

ยยง ยให้แรงชน ยให้หนักชน

กษัตริย์ลิจฉวี ตามเรื่องในสามัคคีเภทแล้วว่า
แคว้นวชชในประเทศอินเดียมีกษัตริย์
ลิจฉวีช่วยกันปกครองโดยรวมกำลัง
กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประเทศ
อื่น ๆ ไม่อาจรุกรานได้ พระเจ้า
อชาตศัตรูต้องการแคว้นวชชเป็นเมือง
ขึ้นจึงทำอบายให้พราหมณ์ชอวลสักการ
ไปยเหยให้กษัตริย์ลิจฉวีแตกสามัคคี
แล้วยกกองทัพไปยึดแคว้นวชช
ได้โดยสะดวก

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ยุ^๕แห่^๕ ยุ^๕ให้^๕ทั้งสองฝ่าย^๕แตก^๕กัน

แตก^๕ถัน^๕ กระ^๕จ^๕ด^๕กระ^๕จาย^๕ไป

ด^๕ส^๕กร^๕ ขาค^๕ก^๕ ค^๕ต^๕ร^๕

หน้า^๕ ๑๓๒ แย^๕ง^๕ ตอ^๕ถัน^๕

ปลา^๕ต^๕ หน^๕ไป

ผลา^๕ญ^๕ญา^๕ติ^๕ ทำ^๕ลาย^๕ชา^๕ค^๕

ฟ^๕เ^๕อ^๕ง^๕ เ^๕อ^๕ง^๕ฟ^๕ เ^๕ร^๕ญ^๕ ม^๕ง^๕ค^๕ง^๕ เ^๕ล^๕ค^๕ล^๕อ^๕ย^๕

ว^๕ฒ^๕นา^๕ เ^๕ร^๕ญ^๕ ร^๕ุง^๕เ^๕ว^๕อ^๕ง^๕

ไซ^๕โย^๕ เป็น^๕คำ^๕เปล^๕ง^๕เส^๕ย^๕ง^๕เส^๕ด^๕ง^๕ควา^๕ม^๕ดี^๕ใจ^๕

กิจกรรม

เลือกปฏิบัติตามควรแก่กรณี

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในช่วงโมงเรียนวรรณคดี จะ
 ช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ และรู้อย่างถูกต้องคุณค่าของวรรณคดี
 กิจกรรมต่อไปนี้ จะช่วยเป็นแนวทางได้บ้าง

๑. การอ่าน

ควรให้อ่านออกเสียงได้ทั้งอย่างแยกย่อยแล้ว และร้อย
 กรอง การอ่านอย่างย่อยแล้วนั้นควรชวนให้อ่านให้ถูกต้องตาม
 หลักอักขรวิธี รุจกเว้นจังหวะ วรรคตอน อย่าอ่านตัวต่อ ออก
 เสียงสระ พยัญชนะ ตัว ร. ล. และตัวกล่า ถูกต้องชัดเจน
 รุจกใช้เสียงให้เหมาะสมตามบทบาทในท้องเรื่อง เช่นบทโคก
 บทโกรธ ฯลฯ สำหรับร้อยกรองนั้นให้รุจกอ่านทำนองเสนาะ
 อ่านโคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ถูกจังหวะ และลลิตา
 ของคำประพันธ์ รุสกลถึงความไพเราะของเสียงที่ผสมผสาน

๒. แบบฝึกหัดร่ายกรอง

ให้ศึกษาแผนข้อบังคับของกลอนสุภาพ รุจกฤษณะ
สัมผัสต่าง ๆ แล้วให้ฝึกหัดแต่งกลอนสุภาพอย่างง่าย ๆ บ้าง

๓. แบบฝึกหัดร่ายแก้ว

เมื่อเรียนจบของบทหนึ่ง ๆ หรือตอนหนึ่ง ๆ ควรให้นักเรียน
รุจกฤษณะคำประพันธ์เป็นร้อยแก้ว และรุจกฤษณะแต่ใจความ
สำคัญ หรือเมื่อพบคำกลอนตอนใดที่ไพเราะเป็นคติสอนในศีล
ธรรม ก็ให้เก็บรวบรวมและแปลความเป็นร้อยแก้วไว้

๔. การอภิปราย

นักเรียนควรใคร่โอกาสอภิปรายปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับ
เรื่องพระร่วง ดังหัวข้อที่จะเสนอเป็นตัวอย่างดังนี้

(๑) การที่ไทยต้องตกอยู่ใต้อาณาเขต เป็นผลดีหรือ
ร้ายอย่างไร ?

(๒) ที่กล่าวว่าพระร่วงมี “วาจาสิทธิ์” นั้น หมายถึง
ความว่าอะไร ?

(๓) การที่พระร่วงหลบหนีทหารขอมไปอยู่กรุงสุโขทัย
นั้นเป็นผลดีแก่ชาวเมืองละโว้อย่างไร ?

(๕๑)

(๔) ขอมคำกิน หมายถึงใคร กระทำอย่างไรจึงถูก
เรียกชื่อเช่นนั้น

(๕) เหตุใดชาวเมือง สุโขทัย จึง อัญเชิญ พระร่วง
เป็นกษัตริย์

(๖) ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย โบราณที่ได้จาก
การอ่านบทละครเรื่องพระร่วง

(๗) ความรู้เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ การสังเวชของ
สรวงเทวดา

๖ ล ๖

๕. การแสดงละคร

เช่นในโอกาสที่โรงเรียนมีงานรื่นเริง จะแสดงจบทั้ง
เรื่องหรือเลือกแสดงเพียงองค์ใดองค์หนึ่ง โดยแบ่งหน้าที่กัน
ดังต่อไปนี้

(๑) เลือกและฝึกซ้อมผู้แสดงให้สมกับบทบาท โดย
มีผู้กำกับการแสดง

(๒) จัดฉาก เวที เครื่องแต่งกายตัวละคร และ
ดนตรี เครื่องขยายเสียง

(๓) ทำสื่อบัตร เล่าเรื่องตอนต้นให้ต่อกับตอนที่
แสดงและเรื่องทกลางจะแสดง แจ้งนามผู้แสดง

เมื่อแสดงเสร็จแล้ว ควรวัดผลงานว่า ดีหรือบกพร่อง
อย่างไร นำไปพิจารณาแก้ไขคราวต่อไป

๖. การจัดทำนิทรรศการ ด้วยวิธีตกแต่งป้ายประกาศ
หรือตกแต่งตัวตกตาเป็นตัวละคร หรือแสดงภาพวาดเกี่ยวกับ
เหตุการณ์ในเรื่อง แสดงการจักสานชะลอม ครัว กระจก
กระเบื้อง

๗. การวิจัย

(๑) ในบทกลอน มักจะตัดคำบางคำให้สั้นลง เพื่อ
รักษาจำนวนคำไม่ให้ยาวกว่าที่กำหนดในแบบกลอนนั้น ๆ เช่น
อภิปราช ตกลงเป็น อภิปราช รณรงค์ ตกลงเป็น ณรงค์
ประสาประสี ตกลงเป็น สาสี ในกลอนพระร่วงมีคำเช่นนี้อยู่
หลายคำ จึงคิดว่ามีคำอะไรบ้าง และคำเดิมเต็มรูปว่า
อะไร

(๒) ทำบัญชีคำศัพท์ที่แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน เมือง
พื้นแผ่นดิน ช้าง ประชาราษฎร ตาย ฯลฯ

(๓) สังเกตคำที่ต้องเอื้อในการอ่าน เพื่อช่วยรหัส
ไพเราะ เช่น ล้วนแต่อักษรอันเหลือล้นคณนา อ่าน คน - นา
เพื่อให้รับสัมผัสกับสุน

(๕๓)

(๔) รู้จักตัดสินคำต่าง ๆ ว่าเป็นคำชนิดใดในวิภาค
(นาม สรรพนาม กริยา ฯลฯ) รู้จักตัดสินว่าคำใดเป็น
คำสมาส คำสนธิ

(๕) ฝึกหัดให้รู้จักใจความที่เป็นคติสอนใจให้รักชาติ
กล้าหาญ และสามัคคี

(๖) ให้คนคว่ำพระราชประวัติรัชกาลที่ ๖ มาเพิ่ม
เติมอีกแล้วนำมาบรรยายสู่กันฟังในชั้น

(๗) แนะนำให้นักเรียนหาพระราชนิพนธ์แต่ละรัชกาล
ที่ ๖ อ่านอีกบ้างตามสมควร

๘. การศึกษานอกสถานที่

ถ้ามีโอกาส ควรพานักเรียนไปชมจังหวัดลพบุรี และ
สังเกตสิ่งต่อไปนี้

(๑) ภูมิประเทศของจังหวัด และสถานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ เช่น พระปรางค์สามยอด พระนารายณ์
ราชินีเวศน์ ฯลฯ

(๒) ชมทะเลชุบศร

(๓) การอาชีพของพลเมืองในปัจจุบัน

(๔) สินค้าสำคัญของจังหวัด

ฯลฯ

๕. ผกัหัดการตอบข้อทดสอบแบบปรนัย

๑. จงเติมข้อความในช่องว่างต่อไปนี้ ให้ครบถูกต้อง

(๑) ผู้แต่งหนังสือพระร่วงคือ.....

(๒) ทพภของพระร่วง เรียกว่า.....

(๓) ภาษกรยของขอม คือ.....

(๔) นายมน เป็น.....

(๕) พยบวงสร่วงเทวดาทองใต้.....

เป็นเครื่องสังเวย

(๖) ศาสนาพราหมณณบถ พระเป็นเจ้า ๓ องค์

คือ ๑..... ๒.....

๓.....

(๗) เลื่อนอนกว่ากลว ไม่รติว่าแกลึงนัง เห็น

ไม่เอาจริงละก.....เป็นคำพด

ของ.....

(๘) ผู้ทหน้าขาวมาบอกพระร่วงว่า พญาเทไชยก

ทพมาจับตัว คือ.....

(๙) จัตุโลกปาละ คือ.....

(๕๕)

(๑๐) พราหมณ์ทย^๑แห่^๒ให้บรรดาภ^๓ษ^๔ท^๕ร^๖ย^๗ล^๘จ^๙ฉ^{๑๐}ว^{๑๑}แตก^{๑๒}
สามค^{๑๓}ค^{๑๔}ก^{๑๕}น^{๑๖} ซอ.....

๗๓๗

๒. จ^๑ง^๒ใ^๓้^๔ค^๕ร^๖อ^๗ง^๘ห^๙มา^{๑๐}ย^{๑๑} ✓ หน้าขอความ^{๑๒}ท^{๑๓}ท^{๑๔}าน^{๑๕}เห^{๑๖}น^{๑๗}ว^{๑๘}า^{๑๙}
ถู^{๒๐}ก^{๒๑}แ^{๒๒}ล^{๒๓}ะ^{๒๔}ใ^{๒๕}้^{๒๖}ค^{๒๗}ร^{๒๘}อ^{๒๙}ง^{๓๐}ห^{๓๑}มา^{๓๒}ย^{๓๓} × หน้าขอความ^{๓๔}ท^{๓๕}ท^{๓๖}าน^{๓๗}เห^{๓๘}น^{๓๙}ว^{๔๐}า^{๔๑}ผ^{๔๒}ิ^{๔๓}ต^{๔๔}

(๑) พระ^๑ร^๒ว^๓ง^๔เ^๕ป^๖เ^๗น^๘เจ้า^๙ม^{๑๐}เ^{๑๑}อ^{๑๒}ง^{๑๓}ละ^{๑๔}ว^{๑๕}ไ^{๑๖}

(๒) การ^๑ส^๒ร^๓ง^๔ม^๕ร^๖ฐ^๗า^๘ภ^๙ิ^{๑๐}เ^{๑๑}ย^{๑๒}ก^{๑๓} เ^{๑๔}ป^{๑๕}น^{๑๖}พ^{๑๗}ริ^{๑๘}ท^{๑๙}ข^{๒๐}อ^{๒๑}ม^{๒๒}น^{๒๓}ำ^{๒๔}มา^{๒๕}ใ^{๒๖}ห^{๒๗}
ใ^{๒๘}น^{๒๙}ป^{๓๐}ระ^{๓๑}เท^{๓๒}ศ^{๓๓}ใ^{๓๔}ท^{๓๕}อ^{๓๖}ย^{๓๗}

(๓) ไ^๑ท^๒อ^๓ย^๔ค^๕อ^๖ง^๗ส^๘่ง^๙ส^{๑๐}ว^{๑๑}ย^{๑๒}น^{๑๓}ำ^{๑๔}ใ^{๑๕}ห^{๑๖}ข^{๑๗}อ^{๑๘}ม^{๑๙} ทุ^{๒๐}ก^{๒๑} ๗ ๒

(๔) น^๑ัก^๒ค^๓ุ^๔ม^๕เห^๖น^๗ว^๘า^๙ค^{๑๐}น^{๑๑}ไ^{๑๒}ท^{๑๓}อ^{๑๔}ย^{๑๕}ม^{๑๖}ี^{๑๗}ค^{๑๘}ว^{๑๙}า^{๒๐}ม^{๒๑}า^{๒๒}ร^{๒๓}ก^{๒๔}ว^{๒๕}า^{๒๖} จ^{๒๗}ึง^{๒๘}
ย^{๒๙}อ^{๓๐}ม^{๓๑}ข^{๓๒}น^{๓๓}น^{๓๔}ำ^{๓๕}ไป^{๓๖}ใ^{๓๗}ห^{๓๘}

(๕) พระ^๑ร^๒ว^๓ง^๔ใ^๕ห^๖ ส^๗่ง^๘ท^๙ัว^{๑๐}พ^{๑๑}ญ^{๑๒}า^{๑๓}เค^{๑๔}ไ^{๑๕}ห^{๑๖}ก^{๑๗}ล^{๑๘}ย^{๑๙}ไป^{๒๐}ใ^{๒๑}ห^{๒๒}ข^{๒๓}อ^{๒๔}ม^{๒๕}

(๖) เ^๑ร^๒า^๓เ^๔ป^๕น^๖ไ^๗ท^๘อ^๙ย^{๑๐} เ^{๑๑}ห^{๑๒}อ^{๑๓}ชา^{๑๔}ค^{๑๕}น^{๑๖}ั^{๑๗}กร^{๑๘}บ^{๑๙}แ^{๒๐}ท^{๒๑}เ^{๒๒} เ^{๒๓}ป^{๒๔}น^{๒๕}ค^{๒๖}ำ^{๒๗}พ^{๒๘}ุ^{๒๙}ค^{๓๐}
ข^{๓๑}อง^{๓๒}นาง^{๓๓}จ^{๓๔}น^{๓๕}ท^{๓๖}น^{๓๗}

(๗) ฅ^๑ร^๒า^๓ว^๔า^๕ส^๖ ค^๗ือ^๘ค^๙น^{๑๐}ผู้^{๑๑}อยู่^{๑๒}ค^{๑๓}ร^{๑๔}อง^{๑๕}เร^{๑๖}อ^{๑๗}น^{๑๘} เ^{๑๙}ม^{๒๐}ไ^{๒๑}ห^{๒๒}เ^{๒๓}น^{๒๔}ัก^{๒๕}
บ^{๒๖}ว^{๒๗}ช^{๒๘}ห^{๒๙}ร^{๓๐}อ^{๓๑}ภ^{๓๒}ิก^{๓๓}ษ^{๓๔}ส^{๓๕}ำ^{๓๖}ม^{๓๗}เ^{๓๘}น^{๓๙}ร^{๔๐}

(๘) การ^๑ป^๒ก^๓ค^๔ร^๕อง^๖เ^๗ม^๘เ^๙อ^{๑๐}ง^{๑๑}ละ^{๑๒}ว^{๑๓}ไ^{๑๔}บ^{๑๕}่^{๑๖}ย^{๑๗}เ^{๑๘}ก^{๑๙}เ^{๒๐}น^{๒๑} ๔ ส^{๒๒}่ว^{๒๓}น^{๒๔}
ไ^{๒๕}่^{๒๖}ก^{๒๗}เ^{๒๘} เ^{๒๙}ว^{๓๐}เ^{๓๑}ย^{๓๒}ง^{๓๓} ว^{๓๔}เ^{๓๕}ย^{๓๖} ค^{๓๗}ล^{๓๘}เ^{๓๙}ย^{๔๐} น^{๔๑}า

(๕๖)

(๔) หนังสือเรื่องพระร่วง สอนให้คนมีความ
สามัคคีกัน

๗๑๗

๓. ในหัวข้อต่อไปนี้มีคำที่ขอบทถูกอยู่เพียงข้อละคำ
ตอบเดียว จงขีดเส้นใต้คำที่ขอบทถูกนั้น

(๑) “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใคร
มาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” เป็นคำพูดของ

๑. หลวงเมือง ๒. ทนาย ๓. หลวงนา

๔. พระร่วง

(๒) “ท่านนี้ใจดีเป็นที่สุด สัมนควรเป็นบุตรบิดา
ท่าน” เป็นคำพูดของ

๑. นักคุม ๒. นักแก้ว ๓. หลวงวัง

๔. พญาเทโช

(๓) “ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย เป็นยอดชาย
ฉลาดสามารถนัก” เป็นคำพูดของ

๑. นักสุวรรณ ๒. ท้าวพันธุ ๓. นักคุม

๔. พญาเทโช

(๔) “ถ้าแม่เพือนอยากตายวายชีวิ จงไปตายใน
ทวยทธนา” เป็นคำพูดของ

(๕๗)

๑. นักแก้ว ๒. นักสุวรรณ ๓. พญาเตโช

๔. นักคุ้ม

(๕) เมื่อพญาเตโชรับอาสาจับตัวพระร่วง ท้าว
พันคุมได้มอบอาวุธให้ คือ

๑. ปืน ๒. พระขรรค์ ๓. ทายผ้าทอ

๔. มีด

(๖) สุโขทัยไม่เป็นไมตรีกับไทยเพราะ

๑. เขาข้างขอม ๒. มีกำลังน้อย ๓. ไม่ได้
รับสาร ๔. ขุนหลวงประจวบหนัก

(๗) นายมั่นหลุดพ้นจากกองทัพขอมมาได้ เพราะ

๑. ขอมปล่อยตัว ๒. มอมเหล้าทหาร ๓. ใช้
ยาสะกด ๔. สะกดจิตให้พวกขอมหลับ

(๘) พระร่วงหนีไปสุโขทัยเพราะ

๑. กลัวขอม ๒. เสียดายชีวิต ๓. กลัวราษฎร
เดือดร้อน ๔. หนีเอาตัวรอด

(๙) ทักษิณแตกพ่ายไปเพราะอภัยของ

๑. พระร่วง ๒. นางจันทน์ ๓. นายมั่น
๔. หลวงเมือง

(๕๘)

(๑๐) เมื่อไปถึงสุโขทัยแล้ว พระร่วงได้ไป

๑. คำขाय ๒. ทำสวน ๓. ผนวช ๔. ทำนา

ฯลฯ

๕. จึงอ่านคำที่ขีดเส้นใต้ แล้วใส่เครื่องหมายถูกบน
คำที่ตรงกบเสียงที่ท่านอ่าน

(๑) เป็นทกขเฝ้าทอด ฤทัย ถอน
ฤทัย อ่านว่า ฤทัย, ลทัย, รือทัย, ลือทัย

(๒) ขอพ่อเจ้าบุญ ไสลก ไสคคิ
ไสลก อ่านว่า ไสก, สะ—โลก, สะ—ไหลก, ไส—ลก

(๓) คุก่อน กรมการ น้อยใหญ่
กรมการ อ่านว่า กรม—การ, กร—มะ—การ,

กลม—มะ—การ, กรม—มะ—การ

(๔) ไวษุชิตวาง เลอกบาลข้า
เลอกบาล อ่านว่า เล—อก—ขาน, เลิก—ขาน,

เลอ—กะ—ขาน, เลิก—กะ—ขาน

(๕) ตัวผู้ทรง พรหมจรรย
พรหมจรรย อ่านว่า พรหม—จัน, พรหม—หะ—มะ—จัน,

พรหม—มะ—จัน, พอน—มะ—จัน

ฯลฯ

๕. กติวเลขทางบ้านขวามือ มาใส่ในช่องว่าง
ให้เหมาะกะลักษณะที่เด่นของตัวละครทางซ้ายมือ

() นางจันทน์	๑. อหังการ
() พระร่วง	๒. กล้าหาญ รักลูก
() พญาเดโช	๓. มีไหวพริบดี
() นายมัน	๔. รักคำพูด
() นักคุ้ม	๕. ฉลาด รักชาติและพลเมือง
	๖. ซอจนเชื่อง
	๗. กตัญญูรักเจ้านาย

อุปนิสัยของตัวละคร

๑. พระร่วง	รักชาติ รักพลเมือง มีสติปัญญาเฉลียว
ฉลาด รอบคอบ มีไหวพริบ
๒. นางจันทน์	รักชาติ รักลูก กล้าหาญ ฉลาด
๓. นักคุ้ม	รักคำพูด เคร่งต่อประเพณี ซอจนเชื่อง ใจ
๕. พญาเดโช	กล้าหาญ รักคำพูด สะเพร่าหาความ
ตรัสจริง อหังการ

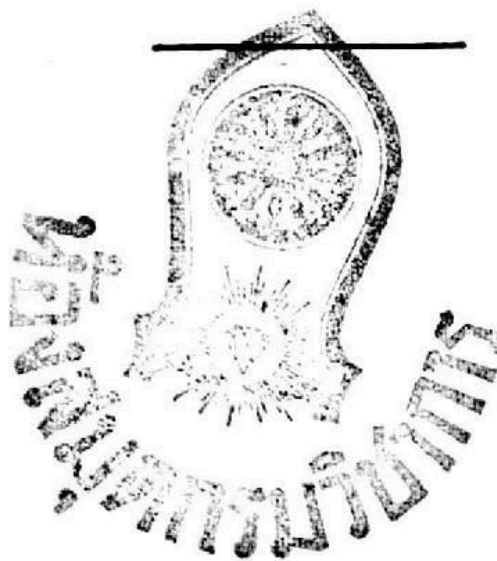
(๑๐๐)

๕. นายมัน ชอส์ตย์ รัชชาติ จักรภักดีต่อเจ้านาย
ฉลาก

๖. พวกขอม หยาบคายทารุณ

คำกลอนตอนใดที่แสดงอุปนิสัยของตัวละครตัวใดก็จง
เขาเป็นพวกเดียวกันไว้ เช่น ตอนที่แสดงความรักชาติของ
พระร่วง ตอนที่แสดงถึงการรักษาคำพูดของนาคูม ฯลฯ

ท. 115

องค์การค้ำชอมครูสงกา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตรัสภา

นายกำจร สัตวกุล พิมพ์และโฆษณา

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓

๒